

Δεύτερο Μέρος

**Συμμετέχουμε στην πολιτική:
διευθέτηση συγκρούσεων,
επίλυση προβλημάτων**

Ενότητα 4: Σύγκρουση

Η σύγκρουση πάνω στο θέμα της αλιείας

Πώς μπορούμε να βρούμε λύση στο δίλημμα της βιωσιμότητας;

Ενότητα 5: Νόμος και κανόνες

Ποιοι κανόνες μας εξυπηρετούν καλύτερα;

Παιχνίδι λήψης αποφάσεων

Ενότητα 6: Κυβέρνηση και πολιτική

Ο κύκλος της πολιτικής – ένα μοντέλο

Πώς λύνει τα προβλήματά της μια δημοκρατική κοινωνία;

Ενότητα 7: Ισότητα

Είναι δίκαιος ο κανόνας της πλειοψηφίας;

Πώς τίθεται το ζήτημα της πλειονότητας / μειονότητας στη δημοκρατία;

ΕΝΟΤΗΤΑ 4

ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ

Για το λύκειο

**Η σύγκρουση πάνω στο θέμα της αλιείας.
Πώς μπορούμε να βρούμε λύση
στο δίλημμα της βιωσιμότητας;**

“La multitude qui ne se réduit pas à l’unité est confusion; l’unité qui ne dépend pas de la multitude est tyrannie.”

[Η ετερότητα που δε μπορεί να χωρέσει στην ενότητα, προκαλεί σύγχυση. Η ενότητα που αγνοεί την ετερότητα είναι τυραννία.]

Blaise Pascal (1623-62)

4.1 Το ψάρεμα (παιχνίδι) (1)

4.2 Το ψάρεμα (παιχνίδι) (2)

**4.3 Πώς πετυχαίνουμε μια «καλή ψαριά»;
Απολογισμός και αναστοχασμός**

**4.4 Πώς πετυχαίνουμε τη βιωσιμότητα;
Τρόποι εξισορρόπησης στόχων και υπέρβαση συγκρούσεων**

Ενότητα 4 Σύγκρουση

Η σύγκρουση πάνω στο θέμα της αλιείας

Πώς μπορούμε να βρούμε λύση στο ζήτημα της βιωσιμότητας;

Εισαγωγή για εκπαιδευτικούς

1. Το περιεχόμενο αυτής της ενότητας

Η παρούσα ενότητα εστιάζει στο πρόβλημα διαχείρισης κοινών πόρων. Αν όσοι αποφασίζουν στην πολιτική, οι εταιρείες και οι πολίτες δε λύσουν τα προβλήματα αυτής της μορφής, υπάρχει η πιθανότητα να προκληθούν σοβαρές συγκρούσεις ή ακόμη και πόλεμος.

Ως επεξήγηση του ζητήματος, ας φανταστούμε την παρακάτω καθημερινή υπόθεση: σ' έναν κινηματογράφο, γεμάτο θεατές, ένας μικροκαμωμένος άνθρωπος δε μπορεί να δει, γιατί ένας γίγαντας ύψους 1.90 κάθεται μπροστά του. Ο μικρόσωμος σηκώνεται όρθιος για να βλέπει, εμποδίζοντας τους πίσω του, οι οποίοι σηκώνονται με τη σειρά τους για να δουν. Κανένας τους δε βλέπει καλύτερα από πριν, και επιπρόσθετα, τώρα είναι πιο άβολα, γιατί είναι όρθιοι. Στην πράξη, η κατάσταση τώρα είναι πιο άδικη από πριν, γιατί οι μικρόσωμοι δεν βλέπουν τίποτα.

Το παράδειγμα αυτό έχει πολλά κοινά στοιχεία με τα «μεγάλα» προβλήματα διαχείρισης κοινών πόρων, για παράδειγμα την υπεραλίευση. Τέτοιους είδους προβλήματα λύνονται δύσκολα, διότι έχουν δύο διαστάσεις, όπως το παράδειγμα του κινηματογράφου:

1. Ποιον κανόνα χρειάζονται οι θεατές στον κινηματογράφο που να τους εξασφαλίζει ότι θα βλέπουν καλά; (το ζήτημα)
2. Με ποιο τρόπο μπορεί να επιβληθεί αυτός ο κανόνας αν κάποιος θεατής δεν τον τηρήσει; (η θεσμική παράμετρος)

Εκτός από την υπεραλίευση, άλλα παραδείγματα «μεγάλων» προβλημάτων διαχείρισης πόρων είναι η υπερθέρμανση του πλανήτη, η διαχείριση των πυρηνικών αποβλήτων, η υπερκατανάλωση των υδάτινων πόρων. Στα ζητήματα αυτά, εμπλέκονται πολλοί φορείς με ανταγωνιστικά συμφέροντα (η παράμετρος του ζητήματος). Σε παγκόσμιο επίπεδο, δεν υπάρχει ένα υπέρ-κράτος που να μπορεί να επιβάλλει κάποιον κανόνα σε ένα κυρίαρχο κράτος (η θεσμική παράμετρος). Όμως, η πίεση προβλημάτων όπως η υπερθέρμανση του πλανήτη και οι κλιματικές αλλαγές αυξάνεται, οπότε οι πολιτικοί ήγετες και οι πολίτες ανά τον κόσμο οφείλουν να προσπαθήσουν να βρουν λύση.

Το παιχνίδι του ψαρέματος αφορά στο πρόβλημα της υπεραλίευσης, εστιάζει στο ζήτημα της βιωσιμότητας, την πρώτη παράμετρο του προβλήματος. Αν συμπεριελάμβανε και τη θεσμική παράμετρο, θα γινόταν πολύπλοκο για τους μαθητές. Είναι όμως δυνατόν η θεσμική παράμετρος να περιληφθεί ως επέκταση, αν το παιχνίδι συνδεθεί με την ενότητα 5. (Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. την εισαγωγή της ενότητας 5)

2. Το ψάρεμα (παιχνίδι)

Αυτή η ενότητα, στηρίζεται στο παιχνίδι του ψαρέματος, διότι ακολουθεί μαθησιακή προσέγγιση που βασίζεται σε δραστηριότητα. Οι μαθητές αντιμετωπίζουν ένα πρόβλημα και καλούνται να βρουν λύση – σε περιορισμένο χρόνο- όπως συμβαίνει και στην πραγματικότητα. Οι μαθητές αναστοχάζονται την εμπειρία τους στα μαθήματα 3 και 4.

Στο παιχνίδι του ψαρέματος, οι μαθητές αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της διαχείρισης κοινών πόρων. Είναι σχεδιασμένο με βάση ένα σενάριο που φαίνεται αρκετά απλό. Οι μαθητές σχηματίζουν τέσσερις

οιμάδες και δρουν ως τέσσερα πληρώματα ψαράδων που τα χωριά τους βρίσκονται γύρω από μια λίμνη. Το ψάρεμα στη λίμνη είναι ο κοινός τους πόρος και η μόνη πηγή εισοδήματος. Οι μαθητές θα συνειδητοποιήσουν αμέσως πως το κοινό τους συμφέρον είναι να αποφύγουν την υπεραλίευση της λίμνης.

Όμως, δεν υπάρχουν σχετικοί κανόνες σε ισχύ και δεν υπάρχουν οργανισμοί, όπως, για παράδειγμα, κάποιο συμβούλιο ψαράδων, όπου οι φορείς να μπορούσαν να επικοινωνήσουν και να συζητήσουν το πρόβλημα. Οι ψαράδες δεν γνωρίζουν πόσα ψάρια μπορούν να ψαρέψουν χωρίς να βλάψουν την αναπαραγωγή των ψαριών. Οι μαθητές θα πρέπει να προσδιορίσουν αυτά τα προβλήματα και να καταλήξουν σε συγκεκριμένες ενέργειες.

Ο/η εκπαιδευτικός διευθύνει το παιχνίδι. Πριν ξεκινήσει όμως, δίνει επίτηδες στους παίκτες την ασαφή οδηγία να «πιάσουν όσο μπορούν περισσότερα ψάρια». Η οδηγία έχει δύο αναγνώσεις:

- «Ως μεμονωμένη ομάδα, αυξήστε το εισόδημά σας.» (βραχυπρόθεσμη αύξηση κέρδους)
- «Ως κοινότητα, εξασφαλίστε πως πιάνετε όσο το δυνατόν περισσότερα ψάρια σε βάθος χρόνου.» (μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα)

Συνήθως, όπως δείχνει η πείρα, οι μαθητές επιλέγουν το στόχο της βραχυπρόθεσμης αύξησης κέρδους. Κάποιες οιμάδες ψαρεύουν λιγότερα και ανακαλύπτουν σύντομα ότι όχι μόνο είναι φτωχότερες, αλλά δεν έχουν πια τη δυνατότητα να σώσουν τα αλιευτικά αποθέματα αν δε προσπαθήσουν να συντονίσουν τις προσπάθειές τους. Το σενάριο ξεδιπλώνεται με γοργούς ρυθμούς και τα αλιευτικά αποθέματα κινδυνεύουν να εξαντληθούν και παράλληλα ανοίγει η ψαλίδα ανάμεσα στα πλούσια και στα φτωχά χωριά. Οι παίκτες είναι δυνατόν να εκδηλώσουν έντονα συναισθήματα, καθώς αρχικά το παιχνίδι δημιουργεί νικητές και ητημένους, πριν πέσει σε φτώχεια ολόκληρη η κοινότητα.

Οι μαθητές αντιμετωπίζουν μια δυσοίωνη πρόκληση:

- Πρέπει να κάνουν συντονισμένες κινήσεις ώστε να λύσουν τα προβλήματα.
- Πρέπει να αρχίσουν να επικοινωνούν μεταξύ τους.
- Πρέπει να πληροφορηθούν για την αναπαραγωγή των αλιευτικών αποθεμάτων και να επινοήσουν σχέδιο βιώσιμης αλιείας.
- Θα ανακαλύψουν πως χρειάζονται θεσμικό πλαίσιο, ώστε να εξασφαλίσουν ότι όλοι ακολουθούν τους κανόνες που έχουν συναποφασίσει για τη σωτηρία των αλιευτικών αποθεμάτων.
- Τέλος, πρέπει να συμφωνήσουν σε έναν κοινό κανόνα για τη δίκαιη κατανομή των αλιευμάτων.

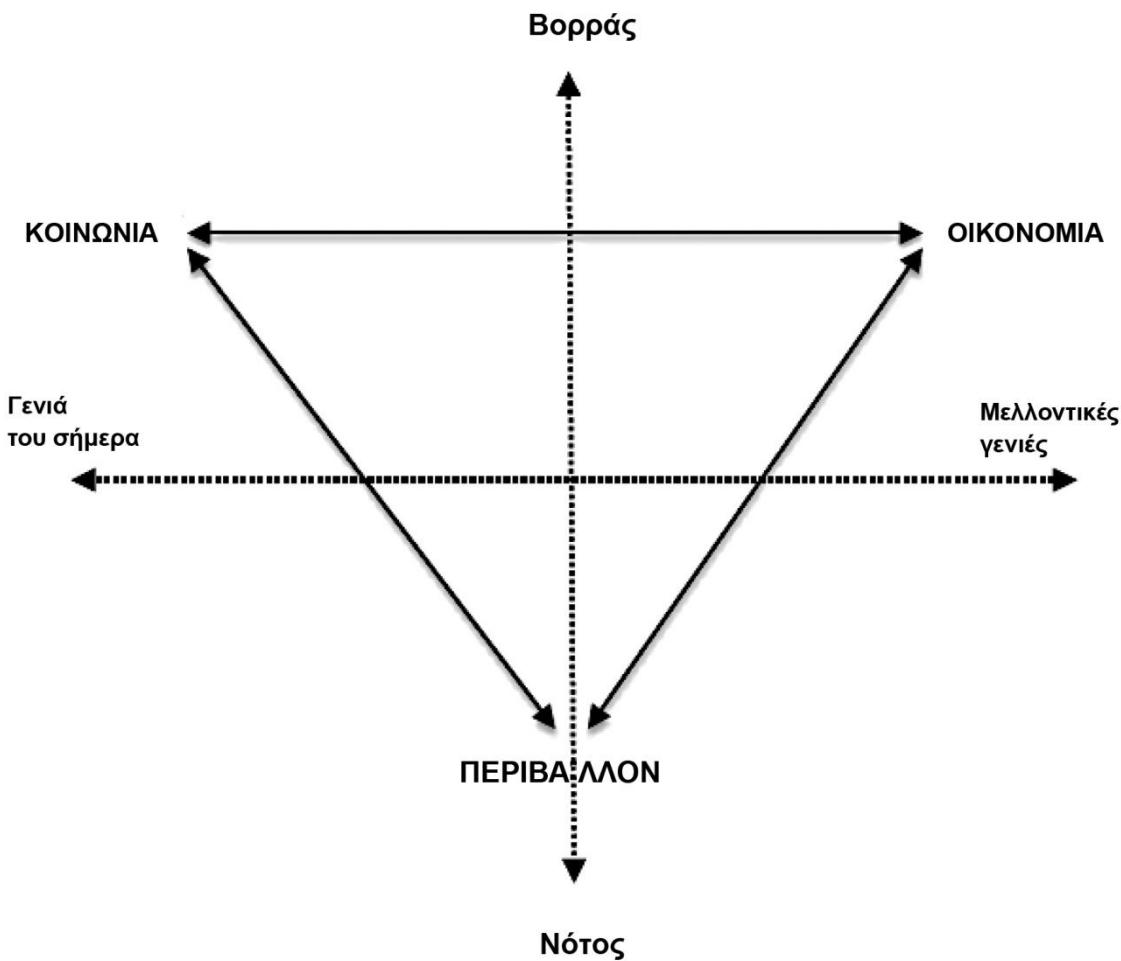
Το παιχνίδι του ψαρέματος, όσο απλό κι αν φαίνεται στον σχεδιασμό του, οδηγεί τους μαθητές στην καρδιά κάποιων από τα παγκόσμια ζητήματα του 21^{ου} αιώνα. Τους προσφέρει εμπειρία για το περιεχόμενο της πολιτικής – ως επίλυσης επειγόντων προβλημάτων που θέτουν σε κίνδυνο μια κοινότητα, ή την ίδια την ανθρωπότητα.

3. Αναστοχασμός

Οι μαθητές μπορεί να επιτύχουν τη λύση κάποιων από τα προβλήματα με τα οποία θα ασχοληθούν, μπορεί και όχι. Στη φάση του αναστοχασμού, είναι σημαντικό να κατανοήσουν πως δε θα πρέπει να αισθάνονται ντροπή αν αποτύχουν, για δύο λόγους: κατά πρώτον, διότι στην πραγματικότητα η αποτυχία είναι συνηθέστερη από την επιτυχία, και κατά δεύτερον διότι το παιχνίδι του ψαρέματος δεν είναι απλά μια σχολική δραστηριότητα, αλλά αντιπροσωπεύει ένα πολύπλοκο πολιτικό πρόβλημα. Κανείς δεν κατέχει εκ των προτέρων την κατάλληλη λύση σε ένα πολιτικό πρόβλημα, πρέπει να προσπαθήσουμε να τη βρούμε.

Στο παιχνίδι του ψαρέματος, οι μαθητές ανακαλύπτουν μια πολύπλοκη σειρά ερωτημάτων, μερικά από τα οποία συνδέονται με το μοντέλο της βιωσιμότητας (φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2):

- Ποιο είναι το επιθυμητό επίπεδο αλίευσης που να είναι συμβατό με την αναπαραγωγή των αλιευτικών αποθεμάτων;
- Με ποιον τρόπο μπορούμε να εξασφαλίσουμε ότι η εξισορρόπηση του μέγιστου αποτελέσματος (του στόχου της οικονομικής ανάπτυξης) και της προστασίας του αλιεύματος (του στόχου της οικολογικής προστασίας) θα υπάρχει μόνιμα τώρα και στο μέλλον;
- Πώς θα γίνει δίκαιος καταμερισμός του μόχθου και της σοδειάς σε ψάρια ανάμεσα στα τέσσερα χωριά της κοινότητας.

Μοντέλο βιωσιμότητας (φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2)

Το μοντέλο βιωσιμότητας περικλείει και τα τρία ερωτήματα, που αντιπροσωπεύουν τους τρεις βασικούς στόχους: της οικονομικής ανάπτυξης, της προστασίας του περιβάλλοντος και της ισοκατανομής στην κοινωνία. Συνδέονται με τις δύο διαστάσεις του χρόνου (τα συμφέροντα της παρούσης και των επερχόμενων γενεών) και του χώρου (την παγκόσμια διάσταση – βορρά και νότου).

Το μοντέλο της βιωσιμότητας περιγράφει και τα δύο διλήμματα που παράγονται αν ένας παίκτης προσπαθήσει να πετύχει μόνο τον ένα σκοπό -για παράδειγμα το κέρδος εις βάρος της προστασίας των πηγών. Περιέχει επίσης την εξισορρόπηση των στόχων μέσω μιας επιτυχημένης στρατηγικής βιωσιμότητας. Το φυλλάδιο για τους μαθητές 4.3 καθοδηγεί τους μαθητές να ξανασκεφτούν την έννοια του «πιάνω όσα περισσότερα ψάρια μπορώ» από τις δύο όψεις–τον στόχο του προσωρινού κέρδους του ενός και την οπτική της βιωσιμής εξισορρόπησης.

Στο πλαίσιο του παιχνιδιού, υπάρχει μια καλύτερη λύση, που προσδιορίζεται με μαθηματικό τρόπο. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να τη δώσει ενισχυτικά στους μαθητές (φυλλάδιο για τους μαθητές 4.4).

Η ανάλυση θα παρακινήσει τους μαθητές να αναρωτηθούν γιατί η επίτευξη βιώσιμης ανάπτυξης σε μεγαλύτερη κλίμακα είναι τόσο δύσκολη και τι μπορεί να κάνει κάθε πολίτης ατομικά για να υποστηρίξει έναν τέτοιο στόχο.

Δυνατότητες επέκτασης της ενότητας

1. Σύνδεση των ενοτήτων 4 και 5

Όπως ήδη αναφέρθηκε νωρίτερα, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να διερευνήσουν ποιο θεσμικό πλαίσιο εξυπηρετεί καλύτερα τα συμφέροντα των ψαράδων, είτε μέσω ενός συστήματος κανόνων και ενός δημόσιου φορέα που θα τους το νεπιβάλει, είτε μέσω μιας κοινής συμφωνίας μεταξύ ίσων. Οι μαθητές μπορούν να συνεχίσουν το παιχνίδι του ψαρέματος και να εφαρμόσουν τον φορέα τους ως εργαλείο, ούτως ώστε να το δοκιμάσουν.

2. Ερευνητική δραστηριότητα

Είναι προφανές πως το παιχνίδι του ψαρέματος αναφέρεται σε πολιτικά ζητήματα που απασχολούν μια τοπική κοινότητα και εκτείνονται σε παγκόσμιο επίπεδο, όπως για παράδειγμα, οι εκπομπές διοξειδίου του άνθρακος, η υπεραλίευση, η διάθεση πυρηνικών αποβλήτων και η υπερκατανάλωση υδάτινων πόρων.

Έχουν, λοιπόν, οι μαθητές τη δυνατότητα να μελετήσουν ένα από τα παραπάνω η κάποιο παρεμφερές ζήτημα, είτε ως επέκταση της δραστηριότητας του παιχνιδιού στην τάξη είτε ως project. Σ' αυτή την περίπτωση, θα χρειαστεί να αφιερώσουν ένα μάθημα για να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους και να συζητήσουν τα επόμενα βήματα που χρειάζονται.

H βασική έννοια της σύγκρουσης

Όλοι έχουμε την εμπειρία μιας σύγκρουσης και για τους περισσότερους από εμάς είναι δυσάρεστη. Στις πλουραλιστικές κοινωνίες, οι διαφορές ανάμεσα σε ανθρώπους με διαφορετικά συμφέροντα αυξάνουν, γεγονός που αυξάνει παράλληλα την πιθανότητα συγκρούσεων.

Οι πολιτικές κοινωνίες αντιμετωπίζουν την πρόκληση να βρουν τρόπους να αντιμετωπίσουν τις συγκρούσεις. Στη δημοκρατία, η σύγκρουση μπαίνει σε κανόνες πολιτισμού, διότι προσφέρει ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο η σύγκρουση δεν γίνεται με χρήση βίας, αλλά διαλεκτικά. Με την ανταλλαγή επιχειρημάτων και την σαφή διάρθρωση των διαφορετικών συμφερόντων, προσφέρει μια ξεκάθαρη εικόνα των αναγκών και των συμφερόντων των διαφορετικών ομάδων της κοινωνίας, που πρέπει να συνυπολογιστούν στη λήψη αποφάσεων.

Στις πλουραλιστικές κοινωνίες με δημοκρατικό σύνταγμα, οι συγκρούσεις λύνονται συνήθως με συμβιβασμό, ιδιαίτερα όσες αφορούν την κατανομή μιας δυσεύρετης πηγής, όπως το εισόδημα, ο χρόνος, το νερό, κ.λπ. Οι συγκρούσεις που εστιάζουν σε ιδεολογίες – διαφορετικές αξίες, θρησκευτική πίστη, κ.α.- είναι πιο δύσκολο να λυθούν με συμβιβασμό. Σ' αυτή την περίπτωση, θα πρέπει να βρεθεί κάποιος τρόπος ειρηνικής συνύπαρξης. Συγκρούσεις που έχουν κέντρο την ταυτότητα –χρώμα, εθνική καταγωγή – δεν μπορούν να διευθετηθούν από μόνες τους και πρέπει να αντιμετωπίζονται στο πλαίσιο ενός «ισχυρού κράτους».

Υπάρχει πιθανότητα σύγκρουσης όπου και όποτε οι άνθρωποι αλληλεπιδρούν. Στην EDC/ HRE, οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να διαχειρίζονται τη σύγκρουση σαν κάτι «φυσικό» και να μη τη φοβούνται. Αντίθετα, θα πρέπει να κατέχουν τις δεξιότητες που απαιτούνται ώστε να διαχειρίζονται τη σύγκρουση με διαπραγμάτευση και υπευθυνότητα, - δηλαδή τη βούληση να λαμβάνουν υπόψη τους τις απόψεις και τα συμφέροντα των άλλων και να υπερασπίζουν το δικαίωμα όλων να συμμετέχουν σε μια ειρηνική επίλυση συγκρούσεων. Το παρόν εγχειρίδιο, λοιπόν, μπορεί να θεωρηθεί ως μια σειρά άσκησης στις απαραίτητες δεξιότητες για την επίλυση συγκρούσεων. Η συμμετοχή στη δημοκρατία είναι στην πράξη συμμετοχή στην επίλυση συγκρούσεων.

Ανάπτυξη ικανοτήτων: σύνδεση με άλλες ενότητες αυτού του τόμου

Τι δείχνει αυτός ο πίνακας

Ο τίτλος αυτού του τόμου, *Συμμετέχουμε στη δημοκρατία*, εστιάζει στις ικανότητες του ενεργού πολίτη στη δημοκρατία. Ο πίνακας που έπειται παρουσιάζει τη δυνατότητα να συνδέουμε τις ενότητές του. Στη σκιασμένη σειρά, φαίνονται οι ικανότητες που αναπτύσσονται στην Ενότητα 4. Στη στήλη με έντονο περιθώριο φαίνονται οι ικανότητες πολιτικής λήψης αποφάσεων και δράσης, διότι συνδέονται στενά με τη συμμετοχή στη δημοκρατία. Οι άλλες σειρές υποδεικνύουν συνδέσεις με άλλες ενότητες αυτού του τόμου και συγκεκριμένα με ικανότητες που ενισχύουν τους μαθητές στην ενότητα 4.

Πώς χρησιμοποιείται ο πίνακας

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον πίνακα ως εργαλείο για τον σχεδιασμό ενός μαθήματος στην EDC/HRE με διαφορετικούς τρόπους.

- Βοηθά εκείνους που διαθέτουν λίγες ώρες για EDC/HRE: κάποιος μπορεί να επιλέξει μόνο αυτή την ενότητα και να παραλείψει τις άλλες, διότι κάποιες βασικές ικανότητες αναπτύσσονται, σε κάποιο βαθμό, σε αυτή την ενότητα (όπως για παράδειγμα, επιλέγω, κατανοώ τον πλουραλισμό των ταυτοτήτων, ασκώ το δικαίωμα στην ελευθερία, η ευθύνη των επιλογών επηρεάζει τους άλλους).
- Ο πίνακας βοηθά τους/τις εκπαιδευτικούς να συνδέουν τα θέματα των ενοτήτων, ώστε να ασκούν τους μαθητές τους επανειλημμένα σε βασικές ικανότητες, μέσα από διαφορετικά πλαίσια και με ποικίλους συνδυασμούς.

Ενότητες	Διαστάσεις ανάπτυξης ικανοτήτων			Στάσεις και αξίες
	Πολιτική ανάλυση και κριτική ικανότητα	Μέθοδοι και δεξιότητες	Εφαρμογή πολιτικών αποφάσεων και δράσεων	
4 Σύγκρουση	Σύγκρουση και ανάλυση διλημμάτων Ανεξαρτησία Βιωσιμότητα	Προσδιορισμός σύνθετων προβλημάτων Διαπραγμάτευση	Συμβιβασμός Συντονισμός πολιτικών (τακτικών)	Θέληση για συμβιβασμό Υπευθυνότητα
2 Υπευθυνότητα	Ανάλυση διλημμάτων	Εξέταση των επιπτώσεων των επιλογών		Αμοιβαία αναγνώριση
3 Ετερότητα και πλουραλισμός	Πιθανότητα σύγκρουσης στις πλουραλιστικές κοινωνίες	Διαπραγμάτευση		
5 Νόμος και κανόνες	«Οι νόμοι είναι εργαλεία» διαχείρισης της σύγκρουσης	Ανάλυση προβλημάτων και λύση	Σχεδιασμός και εφαρμογή θεσμικού πλαισίου κανόνων για την αντιμετώπιση συγκρούσεων	
6 Κυβέρνηση και πολιτική	Η πολιτική ως διαδικασία επίλυσης προβλημάτων και συγκρούσεων	Περιγραφή και ανάλυση της διαδικασίας πολιτικής λήψης αποφάσεων	Συμμετοχή σε δημόσιο διάλογο και λήψη αποφάσεων	
7 Ισότητα	Σύγκρουση μεταξύ πλειονοτικών και μειονοτικών ομάδων		Σχεδιασμός μέσων εξισορρόπησης των συμφερόντων των ομάδων	Ενστερνισμός της προοπτικής των άλλων
8 Ελευθερία	Ο προφορικός λόγος ως μέσο για την πολιτισμένη επίλυση συγκρούσεων	Διαφωνία	Στρατηγικές επιχειρηματολογίας	«Στο πνεύμα του Βολταίρου»: αποδοχή της ελευθερίας σκέψης και έκφρασης για όλους

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Η σύγκρουση πάνω στο θέμα της αλιείας Πώς μπορούμε να βρούμε λύση στο δίλημμα της βιωσιμότητας;

Θέμα του μαθήματος	Άσκηση δεξιότητας/ μαθησιακός στόχος	Δραστηριότητες για τους μαθητές	Πηγές και υλικό	Μέθοδος
Μάθημα 1 Το ψάρεμα (παιχνίδι) (1)	Ανάλυση πολυσύνθετης κατάστασης, λήψη απόφασης υπό πίεση χρόνου. Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με διλήμματα που αφορούν τη διατήρηση της βιωσιμότητας.	Οι μαθητές προσδιορίζουν προβλήματα και αναπτύσσουν λύσεις και στρατηγικές.	Υλικό για εκπαιδευτικούς 4.1 – 4.4. Υπολογιστής ή αριθμομηχανή. Χαρτί μεγέθους A4, μαρκαδόροι.	Μάθηση μέσω δραστηριότητας.
Μάθημα 2 Το ψάρεμα (παιχνίδι) (2)	Διαπραγμάτευση και συμβιβασμός. Αλληλεξάρτηση, σύγκρουση συμφερόντων.	Οι μαθητές αναλύουν ένα πολυσύνθετο πρόβλημα. Οι μαθητές θα (πρέπει να) συνεργαστούν ώστε να βρουν κοινή λύση.	Όπως στο μάθημα 1.	Μάθηση μέσω δραστηριότητας.
Μάθημα 3 Με ποιον τρόπο πιάνουμε «όσο περισσότερα ψάρια μπορούμε»	Αναλυτική σκέψη: συνδέουμε την εμπειρία με μια αφηρημένη έννοια ή μοντέλο. Το μοντέλο των βιώσιμων στόχων.	Οι μαθητές αναστοχάζονται την εμπειρία του παιχνιδιού «το ψάρεμα».	Φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2. Φυλλάδιο για τους μαθητές 4.3 (προαιρετικά).	Δηλώσεις ανατροφοδότησης. Συζήτηση σε ολομέλεια. Ατομική εργασία.
Μάθημα 4 Πώς επιτυγχάνουμε τη βιωσιμότητα;	Ανάλυση και κριτική. Αναστοχασμός της εμπειρίας με εννοιολογική ανάλυση. Τα κίνητρα επηρεάζουν δυναμικά τη συμπεριφορά μας. Η επίδραση των κινήτρων ελέγχεται από τους κανόνες (εξωτερικά) ή από την υπευθυνότητα (αυτοέλεγχο).	Οι μαθητές εφαρμόζουν τις έννοιες στην προσωπική τους εμπειρία.	Φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2.	Παρουσιάσεις. Συζήτηση σε ολομέλεια. Εισήγηση από τον δάσκαλο.

Μάθημα 1

Το ψάρεμα (παιχνίδι) (1)

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Ανάλυση πολυσύνθετης κατάστασης, λήψη απόφασης σε περιορισμένο χρόνο.
Μαθησιακός στόχος	Οι μαθητές έρχονται σε επαφή με διλήμματα που σχετίζονται με τη βιωσιμότητα.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές προσδιορίζουν προβλήματα και αναπτύσσουν λύσεις και στρατηγικές.
Πηγές και υλικό	Υλικό για εκπαιδευτικούς 4.1 – 4.4.: 1.1 Αντίγραφα φύλλων καταγραφής για τις ομάδες. 1.2 Πίνακας αναπαραγωγής αλιευτικού πληθυσμού (για τον/την εκπαιδευτικό). 1.3 Πίνακας καταγραφής (σε φύλλο σεμιναρίου, πίνακα ή διαφάνεια). 1.4 Διάγραμμα καταγραφής (σε φύλλο σεμιναρίου, πίνακα ή διαφάνεια). Υπολογιστής ή αριθμομηχανή. Χαρτί μεγέθους A4, μαρκαδόροι.
Μέθοδος	Μάθηση μέσω δραστηριότητας.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Εισαγωγή στο παιχνίδι. (10 λεπτά) 2. Το παιχνίδι του ψαρέματος (τρεις γύροι). (30 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Αν το επιτρέπουν οι συνθήκες, τα μαθήματα 1 και 2 μπορούν να συνδυαστούν. Το παιχνίδι μπορεί όμως να παιχτεί σε δύο διαφορετικούς γύρους.

Στην αρχή, ο/η εκπαιδευτικός ούτε προτείνει στους μαθητές να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, ούτε παρεμβαίνει αν το κάνουν. Μόνο τούς θυμίζει να είναι μέσα στον χρόνο που διαθέτουν.

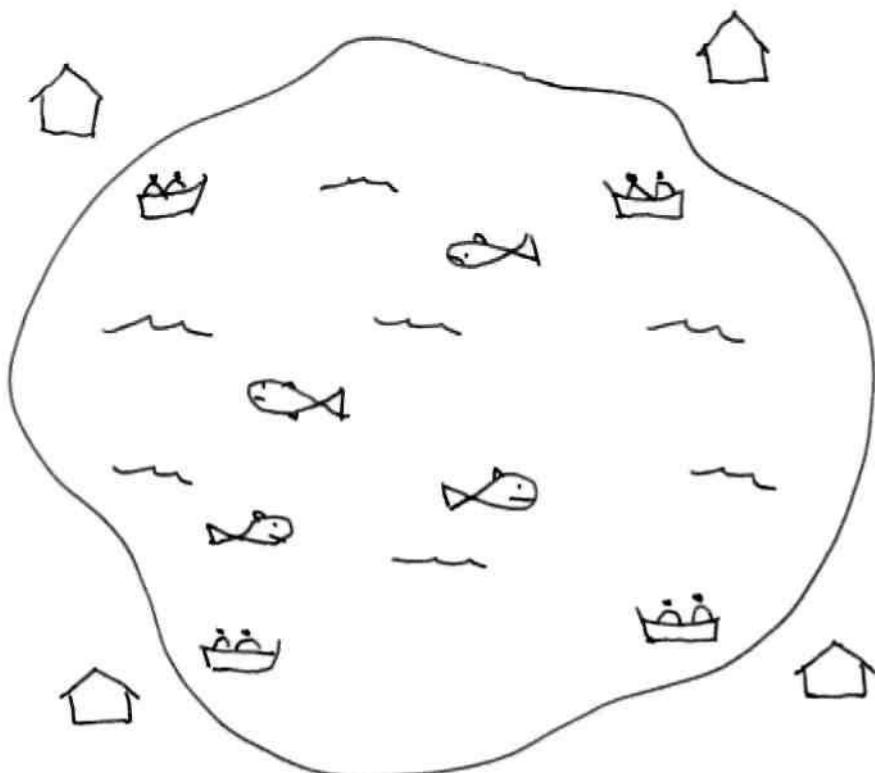
Περιγραφή του μαθήματος

Στάδιο 1: Εισαγωγή στο παιχνίδι του ψαρέματος

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές πως θα παίζουν ένα παιχνίδι – προσομοίωση ενός σημαντικού μέρους της πραγματικότητας.

«Φανταστείτε ότι είστε μέλη της κοινότητας ενός από τα τέσσερα χωριά γύρω από τη λίμνη. Η λίμνη έχει πολλά ψάρια, οπότε δε χρειάζεται να ανησυχείτε για το πώς θα ζήσετε. Όμως, το ψάρεμα είναι η μοναδική πηγή εισοδήματος στην περιοχή σας».

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ποικίλλει την εισαγωγή του με ένα απλό σκαρίφημα στον πίνακα ή σε χαρτί σεμιναρίου, που να δείχνει τη λίμνη και τα τέσσερα χωριά, το καθένα με μια βάρκα στην παραλία.

«Ψαρεύετε συνεχώς, με δύο παύσεις το χειμώνα και την άνοιξη, τις εποχές της αναπαραγωγής των ψαριών. Στους μήνες που δεν ψαρεύετε, πρέπει να ζήσετε από τα αποθέματα παστωμένων ψαριών, και να επισκευάσετε τις βάρκες και τα δίχτυα σας για την επόμενη αλιευτική περίοδο».

Στη συνέχεια, οι μαθητές παίρνουν τις οδηγίες του παιχνιδιού.

Σχηματίζουν τέσσερις ομάδες, το ανώτερο εξαμελείς (αν σχηματίζονται περισσότερες ομάδες, μη ξεχάσετε να διαμορφώσετε ανάλογα τον πίνακα των αποτελεσμάτων – βλ. υλικό για εκπαιδευτικούς 4.3)

Κάθε ομάδα λειτουργεί ως ομάδα ψαράδων. Τους προτείνουμε να δώσουν στη βάρκα τους όνομα, και τους δίνουμε ένα φύλλο καταγραφής για να σημειώνουν τι ψάρεψαν.

Το παιχνίδι παίζεται σε γύρους. Κάθε γύρος είναι μια εποχή ψαρέματος ή παύσης, στη διάρκεια της οποίας αναπαράγονται τα ψάρια.

Ο/η εκπαιδευτικός προσδιορίζει τον στόχο του παιχνιδιού με μία μόνο φράση: «Προσπαθήστε να πιάσετε όσα περισσότερα ψάρια μπορείτε». Η οδηγία διαβάζεται με διαφορετικούς τρόπους, αλλά ο/η εκπαιδευτικός δεν διευκρινίζει, αφήνει τους μαθητές να αποφασίσουν οι ίδιοι τι πολιτική θα ακολουθήσουν. Στο 3^ο μάθημα, οι μαθητές θα επιστρέψουν στο σημείο εκκίνησης.

Στην αρχή της εποχής, κάθε ομάδα αποφασίζει το πλήθος των ψαριών που θέλει να πιάσει. Το υψηλότερο ποσοστό είναι 15% ανά βάρκα. Το σύνολο του αλιευτικού πληθυσμού στην αρχή κάθε αλιευτικής εποχής είναι 140 τόνοι. Οπότε, κάθε ομάδα μπορεί να ψαρέψει έως 21 τόνους. (Και πάλι, το όριο των ομάδων θα πρέπει να διαμορφωθεί στην περίπτωση που συμμετέχουν περισσότερες από τέσσερις ομάδες).

Ο/η εκπαιδευτικός δεν δίνει περισσότερες πληροφορίες για το τι θα συμβεί αν κάθε μία από τις τέσσερις ομάδες φτάσει στο όριο των 21 τόνων, και άρα το σύνολο των ψαριών που έπιασαν όλοι μαζί είναι 84 τόνοι. Αυτό ανήκει στο παιχνίδι: οι μαθητές καταλαβαίνουν πως γνωρίζουν ελάχιστα. Δεν ξέρουν ούτε τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν οι ανταγωνιστές τους, ούτε την αναπαραγωγή των ψαριών. Αν το θελήσουν, θα το βρουν μόνοι τους.

Στάδιο 2: Το παιχνίδι του ψαρέματος

Αρχίζει ο πρώτος γύρος. Οι ομάδες συζητούν για το ποσοστό που θα διαλέξουν. Μετά από τέσσερα λεπτά, ο/η εκπαιδευτικός ζητά τα διαγράμματα των ομάδων. Περνάει τα ποσοστά τους στον πίνακα καταγραφής, υπολογίζει τους τόνους που έπιασε κάθε βάρκα και το συνολικό ύψος αλίευσης της πρώτης περιόδου (εδώ χρειάζεται κομπιουτεράκι ή υπολογιστής). Σημειώνει τα αποτελέσματα και τα ανακοινώνει στην τάξη. Η ανάπτυξη των αλιευτικών αποθεμάτων και το σύνολο των αλιευμένων ψαριών σημειώνεται σε ένα διάγραμμα, πρότυπο του οποίου υπάρχει στο υλικό για εκπαιδευτικούς 4.4.

Αναφερόμενος στον πίνακα ανάπτυξης, ο/η εκπαιδευτικός ενημερώνει τους μαθητές για τον πληθυσμό των ψαριών στην αρχή της δεύτερης περιόδου.

Οι μαθητές παίρνουν πίσω τα φύλλα καταγραφής και επεξεργάζονται το σύνολο των ψαριών που μπορούν να ψαρέψουν όλες τις εποχές.

Η εμπειρία έχει δείξει πως συνήθως οι μαθητές τείνουν να φτάνουν στα όρια από την αρχή του παιχνιδιού, οπότε είναι δυνατόν να πιάσουν στο σύνολο 70 τόνους –τον μισό πληθυσμό– ή και περισσότερο. Αν ο πληθυσμός των ψαριών έχει μειωθεί στο μισό, με την αναπαραγωγή θα φτάσει στους 94 τόνους. Αυτό σημαίνει, πως μέσα σ' έναν χρόνο, ο πληθυσμός των ψαριών έχει μειωθεί κατά ένα τρίτο. Κατά συνέπεια, οι καμπύλες του διαγράμματος γέρνουν απότομα προς τα κάτω και παρουσιάζουν τον κίνδυνο τα ψάρια να εξαφανιστούν στο εγγύς μέλλον.

Σ' αυτό το σημείο, οι μαθητές θα συνειδητοποιήσουν την απειλή. Αν ψαρεύουν το ανώτερο δυνατό ποσοστό του 15%, τα ψάρια θα κινδυνεύσουν να εξαφανιστούν μέσα σε δύο ή τρεις αλιευτικές περιόδους. Οι ομάδες θα συζητήσουν την πιθανότητα να μειώσουν το ύψος αλίευσης, ώστε να εμποδίσουν την εξαφάνιση. Από αυτό το σημείο, κάθε παιχνίδι παίρνει διαφορετική τροπή, ανάλογα, για παράδειγμα, με την ηλικία ή το φύλλο των μαθητών.

Οι επόμενοι γύροι παίζονται με τον ίδιο τρόπο. Στους τρεις επόμενους, δεν προτείνουμε στις ομάδες να συνεννοηθούν, αλλά πιθανώς να πάρουν μόνες τους την πρωτοβουλία. Ο/η εκπαιδευτικός, ως διαχειριστής του παιχνιδιού, δίνει χρόνο στους μαθητές, αλλά επιμένει πως ο επόμενος γύρος πρέπει να αρχίσει μετά από 5 λεπτά. Αυτό συμβαίνει και στην πραγματικότητα – όταν αρχίζει η επόμενη εποχή, οι ψαράδες γυρίζουν στη δουλειά τους.

Μετά από μερικούς γύρους, αν τα ψάρια έχουν μειωθεί δραματικά, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να κάνει ένα «θαύμα» και να προσθέσει μερικούς παραπάνω τόνους στο διάγραμμα όπου σημειώνεται η ανάπτυξη των ψαριών.

Μετά τον τέταρτο γύρο, ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει τις ομάδες να επικοινωνήσουν μεταξύ τους, αν δεν το έχουν κάνει ήδη.

Κάποιες φορές, οι ομάδες θα φτάσουν σε κοινές αποφάσεις, κάποιες όχι. Οι ίδιες οι ομάδες αποφασίζουν εάν και σε ποιο βαθμό επιθυμούν να δεσμευτούν με κοινές αποφάσεις, όπως συμβαίνει και στην πραγματικότητα.

Μάθημα 2

Το ψάρεμα (παιχνίδι) (2)

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Διαπραγμάτευση συμβιβασμού.
Μαθησιακός στόχος	Ανεξαρτησία, σύγκρουση συμφερόντων.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές αναλύουν ένα σύνθετο πρόβλημα. Οι μαθητές (θα πρέπει να) συνεργάζονται ώστε να βρουν κοινή λύση.
Πηγές και υλικό	Οι ίδιες με το Μάθημα 1.
Μέθοδος	Μάθηση μέσω δραστηριότητας.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Το παιχνίδι του ψαρέματος (4°C γύρος). (7 λεπτά) 2. Διαπραγματεύσεις. (15 λεπτά) 3. Το παιχνίδι του ψαρέματος ($5^{\circ}\text{C} - 7^{\circ}\text{C}$ γύρος). (20 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Οι μαθητές συνεχίζουν το παιχνίδι του ψαρέματος, παίζοντας τρεις ή τέσσερις ακόμη γύρους.

Μετά τον τέταρτο γύρο, ο/η εκπαιδευτικός προτείνει στους μαθητές να συνομιλήσουν, αν δεν το έχουν κάνει ήδη. Ο χρόνος σταματά, ώστε να έχουν οι μαθητές τη δυνατότητα να ανταλλάξουν απόψεις και προτάσεις. Ο/η εκπαιδευτικός αποφασίζει πόσο χρόνο να αφήσει πριν συνεχίσουν το παιχνίδι οι μαθητές.

Περιγραφή του μαθήματος

Στάδιο 1: Οι μαθητές παίζουν έναν γύρο

Ο/η εκπαιδευτικός παρουσιάζει τα αποτελέσματα. Αν οι μαθητές αναλάβουν πρωτοβουλίες, ο/η εκπαιδευτικός τους αφήνει να συνεχίσουν και τους δίνει χρόνο. Ανακοινώνει πως το διάστημα ανάμεσα στις αλιευτικές περιόδους έχει επιμηκυνθεί κατά 10 λεπτά.

Στάδιο 2: Διαπραγματεύσεις

Οι μαθητές βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα σοβαρό πρόβλημα, την υπεραλίευση, και δεν διαθέτουν κάποιο θεσμικό πλαίσιο να τους στηρίζει (κανόνες επικοινωνίας, σύστημα κανόνων ψαρέματος και ελέγχου, κλπ.), εκτός αν το δημιουργήσουν οι ίδιοι.

Ο/η εκπαιδευτικός δεν πρέπει να συμμετέχει με κανέναν τρόπο (συμβουλεύοντας, σχολιάζοντας, καθοδηγώντας, προεδρεύοντας) στις συζητήσεις των μαθητών. Βλέπει και ακούει με προσοχή. Οι ευκαιρίες μάθησης στην προσέγγιση μέσω δραστηριοτήτων βρίσκεται μέσα στο ίδιο το πρόβλημα, και, όπως συμβαίνει έξω από το σχολείο, οι μαθητές πρέπει να το αντιμετωπίσουν μόνοι τους.

Στάδιο 3: Οι μαθητές παίζουν τους τρεις τελευταίους γύρους

Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τους μαθητές να συνεχίσουν το παιχνίδι στον φυσιολογικό του ρυθμό. Ανάλογα με τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων, οι παίκτες μπορεί να αλλάξουν την αλιευτική τους πολιτική, και τα αποτελέσματα να δείχουν κάποια βελτίωση, που να απομακρύνει την κατάρρευση του αλιευτικού αποθέματος.

Μάθημα 3

Πώς πιάνουμε «όσα περισσότερα ψάρια μπορούμε»; Απολογισμός και αναστοχασμός

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού υποστηρίζει** την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Αναλυτική σκέψη: σύνδεση της εμπειρίας με μια αφηρημένη έννοια ή μοντέλο.
Μαθησιακός στόχος	Μοντέλο βιώσιμων στόχων.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές αναστοχάζονται την εμπειρία που παιχνιδιού του φαρέματος.
Πηγές και υλικό	Φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2. Φυλλάδιο για τους μαθητές 4.3 (προαιρετικά).
Μέθοδος	Απολογιστικές δηλώσεις. Συζήτηση σε ολομέλεια. Ατομική εργασία.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Απολογισμός: οι μαθητές βγαίνουν απ' τους ρόλους τους (15 λεπτά) 2. Οι μαθητές διερευνούν την αμφισημία της οδηγίας «Προσπαθήστε να πιάσετε όσα περισσότερα ψάρια μπορείτε». (10 λεπτά) 3. Το μοντέλο των βιώσιμων στόχων. (15 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Απολογισμός: οι μαθητές βγαίνουν από τους ρόλους τους. Πιθανώς να έχουν έντονα συναισθήματα.

Επαγωγική προσέγγιση στο μοντέλο των βιώσιμων στόχων: οι μαθητές αναπτύσσουν τις κατηγορίες στόχων του μοντέλου βιώσιμότητας από τις δηλώσεις που έκαναν στον απολογισμό. Άσκηση στην αφηρημένη σκέψη.

Κονστρουκτιβιστική μάθηση: οι μαθητές δημιουργούν το περιβάλλον στο οποίο κατανοούν και έχουν ανάγκη το μοντέλο βιώσιμότητας. Αντί να ρωτήσουν τον/την εκπαιδευτικό, θέτουν τα ερωτήματα στην ώρα του αναστοχασμού.

Περιγραφή του μαθήματος

Στάδιο 1: Απολογισμός

Οι μαθητές βγαίνουν από τους ρόλους που είχαν στο παιχνίδι του ψαρέματος

Ο/η εκπαιδευτικός κρατάει σημειώσεις στο φύλλο σεμιναρίου ή στον πίνακα, αφήνοντας χώρο για μια δεύτερη στήλη.

Οι μαθητές πιθανώς να εκφράσουν έντονα συναισθήματα, λόγω:

- Της σύγκρουσης νικητών και ηττημένων.
- Της ύπαρξης πλούσιων και φτωχών ψαράδων.
- Της καταστροφής των φυσικών πόρων.
- Της ευρύτερης επιδείνωσης της αλιευτικής απόδοσης (εξαθλίωσης του συνόλου της κοινότητας των ψαράδων).
- Των δύσκολων διαπραγματεύσεων, για παράδειγμα, την έλλειψη υπευθυνότητας ή την άρνηση κάποιων συνεταίρων να συνεργαστούν.
- Της δυσκολίας να αποκτήσουν πολύ χρήσιμες πληροφορίες. Κάνουν υποθέσεις και ταυτόχρονα υπεραλιεύουν.
- Της απουσίας κάποιας αρχής που να επιβάλει κανόνες.
- Της έλλειψης κάποιας ανταμοιβής σε όσους ψαρεύουν υπεύθυνα – δηλαδή, λιγότερα ψάρια σημαίνει φτώχεια και περισσότερα ψάρια για τους άλλους ψαράδες.

Στάδιο 2: Αναστοχασμός

Οι μαθητές διερευνούν την αμφισημία της οδηγίας «Προσπαθήστε να πιάσετε όσα περισσότερα ψάρια μπορείτε»

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί στους μαθητές πως μέσω του παιχνιδιού έχουν σκιαγραφήσει ένα πολύπλοκο πρόβλημα. Το πρώτο απαραίτητο βήμα για να ξεπεράσουμε προβλήματα αυτού του είδους είναι να τα κατανοήσουμε σε βάθος, όπως στην ιατρική, ο γιατρός χρειάζεται να βγάλει διάγνωση πριν αποφασίσει για τη θεραπεία που θα εφαρμόσει.

Ο/η εκπαιδευτικός θυμίζει στους μαθητές την οδηγία που τους έδωσε πριν ξεκινήσει το παιχνίδι του ψαρέματος και τη γράφει στον πίνακα: «Προσπαθήστε να πιάσετε όσα περισσότερα ψάρια μπορείτε».

Τους ζητά να θυμηθούν πώς την εξέλαβαν, και ποιος ήταν ο στόχος τους όταν όρισαν το ποσοστό που θα ψάρευαν. Να θυμηθούν, δηλαδή, τρία σημεία:

«Προσπαθήστε» - ποιος να προσπαθήσει;

«Όσα περισσότερα μπορείτε» - σε ποιο όριο αναφέρεται η λέξη «μπορείτε»;

«Πότε;» - σε ποιον χρόνο αφορά η οδηγία;

Οι μαθητές σκέπτονται σιωπηλά για ένα λεπτό. Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός ζητά τις παρατηρήσεις τους. Οι μαθητές εξηγούν τον τρόπο που κατανόησαν την οδηγία και το πώς την ακολούθησαν. Όταν σχηματιστεί καθαρά η εικόνα, ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει στον πίνακα τις κυριότερες απαντήσεις.

Συμμετέχουμε στη δημοκρατία

Αν οι μαθητές δηλώσουν πως αποφάσισαν με βάση το χωριό τους, εστιάζοντας στα συμφέροντά τους, και αν έπρεπε, σε βάρος των άλλων και του περιβάλλοντος, το αποτέλεσμα θα ήταν όπως παρουσιάζεται στον πίνακα που ακολουθεί. Κάποιοι μαθητές, όμως, μπορεί να συμπληρώσουν και άλλες προοπτικές, οπότε το γενικό αποτέλεσμα θα μοιάζει με τη συνολική εικόνα (όπως παρουσιάζεται στον δεύτερο πίνακα).

Στόχος στο παιχνίδι του ψαρέματος				
«Προσπαθήστε να πιάσετε όσα περισσότερα ψάρια μπορείτε.»				
Ποιος;		Όσα περισσότερα μπορείτε;		Πότε;
Η βάρκα μας	Όριο		Σήμερα	
	Ποσοστό			
Η ευημερία μας	Kέρδος		Η ευημερία μας	

Αν η προοπτική τους ήταν να αυξήσουν την ευημερία του χωριού τους, το αποτέλεσμα θα είναι εντυπωσιακό. Οι μαθητές θα δουν πως με τον περιορισμό του ενδιαφέροντός τους «αποκλειστικά στη δική τους ευημερία», όλοι μαζί προκάλεσαν την καταστροφή.

Το γεγονός αυτό εγείρει το ερώτημα αν οι μαθητές μπορούν να φανταστούν κάποιον εναλλακτικό, πιο εποικοδομητικό τρόπο να εφαρμόσουν τον στόχο «να πιάσουν όσα περισσότερα ψάρια μπορούν».

Αντίθετα, αν οι μαθητές έχουν συμπεριλάβει και άλλους στόχους, όπως την προστασία της αλιευτικής πηγής ή την υπευθυνότητα για τα άλλα χωριά της κοινότητας της λίμνης, γίνεται αμέσως εμφανής η αντίθεση ανάμεσα στους τρόπους ερμηνείας του βασικού στόχου.

Οι μαθητές θα πρέπει να ελέγχουν αν η αρχική οδηγία θα πρέπει να αλλάξει. Αν όμως συμφωνήσουν με την υπόθεση του μοντέλου πως το ψάρεμα στη λίμνη αποτελεί τη μόνη διαθέσιμη πηγή πρωτεΐνης, τότε θα τη δεχθούν.

Όποια κατεύθυνση και να ακολουθήσει η συζήτηση, οι μαθητές στο τέλος θα έχουν κατανοήσει και θα έχουν αναγνωρίσει πως το να «πιάσουν όσα περισσότερα ψάρια μπορούν» έχει διαφορετικές ερμηνείες, που οδηγούν σε διαφορετικές συνέπειες.

Ο/η εκπαιδευτικός συνοψίζει τα όσα είπαν οι μαθητές και τα προσθέτει στον πίνακα:

Στόχος στο παιχνίδι του ψαρέματος					
«Προσπαθήστε να πιάσετε όσα περισσότερα ψάρια μπορείτε.»					
Ποιος;		Όσα περισσότερα μπορείτε;		Πότε;	
Η βάρκα μας	Όριο		Σήμερα	Μακροπρόθεσμα	
	Ποσοστό	Ρυθμός αναπαραγωγής			
Κέρδος για εμάς	Κέρδος για όλους	Κέρδος για εμάς	Προστασία των φυσικών πόρων	Κέρδος για εμάς	Υπευθυνότητα (περιβάλλον, μελλοντικές γενιές)
Σύγκρουση	Ειρήνη	Σύγκρουση	Ειρήνη	Σύγκρουση	Ειρήνη

Η παραπάνω εικόνα είναι δυνατόν να παρακινήσει τους μαθητές να εγείρουν περαιτέρω ερωτήματα.

Είναι ξεκάθαρο πως οι εναλλακτικές λύσεις είναι κατά πολύ λογικότερες από την εμμονή στο «κέρδος για μας» σε βάρος όλων, γεγονός που οδηγεί σε σύγκρουση. Γιατί όμως, εμείς, οι παίκτες, δεν προσπαθήσαμε να εξισορροπήσουμε αυτούς τους στόχους από την αρχή και γιατί δυσκολευτήκαμε τόσο να συμφωνήσουμε σ' αυτούς τους στόχους κατά τη διαπραγμάτευση;

Στάδιο 3: Το μοντέλο των αειφόρων στόχων

Βήμα 3.1: Οι μαθητές συνδέουν τη συζήτηση με το μοντέλο

Ο/η εκπαιδευτικός διανέμει το φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2 (Μοντέλο βιώσιμων στόχων). Οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τον στόχο στο μοντέλο που μόλις συζήτησαν («κέρδος για μας» - «κέρδος για όλους» - «προστασία του περιβάλλοντος» - «υπευθυνότητα για τις επερχόμενες γενιές»).

Οι μαθητές απαντούν μετά από μερικά λεπτά σιωπηλής ανάγνωσης. Θα προσδιορίσουν τους στόχους στο τρίγωνο του φυλλαδίου, και, ανάλογα με τη συζήτηση που προηγήθηκε, θα σημειώσουν επιπλέον στόχους.

Ο/η εκπαιδευτικός αναφέρεται στις επεξηγηματικές σημειώσεις (τη σημασία των διπλών τόξων, τις διαστάσεις των στόχων: στόχοι βιωσιμότητας, διάσταση χρόνου, διάσταση παγκοσμιότητας).

Βήμα 3.2: Εργασία για το σπίτι: οι μαθητές προετοιμάζουν μια εισαγωγή για το επόμενο μάθημα

Ο/η εκπαιδευτικός αναθέτει εργασία για το σπίτι. Οι μαθητές οφείλουν να προετοιμάσουν μια εισαγωγή που θα παρουσιαστεί στην αρχή του επόμενου μαθήματος, ακολουθώντας τις παρακάτω οδηγίες (βλ. υλικό για εκπαιδευτικούς 4.5)

1. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους είναι δύσκολο να επιτευχθούν δύο ή περισσότεροι στόχοι βιωσιμότητας ταυτόχρονα. Αναφερθείτε στο φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2 και στη συζήτησή μας στην τάξη.
2. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους οι περισσότεροι φορείς εμμένουν στον στόχο του ατομικού κέρδους, ακόμα και όταν είναι εμφανείς οι καταστροφικές του συνέπειες.

Αν θέλετε, μπορείτε να αναφερθείτε σε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Θα πρέπει να απαντήσετε γραπτά.

Αν το θεωρεί απαραίτητο, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί επικουρικά να δώσει στους μαθητές το φυλλάδιο για τους μαθητές 4.3.

Μάθημα 4

Πώς επιτυγχάνεται η βιωσιμότητα; Τρόποι εξισορρόπησης στόχων και υπέρβαση συγκρούσεων

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού υποστηρίζει** την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Ανάλυση και κριτική: Αναστοχασμός της εμπειρίας με εννοιολογική ανάλυση.
Μαθησιακός στόχος	Τα κίνητρα επηρεάζουν δυναμικά τη συμπεριφορά μας. Η επίδρασή τους είναι δυνατόν να ελεγχθεί με κανόνες (εξωτερικά) ή με υπευθυνότητα (αυτοέλεγχος). Έννοιες: κίνητρο, δίλημμα.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές συνδέουν στην πράξη έννοιες με τις προσωπικές τους εμπειρίες.
Πηγές και υλικό	Φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2.
Μέθοδος	Παρουσιάσεις, συζήτηση σε ολομέλεια, σχολιασμός από τον/την εκπαιδευτικό.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Οι μαθητές ανακοινώνουν τα σχόλιά τους. (10 λεπτά) 2. Οι μαθητές συζητούν για την επίδραση των κινήτρων στη συμπεριφορά τους. (15 λεπτά) 3. Οι μαθητές συζητούν δύο βασικές προσεγγίσεις ώστε να λύσουν το δίλλημα κέρδους-βιώσιμων επιλογών. (15 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Σ' αυτό το μάθημα, οι μαθητές εφαρμόζουν την έννοια των κινήτρων ώστε να αναλύσουν τη συμπεριφορά τους στο παιχνίδι του ψαρέματος. Ο τρόπος που είναι στημένο το παιχνίδι προέτρεψε τους μαθητές να εστιάσουν στον στόχο της αύξησης του βραχυπρόθεσμου κέρδους, ανεξάρτητα από τις συνέπειες που είχε για τους άλλους ψαράδες ή για την κοινή αλιευτική πηγή.

Σε αυτό το καταληκτικό μάθημα, οι μαθητές συζητούν τρόπους ελέγχου των κινήτρων που έχουν αντιπαραγωγικές συνέπειες. Υπάρχουν δύο πρόσφοροι τρόποι: πρώτον, με πολιτικά μέσα (εξουσιαστική προσέγγιση), όπου κανόνες και νόμοι επιτρέπουν ή απαγορεύουν τρόπους συμπεριφοράς. Εδώ, η ανταμοιβή και η τιμωρία αποτελούν μέσα επιβολής. Δεύτερον, τα άτομα ελέγχουν τη συμπεριφορά τους, αναλαμβάνοντας ευθύνες. Οι μαθητές συζητούν ποια προσέγγιση προκρίνουν.

Η εργασία στο σπίτι είναι σημαντική για διάφορους λόγους: οι μαθητές αναστοχάζονται και καταγράφουν το αποτέλεσμα του προηγούμενου μαθήματος. Παίρνουν τον λόγο στην έναρξη αυτού του μαθήματος και εμπλέκονται ενεργά ευθύς εξ αρχής. Ο/η εκπαιδευτικός παίρνει ανατροφοδότηση για τις έμπειρες της και τις κατάλαβαν οι μαθητές του, γεγονός που τον καθοδηγεί για τη συνέχεια που θα δώσει (κονστρουκτιβιστική μάθηση και μαθητοκεντρική καθοδήγηση).

Περιγραφή του μαθήματος

Στάδιο 1: Οι μαθητές ανακοινώνουν τις σκέψεις τους

Ο/η εκπαιδευτικός συνδέει το θέμα του μαθήματος με τις βασικές ερωτήσεις

Οι μαθητές, για το σημερινό μάθημα, έχουν ετοιμάσει τις απόψεις τους για τη μία ή και τις δύο βασικές ερωτήσεις που τους δόθηκαν ως εργασία για το σπίτι. Με τον τρόπο αυτό, έχοντας σκεφτεί από πριν, οι μαθητές έχουν δημιουργήσει το εννοιολογικό πλαίσιο για το σύνολο του μαθήματος (κονστρουκτιβιστική μάθηση).

1. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους είναι δύσκολο να επιτευχθούν δύο ή περισσότεροι στόχοι βιωσιμότητας ταυτόχρονα. Αναφερθείτε στο φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2 και στη συζήτησή μας στην τάξη.
2. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους οι περισσότεροι φορείς εμμένουν στον στόχο του ατομικού κέρδους, ακόμα και όταν είναι εμφανείς οι καταστροφικές του συνέπειες.

Αν θέλετε, μπορείτε να αναφερθείτε σε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Θα πρέπει να απαντήσετε γραπτά.

Ο/η εκπαιδευτικός ανακοινώνει το θέμα του μαθήματος: πώς μπορούμε να πετύχουμε τη βιωσιμή ανάπτυξη; Το γράφει στον πίνακα και δίνει τον λόγο στους μαθητές, που ανακοινώνουν τις απόψεις τους πρώτα για τη μία και μετά για την άλλη ερώτηση.

1^η ερώτηση: στόχοι βιωσιμότητας

Οι μαθητές πιθανώς έχουν σκεφτεί το παρακάτω πρόβλημα: ενώ οι στόχοι της βιωσιμότητας εναρμονίζονται, μερικοί αλληλοαναρρούνται. Για παράδειγμα, η προστασία του περιβάλλοντος ταιριάζει με την ευθύνη για τις επερχόμενες γενιές και το σύνολο της ανθρωπότητας (παγκόσμια προοπτική, ενότητα του κόσμου). Αυτοί οι στόχοι τίθενται σε κίνδυνο αν η τωρινή γενιά προσπαθεί να αυξήσει βραχυπρόθεσμα το κέρδος (οικονομία). Η κοινωνία (ο στόχος της ισοκατανομής) και η οικονομία (η αύξηση του προϊόντος και της παραγωγικότητας) είναι δυνατόν να ταιριάζουν, αλλά σε πολλές περιπτώσεις είναι αταίριαστες.

Το σενάριο στο παιχνίδι του ψαρέματος περιέγραψε τη χειρότερη περίπτωση, όπου όλα πήγαν στραβά. Ακόμη και τα πλουσιότερα ψαροχώρια αντιμετώπισαν οικονομική πτώση.

Οι μαθητές ίσως αναφερθούν στις προσπάθειες εναρμονισμού της οικονομικής ανάπτυξης με την προστασία της φύσης: με ανακύκλωση απορριμάτων, χρήση αιολικής, ηλιακής και υδάτινης ενέργειας (γεννητριών), ακόμη και ηλεκτρικά αυτοκίνητα.

2^η ερώτηση: ο στόχος της ατομικής ευημερίας

Οι μαθητές πιθανώς να έχουν σκεφτεί το παρακάτω πρόβλημα: στο παιχνίδι, «νικητής» αναδείχτηκε το χωριό που είχε τα περισσότερα αλιεύματα. Δεν δόθηκε μεγάλη προσοχή στην ευθύνη για το περιβάλλον.

Σε κάθε γύρο, ο/η εκπαιδευτικός δίνει τον λόγο σε 6 έως 10 μαθητές. Όταν ολοκληρωθεί η εικόνα, οι μαθητές προσπαθούν να κωδικοποιήσουν όσα άκουσαν. Το αποτέλεσμα μπορεί να μοιάζει με τα όσα περιγράφηκαν εδώ, μπορεί όμως και να είναι διαφορετικό. Αν οι μαθητές διαφωνούν, θα πρέπει να το πουν.

Στάδιο 2: Οι μαθητές συζητούν για την επίδραση των κινήτρων στη συμπεριφορά τους

Ο/η εκπαιδευτικός με λίγα λόγια παρουσιάζει δύο έννοιες που θα βοηθήσουν τους μαθητές να κατανοήσουν τη συμπεριφορά τους στο παιχνίδι του ψαρέματος.

Στο παιχνίδι, έπαιξε μεγαλύτερο ρόλο η αύξηση του ψαρέματος με σκοπό περισσότερο ατομικό κέρδος, ενώ, κυριολεκτικά, δεν δόθηκε η ίδια σημασία στην ευθύνη για το περιβάλλον και την ευημερία των άλλων, δίνοντας ένα ξεκάθαρο μήνυμα. Αυτό το είδος της λεπτής επιρροής που μας κάνει να συμπεριφερόμαστε με συγκεκριμένο τρόπο, χωρίς παράλληλα να μας υποχρεώνει, ονομάζεται **κίνητρο**.

Στο σημείο αυτό ο/η εκπαιδευτικός σταματάει, και ζητά από τους μαθητές να σκεφτούν για τα κίνητρα στην καθημερινότητά τους. Παραδείγματα που μπορεί να προκύψουν είναι τα ακόλουθα:

- Αν η ποιότητα είναι σχεδόν ίδια, τείνουμε να αγοράζουμε τα φθηνότερα προϊόντα.
- Προσπαθούμε να πάρουμε καλούς βαθμούς στο σχολείο.
- Οι γονείς τάζουν διάφορα πράγματα στα παιδιά τους αν πάρουν καλούς βαθμούς.
- Οι ασφαλιστικές εταιρίες δίνουν μπόνους στους πελάτες τους αν δεν κάνουν χρήση της ασφάλειας για κάποιο χρονικό διάστημα.
- Αν γίνεις συνδρομητής, ή αν πείσεις κάποιον φίλο σου να γίνει συνδρομητής σε κάποιο περιοδικό, παίρνεις δώρο.
- Κάποιοι δε θέλουν να μεθύσουν γιατί φοβούνται πως θα χαλάσουν την εικόνα τους.

Οι μαθητές ή ο/η εκπαιδευτικός, μετά τα παραδείγματα, συνοψίζουν σε συμπεράσματα.

Τα παραδείγματα δείχνουν ξεκάθαρα πως τα κίνητρα σχετίζονται με τα συμφέροντά μας. Τις περισσότερες φορές σχετίζονται ξεκάθαρα με χρήματα, αλλά επίσης με την επιθυμία μας να πετύχουμε ή να γίνουμε αποδεκτοί από τους άλλους. Οι ανταγωνιστικές οικονομικές αγορές βασίζονται κυρίως στα κίνητρα. Το κίνητρο του κέρδους βρίσκεται στην καρδιά της ανταγωνιστικής ελεύθερης αγοράς. Οπότε, δεν αποτελεί έκπληξη αν οι μαθητές αναφερθούν στα κίνητρα που τους είναι περισσότερο οικεία.

Στάδιο 3: Οι μαθητές συζητούν για δύο βασικές προσεγγίσεις που αποτειρώνται να λύσουν το δίλημμα-βιωσιμότητα ή κέρδος

Ο/η εκπαιδευτικός προσθέτει μια δεύτερη οδηγία που σχετίζεται με την έννοια του διλήμματος. Ένα από τα πιο ισχυρά κίνητρα είναι αυτό της αύξησης του κέρδους. Αν όλοι χρησιμοποιήσουν αυτό το κίνητρο,

γνωρίζουμε πως από πλευράς βιωσιμότητας, οι επιπτώσεις θα είναι καταστροφικές. Οπότε, βρισκόμαστε σε δίλημμα. Ενώ ξέρουμε πως θα έπρεπε να κάνουμε κάτι για να προστατεύσουμε τους κοινούς πόρους, αν το προσπαθήσουμε, θα αποτύχουμε και θα καταλήξουμε φτωχότεροι από τους άλλους. Άρα, επιστρέφουμε στον στόχο του κέρδους, φοβούμενοι τα χειρότερα. Αυτή η κατάσταση, όπου κάνουμε κάτι εντελώς λάθος, ανεξάρτητα από το τι διαλέγουμε –όντας υποχρεωμένοι να διαλέξουμε- ονομάζεται δίλημμα.

Οι πρώτες ερωτήσεις των μαθητών θα αφορούν την κατανόηση του όρου. Μόλις συμφωνήσουν με την παραδοχή πως το κίνητρο του κέρδους στην αρχική φάση του παιχνιδιού του ψαρέματος ήταν ισχυρό, πιθανώς θα οδηγηθούν στην ερώτηση πώς να ξεπεράσουν την καταστροφική του πιθανότητα. Στο σημείο αυτό είναι σημαντική η εμπειρία τους στο παιχνίδι. Κατάφεραν οι μαθητές να ελέγξουν ή να συντονίσουν την αλιευτική τους πολιτική; Ακόμη κι αν απέτυχαν, ποιες λύσεις προτάθηκαν; Τι θα πρότειναν τώρα, μετά το παιχνίδι;

Γενικά, είναι αναμενόμενο να παρουσιαστούν δύο κατηγορίες σκέψεων, αν και δεν είναι πιθανόν να ανταποκρίνονται στο σύνολο των ζητημάτων που παρουσιάζει η παρακάτω ιδεατή περιγραφή:

- *H αυταρχική προσέγγιση:* οι ψαράδες χρειάζονται ένα σύνολο κανόνων και νόμων και ένα σύστημα ελέγχου και κυρώσεων, που να τούς επιβάλλει τι πρέπει να κάνουν. Οι ψαράδες ελέγχονται από έναν φορέα ανώτερο από αυτούς, -πιθανότατα μια κυβέρνηση- που παράλληλα θα προσδιορίζει τους στόχους της βιωσιμότητας. Σ' αυτή την περίπτωση, η ελευθερία να μπορεί να ακολουθήσει κάποιος κίνητρα κέρδους θα ήταν αυστηρά περιορισμένη.
- *H προσέγγιση που βασίζεται σε κοινή σύμβαση:* οι ψαράδες συνυπογράφουν κοινή σύμβαση με κανόνες ή αρχές συμπεριφοράς και πιθανώς και βιώσιμους στόχους. Είναι πιθανό να συμφωνήσουν σε ένα σύστημα ελέγχου και κυρώσεων.

Ποια από τις δύο δυνατότητες προτιμούν οι μαθητές; Αν έχει μείνει λίγος χρόνος, ο/η εκπαιδευτικός ζητά να σηκώσουν χέρια, και ένας ή δύο μαθητές από κάθε πλευρά να αιτιολογήσουν την προτίμησή τους. Αν το επιτρέπει ο χρόνος, μπορεί να γίνει συζήτηση. Είναι πιθανόν οι μαθητές να υπογραμμίσουν πως το αδύνατο σημείο της ιεραρχικής και εξουσιαστικής προσέγγισης είναι πως ένας φορέας δε μπορεί από μακριά να κατανοήσει πλήρως τους βιώσιμους στόχους. Η προσέγγιση της κοινής σύμβασης έχει τα δυνατά της σημεία, αλλά είναι πιθανό να πάσχει στην επιβολή κυρώσεων για παραβάσεις. Είναι δύσκολο οι ψαράδες να αστυνομεύουν ο ένας τον άλλον, αφού είναι ισότιμοι συνεργάτες.

Υλικό για εκπαιδευτικούς 4.1

Το ψάρεμα: φύλλο καταγραφής για τους παίκτες

Φύλλο καταγραφής		
Αριθμός Βάρκας:	Όνομα:	
Περίοδος Αρ.	Αλιευτική ποσόστωση (το ανώτερο 15%)	Αλίευση (σε τόνους, σύνολο)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

Φύλλο καταγραφής		
Αριθμός Βάρκας:	Όνομα:	
Περίοδος Αρ.	Αλιευτική ποσόστωση (το ανώτερο 15%)	Αλίευση (σε τόνους, σύνολο)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		

Υλικό για εκπαιδευτικούς (διαχειριστές του παιχνιδιού) 4.2 Πίνακας αναπαραγωγής: ανανέωση του αλιεύματος (σε τόνους ψαριών)

- Στο τέλος της αλιευτικής περιόδου μένουν 47 τόνοι ψάρια στη λίμνη.
- Στη λήξη της αλιευτικής περιόδου (σεζόν), ο πληθυσμός των ψαριών ανανεώνεται. Στο παράδειγμά μας, στην αρχή της αλιευτικής περιόδου, ο πληθυσμός των ψαριών είναι 56 τόνοι.
- Ο διαχειριστής του παιχνιδιού ανακοινώνει τον αριθμό αυτό στους παικτες, οι οποίοι στη συνέχεια αποφασίζουν σχετικά με τα αλιεύματα τους στη νέα σεζόν.
- Ο διαχειριστής του παιχνιδιού δεν πρέπει να δείξει τον πίνακα αναπαραγωγής στους παικτες.

Τέλος σεζόν	Αρχή νέας σεζόν						
τόνοι	τόνοι	τόνοι	τόνοι	τόνοι	τόνοι	τόνοι	τόνοι
0	0	38	43	76	103	114	147
1	0	39	45	77	104	115	147
2	1	40	46	78	106	116	147
3	1	41	47	79	107	117	147
4	2	42	49	80	109	118	147
5	2	43	50	81	110	119	147
6	3	44	52	82	112	120	148
7	4	45	53	83	113	121	148
8	5	46	55	84	115	122	148
9	7	*47	*56	85	116	123	148
10	11	48	58	86	118	124	148
11	12	49	59	87	119	125	149
12	13	50	61	88	121	126	149
13	14	51	62	89	122	127	149
14	15	52	64	90	124	128	149
15	16	53	65	91	126	129	149
16	17	54	67	92	128	130	150
17	18	55	69	93	130	131	150
18	20	56	71	94	132	132	150
19	21	57	73	95	134	133	150
20	22	58	75	96	136	134	150
21	23	59	76	97	138	135	150
22	24	60	78	98	140	136	150
23	25	61	79	99	141	137	150
24	27	62	81	100	142	138	150
25	28	63	82	101	142	139	150
26	29	64	84	102	142	140	150
27	30	65	85	103	143	141	150
28	31	66	87	104	143.	142	150
29	32	67	89	105	144	143	150
30	34	68	91	106	145	144	150
31	35	69	92	107	145	145	145
32	36	70	94	108	145	146	150
33	37	71	95	109	146	147	150
34	38	72	97	110	146	148	150
35	40	73	98	111	146	149	150
36	41	74	100	112	146	150	150
37	42	75	101	113	146		

* υποδηλώνει το παράδειγμα που χρησιμοποιείται στο παιχνίδι – 47 τόνοι στο τέλος της αλιευτικής περιόδου, 56 τόνοι στην αρχή της νέας περιόδου. Πηγή: Wolfgang Zieffle, "Das Fisherspiel", σελ. 13.

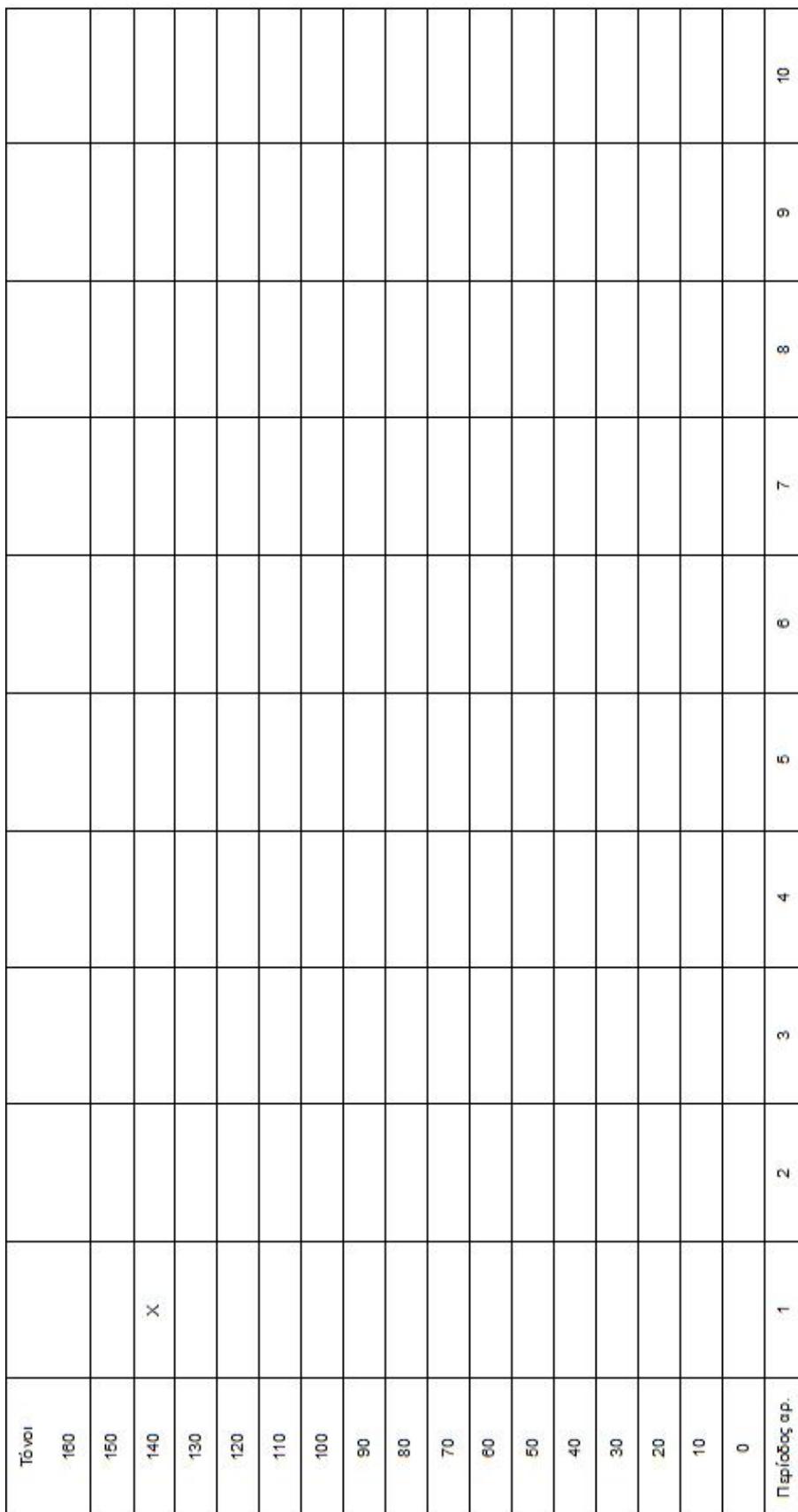
Υλικό για εκπαιδευτικούς 4.3

Το παιχνίδι του ψαρέματος: πίνακας καταγραφής

Περίοδος Αρ.	Γληθυσμός ψαριών πριν την αλιευτική περίοδο	Βάρκα αρ. 1	Βάρκα αρ. 2	Βάρκα αρ. 3	Βάρκα αρ. 4	Συνολικό ποσοστό	Συνολική ψαριά	Πληθυσμός ψαριών μετά την αλιευτική περίοδο
(τόνοι)		Μερίδιο βάρκας επί ¹ τοις εκατό (%)	Ψαριά (τόνοι)	Μερίδιο βάρκας επί ¹ τοις εκατό (%)	Ψαριά (τόνοι)	Μερίδιο βάρκας επί ¹ τοις εκατό (%)	Ψαριά (τόνοι)	(τόνοι)
1	140							
2								
3								
4								
5								
6								
7								
8								
9								
10								

Υλικό για εκπαιδευτικούς 4.4

Το παιχνίδι του ψαρέματος: διάγραμμα αλιευτικών αποθεμάτων και σύνολο αλιευμάτων

Αντιγράψτε το διάγραμμα σε διαρροϊκό οπίου, στον πίνακα ή σε φύλλο στρωναρίου. Καταρράγετε την ανάπτυξη των αλιευτικών αποθεμάτων (στην έναρξη της περιόδου) και το σύνολο των αλιευμάτων (στο τέλος της περιόδου), απλευτώντας σε τόνους. Το σύνολο και τις ψαριές κάθε φορά. Σχηματίστε δύο γράμματα.

Υλικό για εκπαιδευτικούς 4.5

Οδηγίες για την εργασία στο σπίτι (σημειώσεις για τους μαθητές)

Οι μαθητές παίρνουν τις παρακάτω οδηγίες για την εργασία στο σπίτι. Αντιγράψτε τη σελίδα και κόψτε σε μικρά σημειωματάκια. Με τις γραπτές οδηγίες είστε πιο συγκεκριμένοι και γλυτώνετε χρόνο στην τάξη.

1. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους είναι δύσκολο να επιτευχθούν δύο ή περισσότεροι βιώσιμοι στόχοι ταυτόχρονα. Αναφερθείτε στο φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2 και στη συζήτησή μας στην τάξη.
2. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους οι περισσότεροι φορείς εμμένουν στο στόχο του ατομικού κέρδους, ακόμα και όταν είναι εμφανείς οι καταστροφικές του συνέπειες.

Αν θέλετε, μπορείτε να αναφερθείτε σε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Θα πρέπει να απαντήσετε γραπτά.

1. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους είναι δύσκολο να επιτευχθούν δύο ή περισσότεροι βιώσιμοι στόχοι ταυτόχρονα. Αναφερθείτε στο φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2 και στη συζήτησή μας στην τάξη.
2. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους οι περισσότεροι φορείς εμμένουν στο στόχο του ατομικού κέρδους, ακόμα και όταν είναι εμφανείς οι καταστροφικές του συνέπειες.

Αν θέλετε, μπορείτε να αναφερθείτε σε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Θα πρέπει να απαντήσετε γραπτά.

1. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους είναι δύσκολο να επιτευχθούν δύο ή περισσότεροι βιώσιμοι στόχοι ταυτόχρονα. Αναφερθείτε στο φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2 και στη συζήτησή μας στην τάξη.
2. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους οι περισσότεροι φορείς εμμένουν στο στόχο του ατομικού κέρδους, ακόμα και όταν είναι εμφανείς οι καταστροφικές του συνέπειες.

Αν θέλετε, μπορείτε να αναφερθείτε σε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Θα πρέπει να απαντήσετε γραπτά.

1. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους είναι δύσκολο να επιτευχθούν δύο ή περισσότεροι βιώσιμοι στόχοι ταυτόχρονα. Αναφερθείτε στο φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2 και στη συζήτησή μας στην τάξη.
2. Εξηγείστε τους λόγους για τους οποίους οι περισσότεροι φορείς εμμένουν στο στόχο του ατομικού κέρδους, ακόμα και όταν είναι εμφανείς οι καταστροφικές του συνέπειες.

Αν θέλετε, μπορείτε να αναφερθείτε σε συγκεκριμένα παραδείγματα.

Θα πρέπει να απαντήσετε γραπτά.

Ενότητα 4.5 Γενικές πληροφορίες για εκπαιδευτικούς Υποστηρικτικό υλικό για το παιχνίδι του ψαρέματος

Κατάλογος δημοσιεύσεων

Garrett Hardin (1968), "The tragedy of the commons", in *Science*, τόμ. 162 (1968), σελ. 1244, www.garretthardinsociety.org.

Elinor Ostrom (1990), Governing the commons. *The evolution of institutions for collective action*. Cambridge University Press.

Wolfgang Ziefle (2000), "Fischerspiel und Verfassungsspiel. Die Allmendeklemme und mögliche Auswege", in: Gotthard Breit/Siegfried Schiele (eds.), *Werte in der politischen Bildung*, Wochenschau-Verlag, σσ.396-426, www.lpb-bw.de/publikationen/did_reihe/band22/ziefle.htm.

Wolfgang Ziefle (1995), "Das Fischerspiel", in: Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg (ed.), *Politik und Unterricht* (1/1995), σσ. 7-35.

ΕΝΟΤΗΤΑ 5

ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ

Για το λύκειο

**Ποιοι κανόνες μας εξυπηρετούν καλύτερα;
Παιχνίδι λήψης αποφάσεων**

5.1 και 5.2 Γιατί χρειάζεται κανόνες μια κοινότητα;

Κανόνες και εργαλεία επίλυσης προβλημάτων

Οι μαθητές σχεδιάζουν ένα θεσμικό πλαίσιο

5.3 Ποιοι κανόνες μας εξυπηρετούν καλύτερα;

Οι μαθητές συγκρίνουν και κρίνουν τις λύσεις που έδωσαν

5.4 Το συνέδριο

Τα μέλη της κοινότητας συνομολογούν ένα πλαίσιο κανόνων

Ενότητα 5

Νόμος και κανόνες

Ποιοι κανόνες μας εξυπηρετούν καλύτερα;

«Οι κανόνες είναι εργαλεία» - κονστρουκτιβιστική προσέγγιση κατανόησης των θεσμών

Η βασική ιδέα αυτής της ενότητας συνοψίζεται στο σλόγκαν «οι κανόνες είναι εργαλεία». Νόμοι, κανόνες, συντάγματα, η Οικουμενική Διακήρυξη για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, με μια λέξη, θεσμοί. Σ' αυτό το εγχειρίδιο, οι θεσμοί θεωρούνται ως προϊόντα –άνθρωποι τους δημιούργησαν ώστε να υπηρετήσουν συγκεκριμένο σκοπό. Με αυτή την έννοια, «οι κανόνες – και γενικότερα οι θεσμοί – είναι εργαλεία» που υπηρετούν σκοπούς όπως οι επόμενοι:

- δίνουν λύσεις σε προβλήματα της κοινωνίας,
- εξουδετερώνουν πιθανές πηγές συγκρούσεων, εξασφαλίζοντας σταθερότητα και ασφάλεια,
- καθορίζουν τις σχέσεις εξουσίας ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες με διαφορετικά συμφέροντα, κι έτσι προστατεύουν τους αδύναμους, ή παρέχουν τα μέσα της εξουσίας σε μια συγκεκριμένη ομάδα ή άτομα.

Κατά συνέπεια, για να κατανοήσουμε τους θεσμούς, πρέπει πρώτα να κατανοήσουμε τον λόγο ή τα συμφέροντα που είχαν κατά νου οι δημιουργοί τους. Οι θεσμοί είναι πολύπλοκα συστήματα που προσπαθούν να λύσουν περίπλοκα προβλήματα. Είναι αποτέλεσμα διαδικασίας συμβιβασμών και συγκρούσεων, επαναστάσεων ή μεταρρυθμίσεων. Στις δημοκρατίες, η ανάπτυξη των θεσμών γίνεται με διαδικασία συλλογικής μάθησης που με τη σειρά της γίνεται σε ένα πλαίσιο διαδικαστικών κανόνων, καθότι τα συντάγματα πρέπει να τροποποιούνται με προσοχή και υπευθυνότητα.

Οι μαθητές κατανοούν τους θεσμούς σχεδιάζοντας έναν θεσμό

Στη βασική δραστηριότητα αυτής της ενότητας αντικατοπτρίζεται η κονστρουκτιβιστική διάσταση της θεσμικής ανάπτυξης. Οι μαθητές αντιμετωπίζουν ένα πολιτικό πρόβλημα και πρέπει να επινοήσουν ένα πλαίσιο κανόνων για να το λύσουν. Συνειδητοποιούν τα προβλήματα που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι δημιουργοί των θεσμών και έχουν τη δυνατότητα να αναλύσουν βαθύτερα το σύνταγμα, τους νόμους της χώρας τους και τα ανθρώπινα δικαιώματα, εστιάζοντας στους σκοπούς των θεσμών και όχι σε μεμονωμένους κανόνες και κανονισμούς.

Η ενότητα 5 έχει σχεδιαστεί ως επέκταση της ενότητας 4, μπορεί όμως να χρησιμοποιηθεί ως ξεχωριστή ενότητα τεσσάρων μαθημάτων (περισσότερες λεπτομέρειες παρακάτω). Και οι δύο παραλλαγές στηρίζονται στην ίδια δραστηριότητα και το ίδιο θέμα. Το πρόβλημα που καλούνται οι μαθητές να αντιμετωπίσουν είναι ο τρόπος που θα πρέπει να διαχειριστεί μια κοινότητα ψαράδων τις κοινές τους πηγές, δηλαδή τα ψάρια της λίμνης. (περισσότερα για το μοντέλο βιωσιμότητας στο φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2). Πρέπει να βρεθεί λύση σε τέσσερα τουλάχιστον προβλήματα:

1. Πώς θα αποφύγουν οι ψαράδες την υπεραλίευση και την καταστροφή των αλιευτικών αποθεμάτων;
2. Πώς θα πετύχουν οι ψαράδες μεγαλύτερη ψαριά;
3. Πώς θα πετύχουν οι ψαράδες ισότιμη κατανομή του εισοδήματός τους;
4. Πώς μπορούν οι ψαράδες να πετύχουν τους στόχους τους μακροπρόθεσμα, για το παρόν και το μέλλον;

Οι μαθητές γνωρίζουν το κλειδί για τη λύση των παραπάνω προβλημάτων. Στο φυλλάδιο εργασίας για τους μαθητές 4.4, δίνονται οι τιμές της επιθυμητής βιώσιμης αλίευσης (42 τόνοι). Οι ψαράδες έχουν

ανάγκη από ένα πλαίσιο κανόνων που να ελέγχει τη συμπεριφορά τους, ώστε να πετύχουν τους στόχους. Οι μαθητές πρέπει να σχεδιάσουν αυτό το πλαίσιο. Σε γενικές γραμμές, μπορούν να επιλέξουν ανάμεσα στην «κρατική» προσέγγιση ή στην προσέγγιση της «σύμβασης». Και οι δύο επιλογές έχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα (βλ. και φυλλάδιο για τους μαθητές 5.2).

Και οι δύο προσεγγίσεις άλλοτε πέτυχαν και άλλοτε όχι.¹⁴ Ανεξάρτητα από το αν λειτουργεί η λύση που θα δώσουν οι μαθητές, είναι απαραίτητο να δοκιμαστεί, δηλαδή να παίξουν οι μαθητές μερικούς ακόμη γύρους του παιχνιδιού του ψαρέματος (βλ. την ενότητα 4), στην επέκτασή της. Επομένως, οι ενότητες 4 και 5 είναι δυνατόν να συνδυαστούν, ώστε μπορέσουν οι μαθητές να σχεδιάσουν ένα θεσμό και τη βιώσιμη διαχείριση πόρων. Αυτό το project είναι συναρπαστικό, αλλά χρειάζεται πολύ χρόνο.

Η ενότητα – ένα πραγματικό μοντέλο

Και αυτή η ενότητα, όπως και η ενότητα 4, λειτουργεί σαν παιχνίδι. Οι μαθητές ολοκλήρωσαν την ενότητα 4, αποκτώντας μια ιδέα για τους τρόπους επίλυσης του προβλήματος της υπεραλίευσης, υιοθετώντας τον στόχο της βιωσιμότητας (βλ. φυλλάδιο για τους μαθητές 4.2). Συζήτησαν τον τύπο του θεσμικού πλαισίου που θα κρινόταν κατάλληλος (μάθημα 4), αλλά δε διερεύνησαν το ζήτημα σε βάθος. Η ενότητα 5 αποτελεί συνέχεια του παιχνιδιού του ψαρέματος, αλλά εστιάζει στο ερώτημα: ποιοι κανόνες και νόμοι υπηρετούν με τον καλύτερο τρόπο την κοινότητα των ψαράδων;

Στην ενότητα 5 γίνεται μια προσομοίωση. Οι μαθητές ασχολούνται με τη διαδικασία κατά την οποία σχεδιάζεται ένα θεσμικό πλαίσιο και γίνεται αποδεκτό από την κοινότητα των ψαράδων. Για να γίνει αυτό, οι μαθητές επιστρέφουν στους ρόλους τους ως μέλη της κοινότητας των ψαράδων, αλλά με διαφορετικό καθήκον αυτή τη φορά. Σχεδιάζουν ένα πλαίσιο κανόνων. Το μοντέλο αυτής της προσομοίωσης απλουστεύει τις συνθήκες, ώστε να δοθεί έμφαση σε συγκεκριμένους παράγοντες που είναι απαραίτητοι για τη μελέτη του προβλήματος. Σε αυτή τη φάση, οι παίκτες δεν χρειάζεται να ασχοληθούν με το ψάρεμα και την εξασφάλιση της ύπαρξης ψαριών. Κανένας εξωτερικός παράγοντας δεν διακόπτει τις συζητήσεις τους. Το παιχνίδι εστιάζει στη δημιουργία ενός πλαισίου κανόνων. Όπως συμβαίνει και στην πραγματικότητα, οι διαπραγματεύσεις είναι δυνατόν να αποτύχουν και οι παίκτες να μην καταλήξουν σε συμφωνία. Σε αυτή την περίπτωση, τόσο τα κριτήρια επιτυχίας των πολιτικών διαπραγματεύσεων όσο και η διαδικασία μάθησης της EDC/HRE διαφέρουν. Οι μαθητές θα μάθουν πολλά, ακόμη και στην περίπτωση που θα αποτύχουν να φτάσουν σε συμφωνία.

Ο ρόλος του/της εκπαιδευτικού– διαχειριστής του παιχνιδιού και πρόεδρος

Ως διαχειριστής, ο/η εκπαιδευτικός παρεμβαίνει ακόμη λιγότερο απ' ότι στη διάρκεια του παιχνιδιού του ψαρέματος. Λειτουργεί ως διαχειριστής του χρόνου, δίνει οδηγίες για τη διαδικασία. Το παιχνίδι δε θα μπορούσε να λειτουργήσει αλλιώς σε τάξεις EDC/HRE. Ο/η εκπαιδευτικός δεν θα πρέπει να κατευθύνει τους μαθητές σε συγκεκριμένες επιλογές. Η διαδικασία λήψης αποφάσεων είναι ανοιχτή, είναι πιθανό να αποτύχει και να μη συμφωνήσουν οι μαθητές σε ένα σχέδιο πλαισίου, καθώς υπάρχει η δυνατότητα για διαφορετικές επιλογές. Η διαδικασία όπου οι μαθητές αιτιολογούν τις επιλογές τους είναι εξίσου ενδιαφέρουσα όσο το ίδιο το αποτέλεσμα.

Χρήση της ενότητας 5 ως ξεχωριστής ενότητας με τέσσερα μαθήματα

Ο βασικός σχεδιασμός της ενότητας μένει ο ίδιος. Αν κάποιος κάνει τις αλλαγές που περιγράφονται στη συνέχεια μπορεί να τη χρησιμοποιήσει ως ξεχωριστή ενότητα με τέσσερα μαθήματα:

- Οι μαθητές λειτουργούν μάλλον ως σύμβουλοι της κοινότητας των ψαράδων, παρά ως πολίτες. Οι σύμβουλοι συγκροτούν ομάδες που σχεδιάζουν πλαίσια κανόνων, τα συζητούν και τελικά καταλήγουν σε συμφωνία για το μοντέλο που επιθυμούν να προτείνουν στην κοινότητα.
- Το πρώτο μάθημα αφιερώνεται στη μελέτη του προβλήματος. Δίνεται στους μαθητές μια υπόθεση εργασίας σχετική με τη διαμάχη του ψαρέματος (φυλλάδιο για τους μαθητές 4.1 και η λύση στο ζήτημα

14. Βλ. Elinor Ostrom, *Governing the Commons. The evolution of institutions for collective action*, Cambridge University Press, 1990.

της βιωσιμότητας στα φυλλάδια για τους μαθητές 4.2, 4.4). Οπότε, οι μαθητές δεν είναι ανάγκη να λύσουν και αυτό το πρόβλημα, αλλά να συγκεντρωθούν στο ερώτημα: με ποιους κανόνες θα ενθαρρυνθούν, θα ελεγχθούν ή ακόμη και θα πιεστούν οι ψαράδες, ώστε να υποστηρίζουν τον στόχο της βιώσιμης αλιείας; Επιπρόσθετα, οι μαθητές πρέπει να χειριστούν και το ζήτημα της ιδιοκτησίας.

Με την εφαρμογή αυτών των τροποποιήσεων, η ενότητα μπορεί να ακολουθήσει το σχήμα που προτάθηκε στην εμπλουτισμένη έκδοση της ενότητας 5.

Ανάπτυξη ικανοτήτων: σύνδεση με άλλες ενότητες αυτού του τόμου

Τι δείχνει αυτός ο πίνακας

Ο τίτλος αυτού του εγχειριδίου, *Συμμετέχουμε στη δημοκρατία*, εστιάζει στις ικανότητες του ενεργού πολίτη στη δημοκρατία. Ο πίνακας που έπειται, παρουσιάζει τη δυνατότητα να συνδυάσουμε τις ενότητές του. Στη σκιασμένη σειρά, φαίνονται οι ικανότητες που αναπτύσσονται στην Ενότητα 5. Στη στήλη με έντονο περιθώριο φαίνονται οι ικανότητες της πολιτικής λήψης αποφάσεων και δράσης, διότι συνδέονται στενά με τη συμμετοχή στη δημοκρατία. Οι άλλες σειρές υποδεικνύουν συνδέσεις με άλλες ενότητες αυτού του τόμου και συγκεκριμένα με ικανότητες που ενισχύουν τους μαθητές στην ενότητα 5.

Πώς χρησιμοποιείται ο πίνακας

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον πίνακα ως εργαλείο για τον σχεδιασμό ενός μαθήματος στην EDC/HRE με διαφορετικούς τρόπους.

- Βοηθά εκείνους που διαθέτουν λίγες ώρες για EDC/HRE: κάποιος μπορεί να επιλέξει μόνο αυτή την ενότητα και να παραλείψει τις άλλες, διότι κάποιες βασικές ικανότητες αναπτύσσονται, σε κάποιο βαθμό, σε αυτή την ενότητα (όπως για παράδειγμα, επιλέγω, κατανοώ τον πλουραλισμό των ταυτοτήτων, ασκώ το δικαίωμα στην ελευθερία, η ευθύνη των επιλογών επηρεάζει τους άλλους).
- Ο πίνακας βοηθά τους/τις εκπαιδευτικούς να συνδέουν τα θέματα των ενοτήτων, ώστε να ασκούν τους μαθητές τους επανειλημμένα σε βασικές ικανότητες, μέσα από διαφορετικά πλαίσια και με ποικίλους συνδυασμούς.

Ενότητες	Διαστάσεις ανάπτυξης ικανοτήτων			Στάσεις και αξίες
	Πολιτική ανάλυση και κριτική ικανότητα	Μέθοδοι και δεξιότητες	Εφαρμογή πολιτικών αποφάσεων και δράσεων	
5 Νόμος και κανόνες	Βασικός σχεδιασμός θεσμικού πλαισίου και κανόνες ιδιοκτησίας	Εργασία σε ομάδες, διαχείρηση χρόνου Σύγκριση Επιλογή	Κοινωνικό συμβόλαιο ή συμφωνία για παράταση επιλογής	Αποδοχή νόμων και κανόνων σε μια πολιτισμένη σύγκρουση
4. Σύγκρουση	Η απουσία κανόνων υποθάλπει τη σύγκρουση		Αντιμετώπιση άτυπων καταστάσεων αντικρουόμενων συμφερόντων	
2 Υπευθυνότητα	Τα κίνητρα επηρεάζουν δυναμικά τη συμπεριφορά μας		Χειρισμός διλημμάτων, θέση προτεραιοτήτων	Επίγνωση των συνεπειών των αποφάσεών μας
8 Ελευθερία	Η άσκηση της ελευθερίας απαιτεί ένα πλαίσιο κανόνων που να προστατεύουν τον αδύναμο	Αντιπαράθεση επιχειρημάτων, υποστήριξη θέσεων	Ελευθερία και θέση ορίων	Αμοιβαία αναγνώριση
6 Κυβέρνηση και πολιτική	Οι κανόνες και οι νόμοι αποτελούν απαραίτητα εργαλεία για τη λύση προβλημάτων και την υπέρβαση συγκρούσεων		Συμβιβασμός, δοκιμή και λάθος στη διαδικασία λήψης αποφάσεων	

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Κανόνες και νόμος - Τι μας εξυπηρετεί καλύτερα; Παιχνίδι λήψης αποφάσεων

Θέμα του μαθήματος	Άσκηση δεξιότητας/ μαθησιακός στόχος	Δραστηριότητες για τους μαθητές	Πηγές και υλικό	Μέθοδος
Μαθήματα 1 και 2 Για ποιους λόγους μια κοινότητα χρειάζεται κανόνες;	Αναλυτική σκέψη, σχεδιασμός έργου. Προσδιορισμός πολιτικού προβλήματος. Ένα πλαίσιο κανόνων αποτελεί τη θεσμική ραχοκοκαλία μιας κοινότητας. Ιεραρχία και δικτύωση – δύο συστήματα κανόνων· δημόσια και ιδιωτική περιουσία.	Οι μαθητές σχεδιάζουν ένα πλαίσιο κανόνων για την κοινότητά τους. Στη συνέχεια, προετοιμάζουν τις παρουσιάσεις τους.	Φυλλάδιο για τους μαθητές 5.1, 5.2, 5.4. Χαρτί σεμιναρίου και μαρκαδόροι, διαφάνειες ή φυλλάδια.	Εργασία σε ομάδες. Συζήτηση σε ολομέλεια.
Μάθημα 3 Ποιοι κανόνες μας εξυπηρετούν καλύτερα;	Αναλυτική σκέψη: σύγκριση με χρήση κριτηρίων. Απόφαση: επιλογή κριτηρίων και στόχων. Στάσεις και αξίες: αμοιβαία αναγνώριση. Αποδοτικότητα, έλεγχος ισχύος, επιβολή κανόνων, εφαρμοσιμότητα, δικαιοσύνη.	Οι μαθητές συγκρίνουν και κρίνουν τα σχέδιά τους. Εργασία για το σπίτι: οι μαθητές αποφασίζουν σχετικά με το σχέδιο του πλαισίου και τους κανόνες για το συνέδριο.	Φυλλάδιο για τους μαθητές 5.3, 5.4. Χαρτί παρουσίασης, (ή άλλες εναλλακτικές λύσεις).	Παρουσιάσεις. Συζήτηση.
Μάθημα 4 Το συνέδριο	Λήψη αποφάσεων. Συμβιβασμός, πλαίσιο συναίνεσης.	Οι μαθητές αποπειρώνται να πετύχουν απόφαση με καθολική συναίνεση. Οι μαθητές συζητούν για την εμπειρία τους.	Φυλλάδιο για τους μαθητές 5.4 – 5.6.	Ψηφοφορία. Εισήγηση από τον δάσκαλο και συζήτηση.

Μαθήματα 1 και 2

Για ποιους λόγους μια κοινωνία χρειάζεται κανόνες; Οι κανόνες είναι εργαλεία για τη λύση προβλημάτων

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Σχέδιο εργασίας (συνεργασία, διαχείριση χρόνου, αυτοελεγχόμενη μάθηση, προσανατολισμός του τελικού προϊόντος, εξεύρεση λύσης σε προβλήματα). Αναλυτική σκέψη, σχεδιασμός στόχων, προσδιορισμός πολιτικού προβλήματος.
Μαθησιακός στόχος	Οι κανόνες και οι νόμοι είναι ισχυρά εργαλεία που επηρεάζουν και ελέγχουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Μια κοινωνία χωρίς πλαίσιο κανόνων είναι δυνατόν να διαταραχθεί από ανεξέλεγκτες συγκρούσεις ανάμεσα στα μέλη της. Ένα πλαίσιο κανόνων αποτελεί τη θεσμική ραχοκοκαλιά μιας κοινότητας. Βασικές επιλογές: ιεραρχία και δικτύωση – δύο συστήματα κανόνων - δημόσια και ιδιωτική περιουσία.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές σχεδιάζουν ένα πλαίσιο κανόνων για την κοινότητά τους.
Πηγές και υλικό	Φυλλάδια μαθητών 5.1, 5.2, 5.4. Χαρτί παρουσίασης και μαρκαδόροι, διαφάνειες ή φυλλάδια.
Μέθοδος	Παιχνίδι λήψης αποφάσεων, εργασία project.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου (μάθημα 1)	1. Ο εκπαιδευτικός εξηγεί τη δραστηριότητα. (20 λεπτά) 2. Οι μαθητές σχηματίζουν ομάδες και εργάζονται. (20 λεπτά)
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου (μάθημα 2)	3. Οι μαθητές εργάζονται. (40 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Το παιχνίδι ακολουθεί τις αρχές της μάθησης μέσω δραστηριότητας: οι μαθητές αντιμετωπίζουν ένα πρόβλημα και πρέπει να βρουν λύση. Πληροφορούνται για τα στάδια της διαδικασίας και το χρονοδιάγραμμα, και στη συνέχεια εργάζονται μόνοι τους.

Το παιχνίδι απαιτεί οι μαθητές να παίζουν τον ρόλο των μελών της κοινότητας των ψαράδων και να γίνουν παίκτες για μια ακόμη φορά, μέχρι το μάθημα 4. Όμως, σ' αυτή τη φάση, οι μαθητές λειτουργούν σε διαφορετικό επίπεδο σκέψης και έχουν νέο καθήκον. Η πίεση χρόνου που είχαν στη διάρκεια του παιχνιδιού ψαρέματος δεν ισχύει πλέον.

Το νέο τους καθήκον είναι να σχεδιάσουν ένα πλαίσιο κανόνων. Το καθήκον αυτό έχει πολιτική διάσταση: οι παίκτες πρέπει να καταλήξουν σε απόφαση, διότι η κοινότητα δε μπορεί να επιβιώσει χωρίς κανόνες. Οι μαθητές αποκτούν την εμπειρία της πολιτικής ως πρακτικής υπόθεσης. Κάθε ομάδα θα πρέπει να συμπεριλάβει μέλη από όλα τα ψαροχώρια, ώστε να αποφασίσουν χωρίς προκαταλήψεις και να λάβουν υπόψη τους διαφορετικές απόψεις και εμπειρίες.

Ο/η εκπαιδευτικός κρατά τον ρόλο του διαχειριστή στο παιχνίδι. Τα μέλη των ομάδων που είναι υπεύθυνα για τη διαχείριση υλικού, προσεγγίζουν τον/την εκπαιδευτικό ώστε να συλλέξουν το υλικό της εργασίας τους. Στην αρχή του δεύτερου μαθήματος, ο/η εκπαιδευτικός παίρνει τον λόγο για πέντε λεπτά.

Με την ευκαιρία αυτή, ο/η εκπαιδευτικός μοιράζει το σχέδιο κανόνων για το συνέδριο του μαθήματος 4. Εξηγώντας τη διαδικασία πριν το συνέδριο, το μάθημα 4 θα κυλήσει ομαλά και θα υπάρξει αρκετός χρόνος για τη φάση συζήτησης, που έχει μεγάλη σημασία στη μάθηση μέσω δραστηριοτήτων. Αν οι μαθητές έχουν ερωτήσεις ή προτάσεις που βελτιώνουν τους κανόνες, μπορούν να τους αναλύσουν στη διάρκεια του δεύτερου μαθήματος και να αποφασίσουν μαζί με τον/την εκπαιδευτικό για τον χειρισμό κάθε σημείου.

Περιγραφή του μαθήματος

1. Ο εκπαιδευτικός εξηγεί τη δραστηριότητα

Οι μαθητές εκφράζουν την εμπειρία τους από το παιχνίδι του ψαρέματος με ιδεοθύελλα

Ο/η εκπαιδευτικός εμπλέκει άμεσα τους μαθητές, παρακινώντας τους να ανακαλέσουν την εμπειρία τους από το παιχνίδι του ψαρέματος:

1. Περιγράψτε τα προβλήματα που αντιμετωπίσατε στο παιχνίδι.

Οι μαθητές πιθανώς να αναφερθούν στους στόχους της βιωσιμότητας. Ανάλογα με τα θέματα που συζήτησαν και την κατανόησή τους, θα μιλήσουν για τη δυσκολία να ισορροπήσουν τους στόχους και να τους πετύχουν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Το ζήτημα είναι πιθανόν να λάβει πολλές απαντήσεις. Μπορεί να γίνει συζήτηση με τον συντονισμό του/της εκπαιδευτικού.

2. Πείτε τη γνώμη σας για τις προσπάθειες που κάνατε να λύσετε τα προβλήματα.

Η ερώτηση τα περιέχει όλα: τους στόχους των παικτών, τον τρόπο επικοινωνίας τους, τη βιούληση και την ικανότητα να συνεργαστούν, το βάθος της κατανόησης του προβλήματος, το τελικό αποτέλεσμα – επιτυχές ή αποτυχημένο. Αν είναι απαραίτητο, ο/η εκπαιδευτικός περιορίζει το περιεχόμενο της ερώτησης αυτής.

Υπάρχει περίπτωση οι μαθητές να φέρουν στη συζήτηση το θέμα της απουσίας ξεκάθαρων κανόνων. Ανάλογα με τις αποφάσεις τους, μπορεί να έχουν ήδη προσπαθήσει να αναπτύξουν τέτοιους κανόνες.

Οι μαθητές πιθανώς να προτείνουν συγκεκριμένες προσεγγίσεις: οι κανόνες απαιτούν κρατική εξουσία, ή είναι πιο λειτουργικοί σε μικρά δίκτυα με πιο άτυπα πλαίσια κανόνων. Ίσως ακόμη έχουν σκεφτεί το θέμα της ιδιωτικής ή δημόσιας ιδιοκτησίας του αποθέματος των ψαριών. Ο/η εκπαιδευτικός σημειώνει τις παρατηρήσεις, και μπορεί να τις συνδέσει με το φυλλάδιο για τους μαθητές 5.2

Ο/η εκπαιδευτικός δίνει το περίγραμμα της δραστηριότητας.

Στην αρχή, στην ιδεοθύελλα, έχει εξασφαλιστεί το περιεχόμενο της δραστηριότητας. Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι η κοινότητα των ψαράδων υπέστη σοβαρά προβλήματα γιατί δεν υπήρχε ένα ξεκάθαρο πλαίσιο κανόνων που να προσδιορίζει τον τρόπο, και ίσως και τον σκοπό, της αλληλεπίδρασής τους.

Η εμπειρία που απόκτησαν οι μαθητές από το παιχνίδι του ψαρέματος μπορεί να γενικευτεί:

- Δεν υπάρχει ανθρώπινη κοινωνία χωρίς συγκρούσεις.
- Καμία ανθρώπινη κοινωνία δεν επιβιώνει χωρίς συνεργασία.
- Καμία κοινωνία δε μπορεί να συνεργαστεί ή να διευθετήσει τις συγκρούσεις της με ειρηνικό τρόπο, χωρίς θεσμικό πλαίσιο κανόνων.
- Οι κανόνες αυτοί μπορούν να επιβληθούν δια νόμου, όμως υπάρχουν παράλληλα εναλλακτικές λύσεις.

Τώρα οι μαθητές μπορούν να διερευνήσουν το είδος των κανόνων που εξυπηρετούν την κοινότητα με τον καλύτερο τρόπο. Επιστρέφουν στους ρόλους τους, ως μέλη των κοινοτήτων των ψαράδων, αλλά τώρα το παιχνίδι είναι διαφορετικό. Καλούνται να εφεύρουν τους κανόνες. Σχηματίζουν ομάδες και σχεδιάζουν κανόνες, τους συγκρίνουν, τους κρίνουν και στο συνέδριο, ψηφίζουν ώστε να υιοθετήσουν ένα πλαίσιο κανόνων για την κοινότητα των ψαράδων.

Σχεδιασμός λήψης αποφάσεων

Οι μαθητές παίρνουν το φυλλάδιο για τους μαθητές 5.1.

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί πως το παιχνίδι είναι ένα μοντέλο διαδικασίας λήψης πολιτικών αποφάσεων – αλλά με ιδιαίτερο χαρακτήρα, που σχετίζεται περισσότερο με την εισαγωγή βασικών κανόνων παρά με διαδικασία που εφαρμόζεται όταν ήδη υπάρχει ένα πλαίσιο κανόνων.

Το παιχνίδι συνεχίζει ως το μάθημα 4, όπου οι μαθητές βγαίνουν από τους ρόλους τους και συζητούν την εμπειρία τους. Το φυλλάδιο για τους μαθητές 5.1 περιγράφει την ατζέντα και παρέχει πληροφορίες για τους λόγους που χρησιμοποιείται εδώ αυτή η συγκεκριμένη μέθοδος παιχνιδιού. Στο παιχνίδι, όπως και στην πραγματικότητα, αυτό που εξασφαλίζει ένα καλό πλαίσιο για την κοινότητα είναι ένα πρακτικό και όχι ένα ακαδημαϊκό ερώτημα. Οι μαθητές πρέπει να πάρουν μια απόφαση.

Ο εκπαιδευτικός μοιράζει το φυλλάδιο για τους μαθητές 5.1, που περιέχει έναν οδηγό για κάποια βασικά ερωτήματα που αξίζει να ληφθούν υπόψη. Στην περίπτωση που κάποιο από αυτά τα ερωτήματα έχει σημειωθεί κατά την ιδεοθύελλα, ο /η εκπαιδευτικός το υπογραμμίζει.

Όταν οι μαθητές είναι έτοιμοι, σχηματίζουν ομάδες.

2. Οι μαθητές εργάζονται στο project τους (μαθήματα 1 και 2)

Οι μαθητές σχηματίζουν ομάδες των 4 έως 6 μελών. Με τη σειρά τους, τα μέλη κάθε αλιευτικού πληρώματος γράφουν τα ονόματά τους σε λίστες στον πίνακα ή σε χαρτί σεμιναρίου, εξασφαλίζοντας πως το πλήρωμά τους εκπροσωπείται με τουλάχιστον ένα μέλος κάθε ομάδας. Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί πως η εκπροσώπηση είναι απαραίτητη, ώστε να λάβουν υπόψη τους τις διαφορετικές εμπειρίες και προοπτικές και των τεσσάρων πληρωμάτων. Ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει τα μέλη των ομάδων.

Τα μέλη των ομάδων αρχικά μοιράζονται βασικά καθήκοντα: 1-2 παρουσιαστές, 1-2 γραμματείς, πρόεδρο, διαχειριστή υλικών και χρόνου, ερευνητή. Οι ομάδες εργάζονται με τα θρανία τοποθετημένα όσο γίνεται πιο μακριά το ένα από το άλλο. Οι διαχειριστές υλικού συγκεντρώνουν το υλικό της ομάδας τους.

Οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες στο δεύτερο μισό του 1^{ου} μαθήματος και στο 2^ο μάθημα.

Είναι ελεύθεροι να σχεδιάσουν την εργασία τους, και αυτή για το σπίτι.

Περιγραφή του μαθήματος 2

Οι μαθητές μοιράζονται τις βασικές τους επιλογές

Στην αρχή του μαθήματος 2, ο/η εκπαιδευτικός ζητά από κάθε ομάδα να ανακοινώσει τις βασικές επιλογές –ιεραρχία ή δίκτυο – ή μικτό σύστημα. Το αλιευτικό απόθεμα θα πρέπει να είναι ιδιωτικό ή δημόσιο; Αν δύο ή περισσότερες ομάδες έχουν κάνει ίδιες επιλογές, ο/η εκπαιδευτικός τους ενθαρρύνει να μοιραστούν τα αποτελέσματά τους σε κάποιο σημείο στη διάρκεια του μαθήματος. Η ανταλλαγή αυτή μπορεί να φανεί πολύ βοηθητική κατά τη διάρκεια του συνεδρίου, καθώς παρόμοια μοντέλα μπορούν να συγχωνευτούν σε ένα.

Οι ομάδες που θέλουν να εργαστούν μόνες τους δε θα πρέπει να πιεστούν για το αντίθετο.

Εκ των προτέρων συμφωνία για τους διαδικαστικούς κανόνες

Μόλις λάβει τον λόγο ο/η εκπαιδευτικός, στην αρχή του δεύτερου μαθήματος μοιράζει το φυλλάδιο για τους μαθητές 5.4 και ζητά από τις ομάδες να διαβάσουν τα σχέδια και να αποφασίσουν αν είναι αποδεκτά. Στο τέλος του μαθήματος, οι ομάδες θα κληθούν να ψηφίσουν. Στην περίπτωση που υπάρχουν ενστάσεις ή ερωτήσεις, αυτές θα πρέπει να τεθούν στην διάρκεια του μαθήματος.

Οι ομάδες ετοιμάζουν τις παρουσιάσεις τους

Οι διαχειριστές υλικού συλλέγουν το υλικό για την παρουσίαση στη διάρκεια του μαθήματος.

Ο/η εκπαιδευτικός δεν παρεμβαίνει αν μια ομάδα καθυστερήσει. Μπορεί να υπενθυμίσει, όμως, ότι ευθύνη τους είναι να έχουν την παρουσίασή τους έτοιμη πριν την αρχή του τρίτου μαθήματος. Αν χρειάζεται, μπορούν να γίνουν κάποιες τελικές διορθώσεις στο σπίτι.

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους γραμματείς να ετοιμάσουν ένα τελικό κείμενο με το σχέδιο τους, χειρόγραφο ή εκτυπωμένο, που πρέπει να είναι υπογεγραμμένο από όλα τα μέλη της κοινότητας (βλ. και διαδικαστικοί κανόνες στο φυλλάδιο για τους μαθητές 5.4).

Μάθημα 3

Ποιοι κανόνες μας εξυπηρετούν καλύτερα; Οι μαθητές συγκρίνουν και κρίνουν τις λύσεις που έδωσαν

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η άσκηση στις ικανότητες αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι μαθησιακός στόχος υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι δραστηριότητες για τους μαθητές, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Αναλυτική σκέψη: σύγκριση βάσει κριτηρίων. Κρίση: επιλογή κριτηρίων και στόχων. Στάσεις και αξίες: αμοιβαία αναγνώριση.
Μαθησιακός στόχος	Αποτελεσματικότητα, έλεγχος ισχύος, επιβολή κανόνων, δυνατότητα υλοποίησης, δικαιοσύνη.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές συγκρίνουν και κρίνουν τα σχέδια τους. Εργασία για το σπίτι: οι μαθητές αποφασίζουν σχετικά με το βασικό πλαίσιο και τους βασικούς κανόνες του συνεδρίου.
Πηγές και υλικό	Φυλλάδια για τους μαθητές 5.3, 5.4, χαρτί σεμιναρίου (ή εναλλακτικά μέσα). Χαρτί παρουσίασης και μαρκαδόροι, διαφάνειες ή φυλλάδια.
Μέθοδος	Παρουσιάσεις. Συζήτηση.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Οι μαθητές παρουσιάζουν τις λύσεις τους. (20 λεπτά) 2. Οι μαθητές συγκρίνουν τα σχέδια τους. (15 λεπτά) 3. Ο εκπαιδευτικός αναθέτει στους μαθητές δύο εργασίες για το σπίτι. (5 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί μόνο να προβλέψει αδρά τη διαδρομή που θα ακολουθήσουν οι μαθητές, τίποτε περισσότερο. Τα δεδομένα είναι καινούρια τόσο για εκείνον, όσο και για τους μαθητές. Ασχολούνται με δύσκολα ερωτήματα που έχουν απαντηθεί με διαφορετικούς τρόπους, όπως δείχνει η ιστορία αλλά και η σύγκριση των σύγχρονων πολιτικών συστημάτων. Τα μέλη της κοινότητας αναζητούν την προσφορότερη λύση. Συμφωνούν για τον στόχο, αλλά είναι πιθανόν να έχουν διαφορετικές ιδέες για την επίτευξή του.

Αυτό το μάθημα είναι άσκηση δημοκρατικού πολιτικού πολιτισμού.

Ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να ενθαρρύνει τους μαθητές να συγκρίνουν και να κρίνουν την αναλυτική και πρακτική αξία των σχεδίων τους, και να κάνει το ίδιο. Οι μαθητές θα πρέπει να κατανοήσουν ότι στον θεσμικό σχεδιασμό, η προτίμηση προς μία συγκεκριμένη προσέγγιση συνδέεται με την εμπειρία και τις αξίες, που δεν τίθενται σε συζήτηση ή αιτιολόγηση. Οι μαθητές θα πρέπει να ενθαρρυνθούν να τις εκφράσουν σε περιβάλλον αμοιβαίας αναγνώρισης. Το αν τελικά η κοινωνία θα υιοθετήσει τα σχέδια τους είναι ζήτημα που ανήκει σε άλλη συζήτηση.

Περιγραφή του μαθήματος

1. Οι μαθητές παρουσιάζουν τις λύσεις τους

Οι ομάδες παρουσιάζουν στη σειρά τα σχέδιά τους. Όλοι οι μαθητές χρησιμοποιούν ως εργαλείο σύγκρισης το φυλλάδιο για τους μαθητές 5.3.

Σειρά παρουσίασης: οι ομάδες που έχουν κοινές βασικές επιλογές, παρουσιάζουν η μία μετά την άλλη, διότι έτσι διευκολύνεται η σύγκριση και γίνεται ευκολότερο να αναδυθούν εναλλακτικές λύσεις.

2. Οι μαθητές συγκρίνουν τα σχέδιά τους

Τα κριτήρια σύγκρισης βρίσκονται στο φυλλάδιο για τους μαθητές 5.3. Στο φυλλάδιο υπάρχουν, επίσης, μερικοί πιθανοί συνδυασμοί, αν και η δημιουργικότητα των μαθητών μπορεί να έχει παράξει ακόμη περισσότερα αποτελέσματα.

A. Βασικά στοιχεία

	Μοντέλο 1	Μοντέλο 2	Μοντέλο 3	Μοντέλο 4
Μοντέλο διακυβέρνησης	Κρατική εξουσία	Κρατική εξουσία	Δικτύωση	Σύνθετο μοντέλο
Είδος ιδιοκτησίας	Δημόσια ιδιοκτησία	Ιδιωτική ιδιοκτησία	Δημόσια ιδιοκτησία	Ιδιωτική ιδιοκτησία
Τάση	Οικονομία σχεδιασμένη συγκεντρωτικά ή «πράσινη δικτατορία»	Ανταγωνιστική αγορά (καπιταλισμός) + «ισχυρό κράτος» (Δυτικό μοντέλο)	Μοντέλο καντονιών, αυτονομία, συνεταιρισμός	Ημιαυτόνομα συνεταιριστική· κανόνες για την παράδοση του πλεονάσματος στο συνεταιρισμό

B. Κανόνες

Δεν υπάρχει σαφής σύνδεση συγκεκριμένου μοντέλου με συγκεκριμένους κανόνες. Υπάρχουν πολλοί πιθανοί συνδυασμοί. Στο φυλλάδιο για τους μαθητές 5.3 αναφέρονται κάποιοι από τους σπουδαιότερους:

- Πώς ορίζεται ένας στόχος;
- Ποιος έχει την ισχύ να λάβει αποφάσεις;
- Έχουν εξασφαλιστεί εργαλεία για την επιβολή κανόνων;
- Έχουν προβλεφθεί μέτρα προστασίας ώστε να μην γίνει κατάχρηση εξουσίας;
- ...

3. Οι μαθητές συζητούν για τα σχέδια

Στη συζήτηση, οι μαθητές εφαρμόζουν στα μοντέλα τα δικά τους κριτήρια. Κατά πάσα πιθανότητα θα προτιμήσουν μοντέλα που εκφράζουν τη βασική προσέγγιση του δικού τους μοντέλου, οπότε η αιτιολόγηση των επιλογών τους θα γίνει θέμα συζήτησης. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν κάποια κριτήρια με τα οποία μπορούν να κριθούν όλα τα μοντέλα. Αν οι μαθητές δεν τα αναφέρουν, μπορεί να το κάνει ο/η εκπαιδευτικός:

- Βιωσιμότητα: το πλαίσιο του σχεδιασμού βοηθά τους ψαράδες να πετύχουν τον στόχο της βιωσιμότητας; (βλ. και φυλλάδιο για τους μαθητές 4.1)

- Σκοπιμότητα: το σύστημα κανόνων είναι τόσο απλό ώστε να είναι κατανοητό και εφαρμόσιμο;
- Δικαιοσύνη: είναι δίκαιοι οι κανόνες;
- Δημοκρατία και ανθρώπινα δικαιώματα: ακολουθούν οι κανόνες τα πρότυπα της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων;
- Νομιμοποίηση: είναι επιθυμητό η απόφαση για το πλαίσιο κανόνων να είναι ομόφωνη. Μπορούν τα μέλη της κοινότητας να συμφωνήσουν σε ένα σύνολο κανόνων;

4. Εργασία στο σπίτι: οι μαθητές επιλέγουν

Ο/η εκπαιδευτικός κλείνει τη συζήτηση μερικά λεπτά πριν το τέλος του μαθήματος. Ενεργεί ως διαχειριστής του παιχνιδιού ή της διαδικασίας και εξηγεί στους μαθητές ότι στο τελευταίο μάθημα τα μέλη της κοινότητας θα συναντηθούν σε ένα συνέδριο και θα υιοθετήσουν ένα πλαίσιο.

Οι μαθητές, ενόψει του συνεδρίου, έχουν δύο καθήκοντα:

1^ο καθήκον: να επιλέξουν ένα προσχέδιο πλαισίου

Δεν θα υπάρχει περισσότερος χρόνος για λεπτομερή συζήτηση. Ως εκ τούτου, η εργασία των μαθητών για το σπίτι είναι να αποφασίσουν. Πρέπει να ληφθεί μια απόφαση, και γι' αυτό θα πρέπει να είναι πρόθυμοι να συμβιβαστούν. Ένα πλαίσιο που θα ικανοποιεί ορισμένα βασικά κριτήρια είναι καλύτερο από την εναλλακτική λύση να συνεχίσουν χωρίς κανένα πλαίσιο.

Μπορούν να δώσουν προτεραιότητα σε ορισμένους βασικούς στόχους ή κριτήρια, και έτσι να καταλήξουν σε μια επιλογή.

Θα πρέπει να προετοιμάσουν ένα μικρό κείμενο για να απευθύνουν έκκληση προς τα άλλα μέλη της κοινότητας προκειμένου να υιοθετήσουν το αγαπημένο τους μοντέλο.

2^ο καθήκον: να αποδεχτούν ή να τροποποιήσουν τους διαδικαστικούς κανόνες του συνεδρίου

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί:

Σε μια κοινότητα, αλλά και σε μία τόσο σπουδαία συνάντηση όπως είναι το συνέδριο μιας κοινότητας, απαιτείται να υπάρχει ένα πλαίσιο κανόνων. Τα μέλη είναι απαραίτητο να συμφωνήσουν γι' αυτούς τους κανόνες πριν την έναρξη του συνεδρίου. Αν δεν προηγηθεί αυτή η συμφωνία, μπορεί να προκύψουν δυσκολίες, όπως για παράδειγμα αν τα μέλη του συνεδρίου δε συμφωνήσουν για τον τρόπο της ψηφοφορίας και την καταμέτρηση των ψήφων.

Στο φυλλάδιο για τους μαθητές 5.4 υπάρχουν κάποιοι από αυτούς τους διαδικαστικούς κανόνες. Θα πρέπει να προηγηθούν στην ατζέντα, γιατί θα εφαρμοστούν αμέσως στη συνέχεια. Οπότε, οι μαθητές θα πρέπει να έχουν σχηματίσει γνώμη: δέχονται τους κανόνες όπως έχουν, ή θέλουν να αλλάξουν κάπι;

Μάθημα 4 Το συνέδριο

Τα μέλη της κοινότητας συμφωνούν σε ένα πλαίσιο κανόνων

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η άσκηση στις ικανότητες αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι μαθησιακός στόχος υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι δραστηριότητες για τους μαθητές, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού υποστηρίζει** την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Λήψη απόφασης.
Μαθησιακός στόχος	Συμβιβασμός, συναινετικό πλαίσιο.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές προσπαθούν να επιτύχουν ομόφωνη απόφαση. Οι μαθητές συζητούν για την εμπειρία τους.
Πηγές και υλικό	Φυλλάδια για τους μαθητές 5.4 – 5.6.
Μέθοδος	Ψηφοφορία. Σχόλια από τον/την εκπαιδευτικό και συζήτηση.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Οι μαθητές υλοποιούν το συνέδριο. (20 λεπτά) 2. Οι μαθητές συζητούν για την εμπειρία τους. (20 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Για τους μαθητές, ένα συνέδριο για το σύνταγμα των ιδρυτών κράτους, τρόπος του λέγειν, αποτελεί άσκηση συμμετοχής στη δημοκρατία. Ασκούν ρόλο συνταγματικού νομοθέτη. Η λειτουργία του ίδιου του συνεδρίου απαιτεί οι μαθητές να υιοθετήσουν ένα πλαίσιο κανόνων πριν την έναρξή του. Διαμορφώνοντας τη διαδικασία, αναλαμβάνουν πλήρη ευθύνη, ακόμα και για την προεδρία των συνεδριάσεων.

Η μάθηση μέσω δραστηριοτήτων απαιτεί συζήτηση. Οι μαθητές μαθαίνουν κάνοντας, αν έχουν τη δυνατότητα να αναστοχάζονται αυτά που έκαναν. Καθώς προβληματίζονται, αποκτούν τις απαραίτητες βασικές γνώσεις. Κατανοούν τι μπορεί να γεννικευτεί. Σε αυτή τη συνθήκη μάθησης, μαθαίνουν τους λόγους για τους οποίους οι κοινωνίες, για να επιβιώσουν, έχουν ανάγκη να υπάρχει θεσμικό πλαίσιο, καθώς και τα προβλήματα και τους κινδύνους που πρέπει να λάβουν υπόψη τους όταν δίνουν ισχύ σ' εκείνους που ασκούν εξουσία.

Σ' αυτή την ενότητα, προτείνουμε να κάνει ο/η εκπαιδευτικός μια σύντομη εισήγηση, ώστε να αναφερθεί και να υπογραμμιστεί ο πλούτος των σκέψεων των παιδιών. Οι μαθητές συζητούν αυτά που αναφέρθηκαν στην εισήγηση και συμπληρώνουν ένα ερωτηματολόγιο ανατροφοδότησης.

Περιγραφή του μαθήματος

Καθορισμός θέσεων

Στη διάρκεια του συνεδρίου και της συζήτησης, οι μαθητές κάθονται σε κύκλο, χωρίς θρανία, ή με τα θρανία τους σε σχήμα τετραγώνου. Ο πρόεδρος κάθεται σε σημείο που να μπορεί να χρησιμοποιεί τον πίνακα ή το μπλοκ σεμιναρίου.

1. Οι μαθητές υλοποιούν το συνέδριο

Οι μαθητές υλοποιούν το συνέδριο εφαρμόζοντας τους κανόνες που συμφωνήθηκαν. Ο/η εκπαιδευτικός παρατηρεί και ακούει. Ο/η εκπαιδευτικός δεν παρεμβαίνει με κανέναν τρόπο, εκτός εάν παρουσιαστεί κάποιο σοβαρό πρόβλημα που δε μπορούν να λύσουν οι ίδιοι οι μαθητές (πχ. διαφωνία για τον τρόπο εφαρμογής των κανόνων).

Καθώς οι μαθητές παίζουν τους ρόλους τους, ο/η εκπαιδευτικός τούς παρατηρεί, έτσι ώστε στην εισήγησή του, στη συνέχεια, να αναφερθεί στην εμπειρία των μαθητών του.

2. Οι μαθητές συζητούν για την εμπειρία τους

Ο/η εκπαιδευτικός συνοψίζει τις ενότητες 4 και 5 με εισήγηση

Το φυλλάδιο για τους μαθητές 5.5 μοιράζεται πριν την εισήγηση. Στην εισήγησή του, ο/η εκπαιδευτικός κάνει ανασκόπηση των γεγονότων των δύο παιχνιδιών, δηλαδή του ψαρέματος και της λήψης αποφάσεων. Οι μαθητές αναπαριστούν μια ιστορική διαδικασία, κατά την οποία μέσω ενός θεσμικού πλαισίου κανόνων μια κοινωνία γίνεται κοινότητα. Ανάλογα με τις επιλογές του συνεδρίου, η κοινωνία μπορεί από αυτή τη στιγμή να έχει ιδρύσει ένα κράτος, με ένα σύνταγμα και ξεκάθαρα καθορισμένες τις αρμοδιότητες της νομοθεσίας και την επιβολή του νόμου. Ή, αν τα μέλη της κοινότητας έχουν επιλέξει το μοντέλο του δικτύου, να έχουν παρακάμψει το πρόβλημα της κατάχρησης εξουσίας. Ο/η εκπαιδευτικός προσαρμόζει την εισήγησή του στα αποτελέσματα του παιχνιδιού. Επιπρόσθετα, οι μαθητές επιχείρησαν να υπερβούν την πηγή της συνεχούς διαμάχης στην κοινωνία των ψαράδων, διαμορφώνοντας μια βιώσιμη πολιτική.

Ουσιαστικά, πρόκειται για μια διαδικασία εκσυγχρονισμού. Τα παιχνίδια παραλληλίζουν την κοινωνική και ιστορική πραγματικότητα, ενώ ταυτόχρονα αναδεικνύουν χαρακτηριστικές διαφορές (βλ. τα συμπεράσματα).

Οι μαθητές συζητούν με βάση την εισήγηση

Μια τέτοια εισήγηση, δίνει στους μαθητές τροφή για σκέψη. Μέσω του παιχνιδιού, γνωρίζουν όλα τα στοιχεία. Το νέο και απαραίτητο στοιχείο στη συζήτησή τους είναι να ανακαλύψουν τι μπορεί να γενικευτεί και να εφαρμοστεί σε άλλα ζητήματα και δραστηριότητες.

Οι μαθητές θα πρέπει να είναι ελεύθεροι να υποβάλουν διευκρινιστικές ερωτήσεις και να κάνουν σχόλια, να εκφράσουν τη συμφωνία και τη διαφωνία τους.

Πιθανώς να υποβάλουν ερωτήσεις σε ζητήματα που τους ενδιαφέρουν. Με αυτό τον τρόπο, δίνεται η ευκαιρία να συνδιοργανώσουν κι άλλα μαθήματα και ενότητες με τον/την εκπαιδευτικό, όπως για παράδειγμα ζητήματα που καλύπτονται σε άλλες ενότητες αυτού του βιβλίου, ή θέματα που συνδέονται με άλλα μαθήματα του αναλυτικού τους προγράμματος, τον διαθέσιμο χρόνο και τη δυνατότητά τους να διερευνήσουν πράγματι περαιτέρω τέτοια ζητήματα.

Υπάρχει η πιθανότητα, οι μαθητές να προτείνουν να ξαναπάίξουν το παιχνίδι του ψαρέματος, να παίξουν κι άλλους γύρους, χρησιμοποιώντας τα στοιχεία και τους τρόπους που εξέλιξαν.

Οι μαθητές εκφράζουν τις προσωπικές τους απόψεις

Ο/η εκπαιδευτικός μοιράζει το φυλλάδιο για τους μαθητές 5.6. Το ερωτηματολόγιο του φυλλαδίου βοηθάει τους μαθητές να προβληματιστούν για τη διαδικασία μάθησής τους. Οι δηλώσεις που περιέχει δίνουν απαραίτητες πληροφορίες στον/στην εκπαιδευτικό, ώστε να βελτιώσει τη δουλειά του/της στο μέλλον. Αν οι μαθητές διατηρούν φάκελο εργασιών, το ερωτηματολόγιο θα πρέπει να καταχωρηθεί.

Αν ο/η εκπαιδευτικός επιθυμεί να διαβάσει τα ερωτηματολόγια, τότε είναι καλύτερα να είναι ανώνυμα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 6

ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Για το λύκειο

**Ο κύκλος της πολιτικής – ένα μοντέλο
Πώς λύνει τα προβλήματά της μια δημοκρατική κοινότητα;**

6.1 Το πιο επείγον πρόβλημά μας είναι...”

Συζήτηση για τη διαμόρφωση πολιτικής ατζέντας

**6.2 Πολιτική – πώς λύνει τα προβλήματά της μια δημοκρατική
κοινότητα Το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής**

6.3 Εφαρμογή του μοντέλου του κύκλου της πολιτικής

Εργασία project

6.4 Με ποιους τρόπους συμμετέχουμε;

Ο πολιτικός κύκλος ως εργαλείο πολιτικής συμμετοχής

6.5 Συνεδρίαση ανατροφοδότησης (προαιρετικό)

Ενότητα 6

Κυβέρνηση και πολιτική

Το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής

Εισαγωγή για εκπαιδευτικούς

Οι δύο διαστάσεις της πολιτικής

Σύμφωνα με τον κλασσικό ορισμό του Max Weber, η πολιτική έχει δύο διαστάσεις: είναι αφ' ενός μεν αναζήτηση και αγώνας για εξουσία, και αφ' ετέρου μια αργή και ισχυρή «διάνοιξη οπών σε χοντρές σανίδες, με πάθος και καλή κρίση». ¹⁵ Η μεταφορά αυτή περιγράφει την απόπειρα επίλυσης πολιτικών προβλημάτων. Είναι ανάγκη να ασχολείται κανείς με αυτού του είδους τα προβλήματα, διότι είναι επείγοντα και επηρεάζουν την κοινωνία στο σύνολό της, οπότε είναι σύνθετα και δύσκολα.

Αυτή η ενότητα εστιάζει στους τρόπους που μπορεί να επιτευχθεί αυτή η «διάνοιξη οπών σε χοντρές σανίδες», αλλά και στους τρόπους με τους οποίους πολίτες που θέλουν να συμμετέχουν στη δημοκρατία μπορούν να ενεργοποιηθούν, αποφασίζοντας ποια προβλήματα έχουν πρώτη προτεραιότητα και πώς θα μπορούσαν να επιλυθούν με τον καλύτερο τρόπο.

Το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής

Οι μαθητές μαθαίνουν πώς να χρησιμοποιούν το «μοντέλο του κύκλου της πολιτικής», ένα εργαλείο με το οποίο αποκτούν τη δυνατότητα να περιγράψουν και να κατανοήσουν τη διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων (βλ. φυλλάδιο για τους μαθητές 6.1) Η πολιτική είναι μια διαδικασία προσδιορισμού των προβλημάτων, διαπραγμάτευσης, επιλογής και εφαρμογής λύσεων. Αν οι λύσεις υπηρετούν τον σκοπό για τον οποίο δημιουργήθηκαν και αν θα γίνουν αποδεκτές, θα φανεί από την κοινή γνώμη και από τις αντιδράσεις των ανθρώπων και των ομάδων που επηρεάζονται τα συμφέροντά τους. Αν η απόπειρα εξεύρεσης λύσης σε ένα πρόβλημα πετεύχει, τότε ο κύκλος της πολιτικής τελειώνει (τερματισμός πολιτικής). Αν αποτύχει, αρχίζει ένας νέος κύκλος. Σε κάποιες περιπτώσεις, η λύση σε ένα πρόβλημα δημιουργεί νέα προβλήματα, που με τη σειρά τους θα πρέπει να αντιμετωπιστούν με νέο κύκλο πολιτικής.

Ο κύκλος της πολιτικής τονίζει σημαντικές πτυχές της πολιτικής λήψης αποφάσεων στα δημοκρατικά συστήματα:

- την ευεργετική (κονστρουκτιβιστική) έννοια των πολιτικών προβλημάτων και του κοινού καλού,
- τη διαμόρφωση ανταγωνιστικής ατζέντας - τα πολιτικά επιχειρήματα συχνά συνδέονται με τα συμφέροντα ,
- τη λήψη πολιτικών αποφάσεων ως διαδικασία κοινής μάθησης· την απουσία παραγόντων που είναι παντογνώστες (όπως για παράδειγμα ηγετών ή κομμάτων με σωτηριολογικές ιδεολογίες),
- την ισχυρή επίδραση της κοινής γνώμης και της κάλυψης από τα μέσα επικοινωνίας - τη δυνατότητα που παρέχεται σε πολίτες και ομάδες συμφερόντων να παρέμβουν και να λάβουν μέρος.

Πώς λειτουργεί το μοντέλο, τι δείχνει και τι παραλείπει

Ο κύκλος της πολιτικής είναι ένα μοντέλο – ένα σχέδιο που λειτουργεί όπως ο χάρτης. Δείχνει πολλά και βοηθάει στην εκλογίκευση και την κατανόηση. Τα μοντέλα χρησιμοποιούνται συχνά στην εκπαίδευση και στην επιστήμη, γιατί χωρίς αυτά θα κατανοούσαμε πολύ λιγότερα πράγματα στον σύνθετο κόσμο μας.

Στο φυλλάδιο για τους μαθητές υπάρχει υλικό που έχει σχεδιαστεί ως μοντέλο:

15. Max Weber, *Politik als Beruf* [Η πολιτική ως επάγγελμα], Reclam: Stuttgart, 1997, σελ. 82.

φυλλάδιο για τους μαθητές:

- 1.2 Τρεις επιλογές που διαμορφώνουν το μέλλον μας·
- 3.4 Πώς χειρίζεται το δημοκρατικό πολιτικό σύστημα την ετερότητα και τον πλουραλισμό·
- 3.5 Η έννοια του κοινού καλού·
- 3.6 Χάρτης κοινωνικών διαιρέσεων και πολιτικών κομμάτων.

Ένας χάρτης δεν υποκαθιστά έναν τόπο. Δείχνει πολλά, ακριβώς διότι παραλείπει πολλά. Αν είχε όλα τα στοιχεία του τόπου, θα ήταν τόσο σύνθετος που θα γινόταν ακατανόητος. Το ίδιο συμβαίνει και με μοντέλα, όπως ο κύκλος της πολιτικής. Δεν θα μπορούσε να υποκαταστήσει την πραγματικότητα. Εστιάζει στη διαδικασία πολιτικής λήψης αποφάσεων - «τη διάνοιξη οπών σε χοντρές σανίδες» - και όχι στη δεύτερη διάσταση της πολιτικής, την αναζήτηση και τον αγώνα για εξουσία και επιρροή¹⁶.

Στα δημοκρατικά συστήματα, οι δύο διαστάσεις της πολιτικής συνδέονται: τα πρόσωπα που παίρνουν πολιτικές αποφάσεις αντιπαρατίθενται με δύσκολα προβλήματα, αλλά και μεταξύ τους, ως πολιτικοί αντίπαλοι. Στο μοντέλο του κύκλου της πολιτικής, το στάδιο του καθορισμού της ατζέντας δείχνει ότι αυτές οι δύο διαστάσεις συμπορεύονται. Το να καταφέρει κάποιος να συμπεριλάβει την κατανόηση ενός πολιτικού προβλήματος στην ατζέντα, είναι στοιχείο ισχύος και επιρροής.

Για παράδειγμα: μια ομάδα δηλώνει, «η φορολογία είναι πολύ υψηλή και αποθαρρύνει τους επενδυτές». Κάποιος αντιπαραβάλλει, «η φορολογία είναι πολύ χαμηλή με αποτέλεσμα η εκπαίδευση και η κοινωνική μέριμνα να υποχρηματοδοτούνται». Πίσω από κάθε ορισμό για τη φορολογία υπάρχουν συμφέροντα, και βασικές πολιτικές προοπτικές και οι λύσεις που προτείνονται οδηγούν σε αντίθετες κατευθύνσεις: να μειωθεί η φορολογία των ομάδων με υψηλά εισοδήματα ή να αυξηθεί; Η πρώτη περιγραφή του προβλήματος είναι νεοφιλελεύθερη και η δεύτερη σοσιαλδημοκρατική (βλ. και φυλλάδιο για τους μαθητές 3.6)

Οι πολίτες θα πρέπει να είναι ενήμεροι και για τις δύο περιγραφές. Το μοντέλο του κύκλου πολιτικής είναι ένα εργαλείο που βοηθά τους πολίτες να προσδιορίσουν και να κρίνουν τις προσπάθειες εκείνων που χαράζουν τις πολιτικές αποφάσεις για να λύσουν τα προβλήματα της κοινωνίας.

Η προσδοκώμενη μάθηση στη χρήση του κύκλου της πολιτικής

Οι δυνατότητες για ανάπτυξη ικανοτήτων που περιλαμβάνει αυτή η ενότητα είναι:

Ικανότητες ανάλυσης και κριτικής:

- Οι μαθητές ασκούνται στην ενεργητική χρήση των πληροφοριών που παρέχουν τα μέσα επικοινωνίας.
- Καλλιεργούν το ενδιαφέρον τους για ζητήματα διαμόρφωσης της ατζέντας και για τις διαφορετικές φάσεις της χάραξης πολιτικών αποφάσεων.
- Εκπιμούν τη διαπραγμάτευση για το συμβιβασμό ανάμεσα σε διαφορετικά συμφέροντα (ευρετική εννοιολόγηση των πολιτικών προβλημάτων και του κοινού καλού).

Ικανότητες πολιτικής συμμετοχικότητας:

Οι μαθητές αποκτούν τη δυνατότητα να προσδιορίσουν τις φάσεις της διαδικασίας λήψης πολιτικών αποφάσεων, στη διάρκεια των οποίων μπορούν να παρέμβουν και να ασκήσουν επιρροή (στις φάσεις πριν και μετά την απόφαση).

16. Συγκρίνετε το υλικό για δασκάλους 6.2.

Διδακτικό πλαίσιο της ενότητας

Παρουσιάζεται στους μαθητές το μοντέλο του κύκλου πολιτικής ως εργαλείο και το εφαρμόζουν μέσω εργασίας project. Στο τελευταίο μάθημα, ανταλλάσσουν και συζητούν τα ευρήματά τους και το περιεχόμενο της δουλειάς τους. Το πρώτο μάθημα παρέχει μια πρώτη οργανωτική δομή που εσπιάζει σε ένα βασικό στοιχείο του κύκλου της πολιτικής, δηλαδή στο ζήτημα της διαμόρφωσης της πολιτικής απέντας. Οι μαθητές θα κατανοήσουν καλύτερα το μοντέλο, αφού δοκιμάσουν μια προσομοίωση συζήτησης για τη διαμόρφωση της απέντας στην τάξη. Οι δραστηριότητες αυτής της ενότητας παρέχουν τη δυνατότητα στους μαθητές να εργαστούν σε υψηλό επίπεδο.

Σ' αυτή την ενότητα, υπάρχει το εργαλείο με το οποίο μπορεί κάποιος να αναλύσει τη διαδικασία λήψης πολιτικών αποφάσεων, αλλά δεν δίνεται υλικό υπόθεσης εργασίας. Με τον τρόπο αυτό είναι δυνατόν, αλλά και απαραίτητο, ο/η εκπαιδευτικός ή/και οι μαθητές να επιλέξουν το κατάλληλο θέμα. Μερικά κριτήρια για να επιλέξουν κάποιο θέμα ως υπόθεση εργασίας είναι: η σχέση του με την πραγματικότητα, η σαφήνεια του θέματος, να υπάρχει κάλυψη του από τα μέσα επικοινωνίας. Μια τρέχουσα υπόθεση μπορεί καλυφθεί στις αρχικές φάσεις του μοντέλου κύκλου της πολιτικής, αλλά αν καλύπτεται από τα μέσα επικοινωνίας, γίνεται πιο προσιτή. Άλλα και μια υπόθεση από το παρελθόν προσφέρει χρήσιμη γνώση σε σχέση με το ιστορικό εφαρμογής της και την αξιολόγηση των λύσεων που δόθηκαν στο πρόβλημα. Θα πρέπει, τέλος, να λάβουμε υπόψη μας το συνταγματικό, νομικό και θεσμικό πλαίσιο της υπόθεσης.

Στην ενότητα προτείνεται προαιρετική ανατροφοδότηση, ώστε να αξιολογηθεί το μαθησιακό αποτέλεσμα και να χρησιμοποιηθεί η ενδεχόμενη μάθηση, όπως θα προκύψει από την ανατροφοδότηση που θα δώσουν εκπαιδευτικός και μαθητές. Για να γίνει, όμως, αυτό, θα πρέπει να αφιερωθεί ένα πέμπτο κατά σειρά μάθημα.

Ανάπτυξη δεξιοτήτων: σύνδεση με άλλες ενότητες αυτού του τόμου

Τι δείχνει αυτός ο πίνακας

Ο τίτλος αυτού του τόμου, *Συμμετέχουμε στη δημοκρατία*, εστιάζει στις ικανότητες του ενεργού πολίτη στη δημοκρατία. Ο πίνακας που έπειται παρουσιάζει τη δυνατότητα να συνδυάσουμε τις ενότητές του. Στη σκιασμένη σειρά, φαίνονται οι ικανότητες που αναπτύσσονται στην Ενότητα 6. Στη στήλη με έντονο περιθώριο φαίνονται οι ικανότητες της πολιτικής λήψης αποφάσεων και δράσης, διότι συνδέονται στενά με τη συμμετοχή στη δημοκρατία. Οι άλλες σειρές υποδεικνύουν συνδέσεις με άλλες ενότητες αυτού του τόμου και συγκεκριμένα με ικανότητες που ενισχύουν τους μαθητές στην ενότητα 6.

Πώς χρησιμοποιούνται οι πίνακας

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον πίνακα ως εργαλείο για τον σχεδιασμό ενός μαθήματος στην EDC/HRE με διαφορετικούς τρόπους.

- Βοηθά εκείνους που διαθέτουν λίγες ώρες για EDC/HRE: κάποιος μπορεί να επιλέξει μόνο αυτή την ενότητα και να παραλείψει τις άλλες, διότι κάποιες βασικές ικανότητες αναπτύσσονται, σε κάποιο βαθμό, σε αυτή την ενότητα (όπως για παράδειγμα, επιλέγω, κατανοώ τον πλουραλισμό των ταυτοτήτων, ασκώ το δικαίωμα στην ελευθερία, η ευθύνη των επιλογών επηρεάζει τους άλλους).
- Ο πίνακας βοηθά τους εκπαιδευτικούς να συνδέουν τα θέματα των ενοτήτων, ώστε να ασκούν τους μαθητές τους επανειλημμένα σε βασικές ικανότητες, μέσα από διαφορετικά πλαίσια και με ποικίλους συνδυασμούς.

Ενότητες	Διαστάσεις ανάπτυξης ικανοτήτων			Στάσεις και αξίες
	Πολιτική ανάλυση και κριτική ικανότητα	Μέθοδοι και δεξιότητες	Εφαρμογή πολιτικών αποφάσεων και δράσεων	
6 Κυβέρνηση και πολιτική	Δημόσια αντιπαράθεση και διαπραγμάτευση: άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ουσία της δημοκρατικής λήψης αποφάσεων	Κριτήρια επιλογής πληροφοριών	Στρατηγική προσέγγιση της παρέμβασης στη διαδικασία λήψης αποφάσεων	Εκτίμηση της διαπραγμάτευσης και του ανταγωνισμού συμφερόντων
3 Ετερότητα και πλουραλισμός	Πλουραλισμός Ανταγωνισμός συμφερόντων Διαπραγμάτευση για το κοινό καλό Δύο διαστάσεις της πολιτικής	Εκφορά σύντομων δηλώσεων	Διαπραγματεύσεις, συμβιβασμοί και συμφωνία για το προσωρινό περιεχόμενο της έννοιας του κοινού καλού	Αμοιβαία αναγνώριση
4 Σύγκρουση	Η έννοια ενός πολιτικού προβλήματος		Προσδιορισμός προβλήματος, απόπειρα εξεύρεσης λύσης	

5 Νόμος και κανόνες	Η σπουδαιότητα της από κοινού εκτίμησης του θεσμικού πλαισίου, συμπεριλαμβανομένου του πολιτικού πολιτισμού, σε ένα δημοκρατικό σύστημα		Σχεδιασμός θεσμικού πλαισίου διαδικασίας ειρηνικής λήψης αποφάσεων	Εκτίμηση της δικαιοσύνης ως κριτηρίου στη διαπραγμάτευση για συμβιβασμούς
8 Ελευθερία	Αντιπαράθεση	Δημόσια έκφραση	Δημόσιος λόγος	Αποδοχή ειρηνικών μέσων επίλυσης συγκρούσεων
9 Μέσα επικοινωνίας	Διαμόρφωση ατζέντας και περιφρούρηση έναντι των μέσων επικοινωνίας και του κοινού τους	Αποδόμηση πληροφοριών που μεταδίδονται από τα μέσα επικοινωνίας Κριτήρια επιλογής πληροφοριών	Υιοθέτηση της προοπτικής περιφρούρησης των μέσων επικοινωνίας: προσδιορισμός πολιτικών προβλημάτων	

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Κυβέρνηση και πολιτική - το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής

Πώς λύνει τα προβλήματά της μια δημοκρατική κοινωνία;

Θέμα του μαθήματος	Άσκηση δεξιότητας/ μαθησιακός στόχος	Δραστηριότητες για τους μαθητές	Πηγές και υλικό	Μέθοδος
Μάθημα 1 «το πιο επείγον πρόβλημά μας είναι...»	<p>Κριτική: επιλογή, αιτιολόγηση.</p> <p>Συμμετοχή: αμοιβαία αναγνώριση προσωπικής εμπειρίας, συμφερόντων και αξιών.</p> <p>Ένα πολιτικό πρόβλημα είναι ένα ζήτημα, όχι ένα γεγονός.</p>	Οι μαθητές πραγματοποιούν συζήτηση για την αποσαφήνιση της ατζέντας	Χαρτί παρουσίασης, μαρκαδόροι διαφόρων χρωμάτων, σελοτεΐπ.	<p>«Ο τοίχος της σιωπής» - ομαδική εργασία.</p> <p>Παρουσιάσεις και συζήτηση.</p>
Μάθημα 2 Πολιτική – πώς λύνει τα προβλήματά της μια δημοκρατική κοινωνία;	<p>Εργασία με μοντέλο.</p> <p>Η πολιτική εξυπηρετεί στη λύση προβλημάτων που επηρεάζουν την κοινωνία.</p>	Οι μαθητές εφαρμόζουν το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής σε συγκεκριμένα παραδείγματα της επιλογής τους (εργασία project).	<p>Φυλλάδια μαθητών 6.1 και 6.2.</p> <p>Χαρτί παρουσίασης και μαρκαδόροι.</p> <p>Εφημερίδες.</p>	<p>Εισήγηση.</p> <p>Εργασία σε ομάδες.</p>
Μάθημα 3 Εφαρμογή του μοντέλου κύκλου της πολιτικής (project)	<p>Ανάλυση και κριτική: Περιγραφή και κριτική μιας διαδικασίας λήψης πολιτικής απόφασης.</p> <p>Κατανόηση του μοντέλου κύκλου της πολιτικής.</p>	Οι μαθητές εφαρμόζουν το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής σε συγκεκριμένο ζήτημα.	<p>Φυλλάδια μαθητών 6.1 και 6.2.</p> <p>Εφημερίδες.</p>	<p>Εργασία project.</p> <p>.</p>

<p>Μάθημα 4 Πώς μπορούμε να συμμετάσχουμε;</p>	<p>Μέθοδοι: Παρουσίαση και ακρόαση παρουσιάσεων. Συμμετοχή: προσδιορισμός ευκαιριών πολιτικής συμμετοχής. Ένα μοντέλο εξυπηρετεί στην ανάλυση μέρους ενός σύνθετου συνόλου.</p>	<p>Οι μαθητές ανταλλάσσουν πληροφορίες για τα αποτελέσματα της έρευνάς τους. Οι μαθητές συζητούν για το προϊόν και τη διαδικασία της εργασίας τους.</p>	<p>Φυλλάδιο για τους μαθητές 6.2 με σημειώσεις των μαθητών.</p>	<p>Έκθεση παρουσιάσεων Συζήτηση σε ολομέλεια</p>
<p>Μάθημα 5 Ανατροφοδότηση (προαιρετικό)</p>	<p>Ανταλλαγή απόψεων για την προσωπική διαδικασία μάθησης και την ανάπτυξη ικανοτήτων. Δημιουργική ανατροφοδότηση. Συζήτηση για την κοινή ευθύνη της τάξης και του/της εκπαιδευτικού για την επιτυχία του προγράμματος EDC/HRE.</p>	<p>Οι μαθητές ανταλλάσσουν απόψεις για την εργασία τους (μαθησιακά αποτελέσματα και διαδικασία μάθησης).</p>	<p>Φυλλάδιο για τους μαθητές 6.3 (ανατροφοδότηση μαθητών). Χαρτί παρουσίασης και μαρκαδόροι διαφόρων χρωμάτων. Πίνακας παρουσίασης με ένα μεγάλο αντίγραφο του φυλλαδίου για τους μαθητές 6.3.</p>	<p>Ατομική εργασία. Ολομέλεια. Παρουσίαση και συζήτηση.</p>

Μάθημα 1

«Το πιο επείγον πρόβλημά μας είναι ...»

Συζήτηση για τη διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Κριτική: επιλογή, αιτιολόγηση. Συμμετοχή: αμοιβαία αναγνώριση της προσωπικής εμπειρίας, των συμφερόντων και των αξιών.
Μαθησιακός στόχος	Ένα πολιτικό πρόβλημα είναι ζήτημα, όχι γεγονός. Είναι επείγον, απαιτεί πράξη. Επηρεάζει την κοινωνία. Το αν το πρόβλημα θα αναγνωριστεί ως θέμα της πολιτικής ατζέντας είναι προς διαπραγμάτευση, εφόσον εμπλέκονται σ' αυτό διαφορετικά συμφέροντα, ιδεολογίες και αξίες. Σε ένα δημοκρατικό καθεστώς, οι πολίτες, με τη συμμετοχή τους σε τέτοια ζητήματα, ασκούν την ελευθερία λόγου και έκφρασης. Τα μέσα επικοινωνίας επηρεάζουν σημαντικά τη διαμόρφωση της ατζέντας (ελευθερία του τύπου).
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές συζητούν για τη διαμόρφωση της πολιτικής ατζέντας.
Πηγές και υλικό	Χαρτί παρουσίασης και μαρκαδόροι διαφόρων χρωμάτων, σελοτείπ.
Μέθοδος	Ο «τοίχος της σιωπής» - εργασία σε ομάδες. Παρουσιάσεις και συζήτηση.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Ο τοίχος της σιωπής. (15 λεπτά)
	2. Παρουσιάσεις. (10 λεπτά)
	3. Συζήτηση: εισαγωγή στη εργασία project. (15 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Ο «τοίχος της σιωπής» είναι μέθοδος ιδεοθύελλας, που διευκολύνει τους μαθητές οι οποίοι είναι εσωστρεφείς ή χρειάζονται χρόνο για να σκεφτούν πριν εκφράσουν τις απόψεις τους. Η σιωπηλή εργασία βοηθάει τους μαθητές να συγκεντρώνονται και οι δηλώσεις τους γίνονται πιο ενδιαφέρουσες και ουσιαστικές. Ο «τοίχος της σιωπής» καταδεικνύει παραδειγματικά το παράδοξο ότι ένα αυστηρό πλαίσιο κανόνων ενισχύει μάλλον παρά παρακωλύει την ελευθερία. Οι μαθητές λειτουργούν ως ειδικοί. Δε μπορούν να δώσουν «λανθασμένη» απάντηση στο βασικό ερώτημα.

Οι μαθητές προσομοιώνουν στην τάξη τους μια δημόσια αντιπαράθεση για τη διαμόρφωση πολιτικής ατζέντας. Η εμπειρία τους τούς βοηθάει να κατανοήσουν καλύτερα το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής, καθώς η πρώτη φάση του αφορά στην αντιπαράθεση για τη διαμόρφωση της ατζέντας.

Στη διάρκεια της ερευνητικής φάσης (μαθήματα 2 και 3), οι μαθητές συλλέγουν υλικό το οποίο μπορούν να μελετήσουν σε βάθος. Η κονστρουκτιβιστική προσέγγιση, όπως διαμορφώνεται από τον κύκλο πολιτικής, ανταποκρίνεται στην κονστρουκτιβιστική μέθοδο προσδιορισμού και λύσης πολιτικών προβλημάτων στις δημοκρατίες.

Περιγραφή του μαθήματος

1. Ο «τοίχος της σιωπής»¹⁷

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των πέντε. Κάθε ομάδα κάθεται σε ημικύκλιο κοιτώντας προς τον τοίχο, όπου έχουμε κολλήσει ένα χαρτί παρουσίασης, άδειο (ένα για κάθε ομάδα). Κάθε ομάδα παίρνει δύο ή τρεις μαρκαδόρους διαφόρων χρωμάτων. Οι μαθητές εργάζονται σιωπηλά. Μέσα σε 10 λεπτά, κάθε μέλος της ομάδας θα πρέπει να συμπληρώσει και να γράψει στο χαρτί τουλάχιστον μία φορά την παρακάτω πρόταση

«Κατά τη γνώμη μου, το πιο επείγον πρόβλημα είναι ...»

Οι μαθητές μπορούν να συμπληρώσουν ή να σχολιάσουν λέξεις ή φράσεις που γράφουν άλλοι στο χαρτί, και μπορούν να γράψουν όσα και όσο συχνά θέλουν. Αν χρειαστεί, ζητούν περισσότερο χαρτί. Μπορούν επίσης να συνδέσουν φράσεις, χρησιμοποιώντας γραμμές, βέλη ή σύμβολα, όπως θαυμαστικά, ερωτηματικά, κ.ά. Το πόστερ που θα δημιουργηθεί από όλα αυτά, στην ουσία, καταγράφει τη συζήτησή τους.

Ο/η εκπαιδευτικός παρακολουθεί τη σιωπηλή συζήτηση από απόσταση. Δεν παρεμβαίνει, δε συμμετέχει, φροντίζει, όμως, να ακολουθείται ο βασικός κανόνας της σιωπής και να συνεχίζεται η διαδικασία.

2. Παρουσίαση

Μετά το τέλος του χρόνου (10 λεπτά), οι μαθητές συγκεντρώνονται γύρω από τα πόστερ σε δύο ημικύκλια. Με τη σειρά, οι ομάδες παρουσιάζουν το πόστερ τους στην τάξη. Κάθε μαθητής επιλέγει την πρόταση κάποιου άλλου, όχι τη δική του, και τη διαβάζει στην τάξη, εξηγώντας γιατί διάλεξε να παρουσιάσει αυτή τη συγκεκριμένη πρόταση. Συχνά, οι μαθητές εστιάζουν σε μια ή δύο προτάσεις. Δεν θα πρέπει να ξεκινήσει συζήτηση, πριν διαβάσουν προτάσεις όλοι οι μαθητές, όλων των ομάδων.

Ο/η εκπαιδευτικός ομαδοποιεί τις δηλώσεις των μαθητών κάτω από γενικούς τίτλους, και τις μεταφέρει στον πίνακα ή σε χαρτί σεμιναρίου, όπως στο παρακάτω παράδειγμα:

Το πιο επείγον πρόβλημά μας είναι ...				
Οικονομία	Ασφάλεια	Περιβάλλον	Κοινωνία	...
Αντιμετώπιση της ανεργίας	Τα αυτοκινητιστικά δυστυχήματα	Η μείωση της εκπομπής του διοξειδίου του άνθρακα	Η βελτίωση των σχολείων	...
Περισσότερες θέσεις εργασίας στους νέους	Υποστήριξη στις νέες γυναίκες	
...			...	

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από κάποιον μαθητή να γράψει στον πίνακα. Οι παρουσιαστές και η τάξη προτείνει κι άλλες κατηγορίες, και αποφασίζει σε ποια θα μπει τι.

3. Συζήτηση

Ο «τοίχος της σιωπής» προσομοιώνει τη δημιουργία μιας πολιτικής ατζέντας. Ποια είναι η πρώτη προτεραιότητα σύμφωνα με τη γνώμη των παιδιών; Μπορεί να συμφωνήσει η τάξη ποιο πρόβλημα είναι το πιο επείγον; Ο πίνακας που φτιάχτηκε διευκολύνει τους μαθητές να απαντήσουν σ' αυτές τις

17. Πηγή: Διδάσκουμε τη δημοκρατία, EDC/HRE, Βιβλίο VI, Council of Europe Publishing, Strasbourg 2008, Δραστηριότητα 7.1, σ.σ. 66.

ερωτήσεις. Παράλληλα δείχνει αν οι μαθητές δίνουν έμφαση σε ζητήματα κάποιας κατηγορίας και αν τα ζητήματα αυτά συνδέονται μεταξύ τους (βλ. τη στήλη της οικονομίας στο παραπάνω παράδειγμα).

Ίσως, όμως, οι μαθητές δεν θέλουν να συμφωνήσουν σε ένα ζήτημα. Είναι άραγε απαραίτητο να συμφωνήσουν; Αυτή η ερώτηση θέλει σκέψη.

Οι μαθητές ζουν σε μια ελεύθερη χώρα. Είναι ελεύθεροι να επιλέξουν όποιο ζήτημα θεωρούν πως είναι σημαντικό και να το υποστηρίξουν δημόσια. Παράλληλα όμως, οι πόροι είναι περιορισμένοι, -δεν πρόκειται εδώ μόνο για το ζήτημα των χρημάτων των φορολογουμένων και τα κεφάλαια, αλλά και για το ζήτημα του χρόνου και της ενέργειας, καθώς επίσης και του δημόσιου ενδιαφέροντος. Πολλοί άνθρωποι μπορούν να διαχειριστούν έναν μικρό αριθμό ζητημάτων ταυτόχρονα, και τείνουν να χάνουν σύντομα το ενδιαφέρον τους. Κάποια μέσα επικοινωνίας προβάλουν συγκεκριμένα μόνο θέματα, και έτσι αυξάνουν την τάση προς μια «μονοθεματική ατζέντα».

Πιθανώς οι μαθητές να αισθανθούν πως αυτή η διαδικασία για τη διαμόρφωση της ατζέντας είναι άδικη, ή ακόμη "ανόητη", εφόσον τα ζητήματα που εκείνοι θεωρούν πραγματικά σημαντικά δεν συγκεντρώνουν την προσοχή που θα έπρεπε. Ποιος διορθώνει τέτοιες «λανθασμένες» αποφάσεις;

Η απάντηση είναι πως οι ίδιοι οι μαθητές τις διορθώνουν αν σκεφτούν τι θα έπρεπε να γίνει. Κατά κάποιον τρόπο, σχηματίζουν κόμματα που έχουν διαφορετικούς στόχους και αξίες («ιδεολογίες»), που είναι οι μόνιμοι πρωταγωνιστές στη διαμάχη για τη διαμόρφωση της ατζέντας (π.χ. εργαζόμενοι, περιβαλλοντολόγοι, ακτιβιστές για τα δικαιώματα των μειονοτήτων).

Αυτή η συζήτηση ανοίγει δρόμο για την κατανόηση των σκοπών που υπηρετούν τα κόμματα. Στο τέλος του κεφαλαίου, βλ. την πρόταση για μία εκτεταμένη έρευνα.

4. Ερευνητική εργασία

Οι μαθητές μπορούν να ακολουθήσουν τα δικά τους ενδιαφέροντα. Ο/η εκπαιδευτικός τούς ενημερώνει πως θα έχουν την ευκαιρία να μελετήσουν σε βάθος ένα ζήτημα της επιλογής τους. Ως προετοιμασία, οι μαθητές πρέπει να συλλέξουν υλικό από τον έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα επικοινωνίας για το ζήτημα αυτό. Δεν θα πρέπει να αναζητήσουν υλικό μόνο για διαφωνίες ως προς τη διαμόρφωση της ατζέντας, αλλά να συλλέξουν όλες τις πιθανές πληροφορίες σχετικά με αποφάσεις που πάρθηκαν ή εφαρμόστηκαν, στατιστικά στοιχεία, δηλώσεις πολιτικών κομμάτων, λόμπι, ΜΚΟ, κ.λπ.

Μάθημα 2

Πολιτική - πώς λύνει τα προβλήματά της μια δημοκρατική κοινωνία Το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση Ικανοτήτων	Ανάλυση: εργασία με το μοντέλο.
Μαθησιακός στόχος	Η πολιτική χρησιμεύει στη λύση προβλημάτων που επηρεάζουν την κοινωνία.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές εφαρμόζουν το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής σε παραδείγματα της επιλογής τους.
Πηγές και υλικό	Χαρτί παρουσίασης και μαρκαδόροι. Εφημερίδες. Φυλλάδια μαθητών 6.1 και 6.2.
Μέθοδος	Εισήγηση, εργασία σε ομάδες
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Εισήγηση και ερωτήσεις. (15 λεπτά)
	2. Χωρισμός ομάδων για την έρευνα. (10 λεπτά)
	3. Ερευνητική εργασία. (15 λεπτά)

1. Εισήγηση και σχετικές ερωτήσεις

Ο/η εκπαιδευτικός παρουσιάζει στους μαθητές το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής. Παίρνουν μια πρώτη ιδέα για τον τρόπο που λειτουργεί, για την εισαγωγική του φάση, για τη διαμόρφωση της ατζέντας και είναι έτοιμοι για ερωτήσεις σχετικές με το τι συμβαίνει όταν ένα πρόβλημα προσελκύσει το δημόσιο ενδιαφέρον.

Ο/η εκπαιδευτικός τοποθετεί τα φυλλάδια για τους μαθητές 6.1 και 6.2 στον πίνακα ή σε διαφάνεια, μοιράζει από ένα αντίγραφο στους μαθητές και προχωρεί σε σύντομη σχετική εισήγηση (συνδέοντας τις οδηγίες με την κονστρουκτιβιστική μάθηση), με αναφορές στα φυλλάδια. Οι μαθητές θα εφαρμόσουν τις οδηγίες του στην έρευνα που θα ακολουθήσει.

Ένα αφηρημένο μοντέλο γίνεται ευκολότερα κατανοητό αν συνδεθεί με συγκεκριμένο παράδειγμα. Προτείνεται ο/η εκπαιδευτικός να επιλέξει κάποιο από τα ζητήματα με τα οποία οι μαθητές ασχολήθηκαν στο προηγούμενο μάθημα. Εναλλακτικά, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει μια ιστορία, ακόμη και φανταστική, που την έχει προετοιμάσει από πριν. Παρατίθεται εδώ ένα παράδειγμα μιας τέτοιας

εισαγωγικής εισήγησης, με θέμα τα αυτοκινητιστικά δυστυχήματα (βλ. μάθημα 1, πίνακας για τους μαθητές, δηλώσεις).

Πριν προχωρήσει σε λεπτομέρειες, οι μαθητές θα πρέπει να έχουν σε γενικές γραμμές, πλήρη εικόνα του ζητήματος. Οι μαθητές συμβουλεύονται το φυλλάδιο για τους μαθητές 6.1. Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί χρησιμοποιώντας τα παρακάτω σημεία:

- Το διάγραμμα είναι ένα μοντέλο της διαδικασίας λήψης πολιτικών αποφάσεων. Δείχνει τις διαφορετικές φάσεις μιας τέτοιας διαδικασίας. Η διαδικασία ξεκινά από την κορυφή – τη δημόσια αντιπαράθεση για το τι μπορεί να θεωρηθεί «πρόβλημα». Πρόκειται για τη διαδικασία διαμόρφωσης της ατζέντας που είδαμε στο προηγούμενο μάθημα. Η αντιπαράθεση για την κατάλληλη λύση αρχίζει μόλις ένα πρόβλημα έχει συμπεριληφθεί στην ατζέντα.
- Η αντιπαράθεση έχει ως αποτέλεσμα μια λύση – για παράδειγμα έναν νόμο ή κάποια δράση.
- Στη συνέχεια, η απόφαση εφαρμόζεται – τίθεται σε ισχύ. Για παράδειγμα, εφαρμόζεται ένας νέος νόμος, ή κτίζεται ένα νέο νοσοκομείο.
- Σύντομα οι άνθρωποι θα εκφράσουν άποψη. Συμφωνούν με την απόφαση, τώρα που βιώνουν τις επιπτώσεις εφαρμογής της λύσης; Για παράδειγμα, εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους;
- Αργά ή γρήγορα, θα υπάρξουν αντιδράσεις. Θα παρουσιαστούν στα μέσα επικοινωνίας, θα υπάρξουν δηλώσεις πολιτικών, κινητοποιήσεις υπέρ ή εναντίον.
- Οι αντιδράσεις πιθανώς να οδηγήσουν σε νέα δημόσια αντιπαράθεση, για τα προβλήματα που θα πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στην πολιτική ατζέντα. Κάποιοι άνθρωποι θα θεωρούν πως το αρχικό πρόβλημα δε λύθηκε ποτέ και τα πράγματα επιδεινώθηκαν. Ή, ότι τα μέτρα που πάρθηκαν προκάλεσαν παράπλευρα προβλήματα, που με τη σειρά τους δημιούργησαν νέα προβλήματα. Η πολιτική ασκείται σε κύκλους: κάποια θέματα πρέπει να αντιμετωπίζονται μια και καλή, κάποιες λύσεις χρειάζονται βελτιώσεις. Ο κύκλος, λοιπόν, δείχνει πως η πολιτική είναι πολύ πρακτική εργασία, που χρησιμοποιεί την αρχή της δοκιμής και του λάθους.
- Υπάρχει, επίσης, η πιθανότητα να ολοκληρωθεί η διαδικασία (τερματισμός της πολιτικής), είτε γιατί η απόφαση λειτούργησε αποτελεσματικά και λύθηκε το πρόβλημα, είτε διότι το πρόβλημα δεν προσελκύει πια την προσοχή και δεν δικαιολογεί περαιτέρω πολιτικές κινήσεις.

Είναι η σειρά των μαθητών να κάνουν διευκρινιστικές ερωτήσεις. Ο/η εκπαιδευτικός εξετάζει σε ποιες ερωτήσεις θα απαντήσει αμέσως και ποιες θα απαντηθούν με την παρουσίαση του παραδείγματος.

Στη συνέχεια, ο/η εκπαιδευτικός δίνει ένα παράδειγμα για να επεξηγήσει καλύτερα το μοντέλο. Αν και στη διοδικασία αυτή υπάρχουν επαναλήψεις, μας χρειάζονται, διότι ξεκαθαρίζουν τα πράγματα και τα παιδιά καταλαβαίνουν καλύτερα. Στην παρουσίαση, ο/η εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί το φυλλάδιο για τους μαθητές 6.2, όπου οι κατηγορίες των εννοιών συνδέονται με βασικές ερωτήσεις και λεπτομέρειες.

Για μεγαλύτερη διευκόλυνση των μαθητών, χρησιμοποιείται ως παράδειγμα μια φανταστική ιστορία. Στηρίζεται στο παράδειγμα που δίνεται στο μάθημα 1, στο ζήτημα της μείωσης των αυτοκινητιστικών δυστυχημάτων (βλ. υλικό για τους εκπαιδευτικούς 6.1, που βασίζεται στο φυλλάδιο για τους μαθητές 6.2.)

Αν το κρίνουν απαραίτητο, οι μαθητές κάνουν και άλλες ερωτήσεις. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί τώρα να τις απευθύνει στην τάξη. Με τον τρόπο αυτό, διαπιστώνει αν η τάξη κατάλαβε το νόημα της εισήγησής του. Οι μαθητές ίσως να έχουν σαστίσει από το πλήθος των αμφισβητήσεων και των συζητήσεων, ή από τον «εγωιστικό» τρόπο που οι πρωταγωνιστές προωθούν τα συγκεκριμένα τους συμφέροντα. Ο/η εκπαιδευτικός υπογραμμίζει πως στη δημοκρατία είναι απαραίτητο να διεκδικεί κάποιος τα συμφέροντά του. Μόνο όταν κάποιος κάνει γνωστές και ακουστές τις απόψεις του, υπάρχει η πιθανότητα να ληφθούν υπόψη στις αποφάσεις που λαμβάνονται. Σε μερικές περιπτώσεις, βρίσκονται και συμβιβαστικές λύσεις.

2. Χωρισμός σε ομάδες για την έρευνα

Η συζήτηση μπορεί να σταματήσει σε αυτό το σημείο, θα υπάρξει χρόνος για συζήτηση και στο τελευταίο μάθημα. Ο/η εκπαιδευτικός μαζί με τους μαθητές, με οδηγό το υλικό που έχουν συγκεντρώσει, αποφασίζουν ποια ζητήματα θέλουν να μελετήσουν. Ποια ζητήματα είναι υπό συζήτηση; Ποιες αποφάσεις έχουν ληφθεί στο πιο πρόσφατο παρελθόν;

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες των δύο έως τεσσάρων ατόμων. Θα πρέπει να έχουν έτοιμες τις παρουσιάσεις τους για το τέταρτο μάθημα. Θα πρέπει να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα του φυλλαδίου για τους μαθητές 6.2, που θα αντιγραφεί για να μοιραστεί στην τάξη.

Οι μαθητές χρειάζονται κριτήρια ώστε να επιλέξουν ένα θέμα:

- *Πρόσβαση στην πληροφορία:* στη διάρκεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεως, οι μαθητές θα βρουν πολύ υλικό στις εφημερίδες και στο διαδίκτυο. Όμως, καθώς ο κύκλος δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί, θα είναι σε θέση να καλύψουν μόνο τις πρώτες φάσεις, για παράδειγμα ως την απόφαση ή την εφαρμογή. Οπότε, για να προσεγγίσουν το ζήτημα ρεαλιστικά, καλό θα ήταν να διατρέξουν τις εφημερίδες των τελευταίων εβδομάδων και να επιλέξουν κάπι που απασχόλησε την πολιτική ατζέντα.
- *Προσωπικό ενδιαφέρον:* οι μαθητές επιλέγουν κάποιο θέμα που θεωρούν πως είναι ιδιαίτερα επείγον. Μπορούν να αναφερθούν στον «τοίχο της σιωπής» του πρώτου μαθήματος. Θα πρέπει, όμως, να αντιληφθούν πως μπορεί να αποδειχθεί δύσκολη η πρόσβαση στην πληροφορία.

3. Έρευνα

Οι μαθητές την υπόλοιπη ώρα του μαθήματος 2 και όλο το μάθημα 3 ερευνούν. Σχεδιάζουν την εργασία τους με ανεξαρτησία.

Μάθημα 3

Εφαρμογή του μοντέλου κύκλου της πολιτικής

Ερευνητική εργασία

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η άσκηση στις ικανότητες αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι μαθησιακός στόχος υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι δραστηριότητες για τους μαθητές, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Μέθοδος: ερευνητική εργασία. Πολιτική ανάλυση και κρίση: περιγραφή και κριτική της διαδικασίας πολιτικής λήψης αποφάσεων. Συμμετοχή και πράξη: υπευθυνότητα, άσκηση ελευθερίας.
Μαθησιακός στόχος	Οι μαθητές εξοικεώνονται με το μοντέλο κύκλου της πολιτικής και μπορούν να το εφαρμόσουν σε κάθε πληροφορία σχετική με τη λήψη πολιτικής απόφασης.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές εφαρμόζουν το μοντέλο κύκλου της πολιτικής σε συγκεκριμένο ζήτημα.
Πηγές και υλικό	Φυλλάδια μαθητών 6.1 και 6.2 και εφημερίδες.
Μέθοδος	Εργασία project.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Εργασία σε ομάδες. (35 λεπτά) 2. Απολογιστική συζήτηση. (5 λεπτά)

Το μάθημα είναι αφιερωμένο σε εργασία στις ομάδες. Οι μαθητές εργάζονται ανεξάρτητα και είναι υπεύθυνοι για τη δουλειά τους. Έργο τους είναι να συλλέξουν όλες τις πληροφορίες που χρειάζονται.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να βοηθήσει στην έρευνά τους, παρέχοντας κάποιες πηγές πληροφόρησης, για παράδειγμα στατιστικές, σχολικά βιβλία, αντίγραφο του συντάγματος ή πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Ο/η εκπαιδευτικός παρατηρεί τους μαθητές ενώ εργάζονται χωρίς την καθοδήγησή του, όπως θα κάνουν και μετά το σχολείο. Τα ισχυρά και αδύνατα σημεία τους του/τής δείχνουν σε ποια σημεία υπάρχει ανάγκη να ασκήσει τις δεξιότητές τους πιο πολύ.

Ο/η εκπαιδευτικός καλεί τα παιδιά να συμμετάσχουν σε ένα σύντομο γύρο ανατροφοδότησης σε ολομέλεια. Ο/η εκπαιδευτικός και οι μαθητές σχεδιάζουν τις παρουσιάσεις τους στο επόμενο μάθημα. Αν κάποια ομάδα δεν έχει προλάβει να τελειώσει, είναι δική της ευθύνη να βρει κάποια λύση στο πρόβλημα.

Αρχικά, η ομάδα θα πρέπει να εξηγήσει τους λόγους που αισθάνεται πως δεν έχει τελειώσει. Υπάρχουν πληροφορίες που δεν τις έχουν διαβάσει ακόμη; Ή είναι απογοητευμένοι από το πόσο λίγες πληροφορίες υπάρχουν;

Συμμετέχουμε στη δημοκρατία

Ο καλύτερος τρόπος είναι να αφήσει ο/η εκπαιδευτικός το πρόβλημα στην ευθύνη της ομάδας. Όσο σκληρό και να φαίνεται, έτσι θα έχουν τα πράγματα στην ενήλικη ζωή τους. Οι ευκαιρίες που έχουν οι μαθητές για να μάθουν υπερτερούν έναντι των λαθών στην παρουσίασή τους. Είναι απαραίτητο να εξασφαλιστεί αρκετός χρόνος για ανατροφοδότηση μετά το τέταρτο μάθημα. Εναλλακτικά, θα μπορούσε να αφιερωθεί για ανατροφοδότηση ένα πέμπτο μάθημα, ιδιαίτερα αν η πλειοψηφία των μαθητών δεν έχουν τελειώσει την εργασία τους.

Μάθημα 4

Πώς μπορούμε να συμμετάσχουμε; Το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής ως εργαλείο πολιτικής συμμετοχής

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Μέθοδος: παρουσιάσεις και ακρόασή τους. Συμμετοχή: προσδιορισμός ευκαιριών για πολιτική συμμετοχή.
Μαθησιακός στόχος	Ένα μοντέλο χρησιμεύει ως εργαλείο ανάλυσης κάποιου μέρους από ένα σύνθετο σύνολο. Η πολιτική έχει δύο όψεις: τη λύση των προβλημάτων και τον αγώνα για επικράτηση. Το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής εστιάζει στην πρώτη διάσταση.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές συζητούν μεταξύ τους για τα αποτελέσματα. Οι μαθητές συζητούν για το τελικό προϊόν και τη διαδικασία της εργασίας τους.
Πηγές και υλικό	Φυλλάδια για τους μαθητές 6.2 και σημειώσεις των μαθητών.
Μέθοδος	Δημόσιες παρουσιάσεις, συζήτηση στην ολομέλεια.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Παρουσιάσεις από τους μαθητές. (15 λεπτά) 2. Συζήτηση και ανατροφοδότηση. (25 λεπτά)

Περιγραφή του μαθήματος

1. Παρουσιάσεις των μαθητών

Το μάθημα αρχίζει με τις σκέψεις των μαθητών. Τα θρανία είναι τοποθετημένα κοντά στον τοίχο, ώστε να υπάρχει αρκετός άδειος χώρο στη μέση. Οι ομάδες κάθονται γύρω από τα θρανία. Κάθε ομάδα ορίζει δύο παρουσιαστές, που παρουσιάζουν εναλλάξ τα αποτελέσματα της εργασίας της ομάδας τους. Έτσι, όλοι οι μαθητές μπορούν να επισκεφτούν τις άλλες ομάδες και να πληροφορηθούν για τα αποτελέσματα της εργασίας τους.

Η αποκεντρωμένη τοποθέτηση των θρανίων δίνει τη δυνατότητα σε πολλούς μαθητές να ενεργοποιηθούν ταυτόχρονα. Κανείς από τους μαθητές δεν θα έχει στο τέλος συνολική εικόνα από μόνος του, οπότε θα χρειαστεί αρκετά περισσότερος χρόνος. Οι πληροφορίες θα είναι τόσο πολλές, που θα είναι δύσκολο να τις θυμούνται.

Ο/η εκπαιδευτικός κινείται ανάμεσα στους μαθητές και ακούει. Δεν κάνει ερωτήσεις, δε σχολιάζει.

2. Συζήτηση και αναστοχασμός

Οι μαθητές συγκεντρώνονται σε ολομέλεια. Με τις καρέκλες τους σχηματίζουν κύκλο, ώστε να μπορούν να βλέπουν ο ένας τον άλλον.

Αρχικά, οι μαθητές και ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να συμφωνήσουν για την ατζέντα. Ο/η εκπαιδευτικός προτείνει να εστιάσουν στο μοντέλο του κύκλου της πολιτικής, παρά να ασχοληθούν με τα ζητήματα που μελέτησαν οι μαθητές. Οι μαθητές θα πρέπει να συμφωνήσουν πριν προχωρήσει το μάθημα με τον τρόπο που προτείνεται εδώ.

Ο/η εκπαιδευτικός θέτει ένα ανοικτό ερώτημα και δίνει τον λόγο στους μαθητές:

«Τι σας διευκόλυνε και τι σας δυσκόλεψε στην εφαρμογή του μοντέλου του κύκλου της πολιτικής στο συγκεκριμένο παράδειγμα;»

Οι μαθητές απαντούν ως ειδικοί, επιχειρηματολογώντας με βάση την εμπειρία τους από την έρευνα. Μπορεί να αναφέρουν τεχνικά προβλήματα, όπως το να βρουν πληροφορίες, ή την έλλειψη χρόνου. Μπορεί να αναφερθούν σε δυσκολίες ανάλυσης, για παράδειγμα να ταξινομήσουν κάποιο γεγονός στο αντίστοιχο στάδιο: στο σχεδιασμό της ατζέντας, στην αντιπαράθεση για τη λήψη αποφάσεων ή στην αντίδραση για το αποτέλεσμα μιας απόφασης. Μπορεί να αναφέρουν κάποιες σκέψεις για το ίδιο το μοντέλο, όπως να αναρωτηθούν κατά πόσον αντιστοιχεί στην πραγματικότητα.

Δεν είναι απαραίτητο να σχολιαστεί και να απαντηθεί κάθε σχόλιο των μαθητών, αν και ο/η εκπαιδευτικός και οι μαθητές είναι ελεύθεροι να το κάνουν, και στη συνέχεια να επαναπροσδιορίσουν το διαθέσιμο χρόνο τους.

Υπάρχουν τρία βασικά σημεία του μοντέλου κύκλου της πολιτικής που θα πρέπει να σκεφτούν οι μαθητές (βλ. υλικό για εκπαιδευτικούς 6.2). Δεν είναι απαραίτητο ο/η εκπαιδευτικός να αναφερθεί και στα τρία. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως απάντηση στα σχόλια των μαθητών. Σε διαφορετική περίπτωση, ο/η εκπαιδευτικός επιλέγει ένα ή περισσότερα και τα χρησιμοποιεί ως καταληκτικό σχόλιο στη συζήτηση.

Μάθημα 5

Συνεδρίαση ανατροφοδότησης (προαιρετική)

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η άσκηση στις ικανότητες αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι μαθησιακός στόχος υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι δραστηριότητες για τους μαθητές, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Παρατήρηση και συζήτηση της προσωπικής διαδικασίας μάθησης και της ανάπτυξης δεξιοτήτων ικανοτήτων. Συζήτηση για την κοινή ευθύνη της τάξης και του δασκάλου όσον αφορά στην επιτυχία του προγράμματος EDC/HRE.
Μαθησιακός στόχος	Η συζήτηση και η ανταλλαγή απόψεων είναι απαραίτητο εργαλείο για την ανάπτυξη της διαδικασίας διδασκαλίας και μάθησης.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές ανταλλάσσουν γνώμες και απόψεις για την εργασία τους (το αποτέλεσμα και τη διαδικασία μάθησης).
Πηγές και υλικό	Φυλλάδιο για τους μαθητές 6.3 (αξιολόγηση από τους μαθητές). Χαρτί παρουσίασης και μαρκαδόροι διαφόρων χρωμάτων. Το φυλλάδιο για τους μαθητές 6.3 σε μεγέθυνση στον πίνακα.
Μέθοδος	Ατομική εργασία, παρουσιάσεις στην ολομέλεια και συζήτηση.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Ατομική αξιολόγηση. (7 λεπτά) 2. Συζήτηση και αποτελέσματα. (13 λεπτά) 3. Συζήτηση για το πώς συνεχίζουμε. (20 λεπτά)

Πληροφορίες για τον/την εκπαιδευτικό

Αυτό το μάθημα είναι το ένα από δύο που έχουν επιλεγεί σ' αυτόν τον τόμο¹⁸ ως παραδείγματα για τον τρόπο που μπορεί μια συζήτηση ανατροφοδότησης να χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση μιας ενότητας. Είναι προαιρετική, αλλά καλό θα ήταν να γίνει.

Οι μαθητές συζητούν για τη δουλειά τους, εστιάζοντας στη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης. Ποιες δυσκολίες συνάντησαν; Τι πήγε καλά; Ποιες δεξιότητες απέκτησαν και ποιες θα ήθελαν να αναπτύξουν περισσότερο;

Η συζήτηση ανατροφοδότησης χρησιμεύει για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των μαθημάτων EDC/HRE, επειδή οι απόψεις των μαθητών συγκρίνονται μεταξύ τους, αλλά και με του/της εκπαιδευτικού. Η ανατροφοδότηση χρειάζεται χρόνο, αξίζει, όμως, τον κόπο, διότι βελτιώνει την ατμόσφαιρα και την αποτελεσματικότητα του μαθήματος. Μια συνάντηση ανατροφοδότησης αποτελείται από τη φάση της πληροφόρησης (βήματα 1 και 2) και τη συζήτηση. (βήμα 3).

18. Βλ. φυλλάδιο για τους μαθητές 5 (για τις ενότητες 4 και 5).

Περιγραφή του μαθήματος

Η παρακάτω διαδικασία προτείνεται για μαθητές που δεν είναι εξοικειωμένοι στο να δίνουν ανατροφοδότηση. Μετά από αυτήν, παρουσιάζεται μια εναλλακτική διαδικασία για τάξεις και εκπαιδευτικούς που έχουν κάποια εμπειρία στην ανατροφοδότηση.

1. Προσωπική ανατροφοδότηση

Στον τοίχο ή στον πίνακα έχει αναρτηθεί το μεγεθυμένο αντίγραφο του φυλλαδίου για τους μαθητές 6.3, ώστε να είναι ορατό από όλους τους μαθητές. Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί τον σκοπό του μαθήματος: οι μαθητές δεν θα ασχοληθούν με κάποιο νέο ζήτημα, αλλά θα παρατηρήσουν από απόσταση τα αποτέλεσματα και τη διαδικασία μέσω της οποίας έμαθαν. Θα πρέπει να απαντήσουν στις ερωτήσεις του φυλλαδίου που θα τους μοιραστεί, ανώνυμα, ειλικρινά και δίκαια.

Στη συζήτηση ανατροφοδότησης, η τάξη και ο/η εκπαιδευτικός θα ασχοληθούν με τις πληροφορίες ανατροφοδότησης, ώστε μαζί να βρουν τρόπους για να βελτιώσουν το αποτέλεσμα της μάθησης τους στο πρόγραμμα EDC/HRE, σημειώνοντας τα θετικά του σημεία και εκείνα που χρειάζονται βελτίωση.

Κάθε μαθητής παίρνει ένα αντίγραφο του φυλλαδίου για τους μαθητές 6.3. Ο/η εκπαιδευτικός διευκρινίζει ότι καθένας πρέπει να εργαστεί μόνος του. Δεν πρόκειται για τεστ, και δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις.

Το πρώτο μέρος του φυλλαδίου αποτελείται από έξι προτάσεις που αφορούν σε διαφορετικές πλευρές της διδασκαλίας και της μάθησης – το εργαλείο του κύκλου της πολιτικής, τις μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης, τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και με τον/την εκπαιδευτικό. Ως απάντηση, οι μαθητές σημειώνουν μια κουκίδα στον «στόχο». Το κέντρο (αρ. 5) σημαίνει «συμφωνώ απόλυτα» και το εξώτερο διάστημα (αρ. 1) σημαίνει «διαφωνώ πλήρως».

Στο δεύτερο μέρος, οι μαθητές σημειώνουν την κατά τη γνώμη τους «καλύτερη στιγμή», δηλαδή το πιο ενδιαφέρον και σπουδαίο πράγμα, αυτό που θα τους μείνει από την ενότητα, και την «χειρότερη στιγμή», δηλαδή το λιγότερο ενδιαφέρον ή βαρετό, κάτι που θα ήθελαν να ξεχάσουν.

2. Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ανατροφοδότησης στην ολομέλεια

Οι μαθητές εργάζονται σιωπηλά. Δύο μαθητές συλλέγουν τα συμπληρωμένα φυλλάδια και πηγαίνουν κοντά στο αναρτημένο φυλλάδιο. Ο ένας διαβάζει δυνατά τα αποτελέσματα κάθε «στόχου» και ο άλλος τα σημειώνει στον μεγάλο «στόχο». Κάποιος άλλος προσθέτει τις κουκίδες κάθε τμήματος και διαιρεί το αποτέλεσμα διά του αριθμού των μαθητών.

Διαβάζονται, επίσης, οι προσωπικές ανατροφοδοτήσεις (2^ο μέρος) και συμπληρώνονται σε δύο μεγάλα χαρτιά, δεξιά και αριστερά από τον «στόχο». Σε κάθε ένα έχουμε γράψει τον τίτλο της ερώτησης –για παράδειγμα «τι νομίζω πως ήταν ενδιαφέρον/αδιάφορο».

Εναλλακτική διαδικασία

Η παραπάνω διαδικασία χρειάζεται πολύ χρόνο, αλλά διευκολύνει τους μαθητές που πραγματοποιούν ανατροφοδότηση για πρώτη φορά. Μπορεί να εφαρμοστεί μια πιο σύντομη μέθοδος, αν:

- οι μαθητές έχουν εμπειρία στην ανατροφοδότηση,
- (σημαντικό) έχουν εμπιστοσύνη ότι ο εκπαιδευτικός δεν θα κριτικάρει ανοικτά, χαμηλώνοντας, για παράδειγμα, τη βαθμολογία ή επιτιθέμενος φραστικά,
- (επίσης σημαντικό) οι μαθητές δεν έχουν εμπιστοσύνη ότι καθένας θα σεβαστεί τις διαφορετικές απόψεις και τις μαθησιακές εμπειρίες των άλλων.

1^ο βήμα: οι μαθητές, με τη σειρά, πλησιάζουν στον κεντρικό «στόχο» και σημειώνουν τη βαθμολογία τους. Σ' αυτή την περίπτωση, δε συμπληρώνουν πρώτα το ατομικό φυλλάδιο για τους μαθητές 6.3. Αντ' αυτού, κάθε μαθητής παίρνει κόκκινα και πράσινα κομμάτια χαρτί (ή άσπρα σημειωμένα ανάλογα), και καταχωρεί τη δική του άποψη. Στη συνέχεια, μια ομάδα μαθητών συλλέγει, τα χαρτιά και οι μαθητές ο ένας μετά τον άλλον, τα παρουσιάζουν. Ή, οι μαθητές κάνουν ένα βήμα εμπρός, διαβάζουν τις δηλώσεις και, αν θέλουν, τις σχολιάζουν.

Στη συνέχεια, οι μαθητές κολλάνε τα χαρτιά στον κεντρικό πίνακα, συνδυάζοντας όσα είναι παρόμοια. Μπορούν ακόμη να προσθέσουν τίτλους ή λέξεις κλειδιά, ώστε να κάνουν τον πίνακα πιο δομημένο.

Βασικός κανόνας κατά τη διαδικασία ανατροφοδότησης με δηλώσεις: όχι ενδιάμεσα σχόλια, όχι συζητήσεις

Όποια από τις παραπάνω διαδικασίες ακολουθηθεί, θα πρέπει να διέπεται από έναν βασικό κανόνα: οι δηλώσεις δεν σχολιάζονται την ώρα που αναρτώνται ή ανακοινώνονται. Αν σ' αυτή τη φάση ξεκινήσει κάποια συζήτηση, θα καταναλώσει χρόνο και θα καταργήσει την αρχή της παροχής ίσων ευκαιριών. Ο/η εκπαιδευτικός παρακολουθεί τη διαδικασία και παρεμβαίνει όταν οι μαθητές σχολιάζουν, γελούν ή κάνουν ειρωνικά σχόλια για τις δηλώσεις άλλων μαθητών.

3. Συζήτηση για το πώς συνεχίζουμε

Η φάση της ανατροφοδότησης δημιουργεί τη δική της ατζέντα, οπότε δεν έχει νόημα να κάνει κάποιος προτάσεις για τη δομή του περιεχομένου της.

Κάποιοι από τους τρόπους που θα βοηθήσουν την τάξη να διαβάσει τα βασικά μηνύματα είναι:

Στόχος

- Ποιες ερωτήσεις δείχνουν πως υπάρχει κάποια τάση συμφωνίας ή διαφωνίας; Γιατί;
- Ποιες ερωτήσεις δείχνουν πως υπάρχει διασπορά από το ένα άκρο στο άλλο; Γιατί;

Προσωπική ανατροφοδότηση:

- Υπάρχουν δηλώσεις που επαναλαμβάνονται;

Η συζήτηση μπορεί να περιστραφεί σε σημεία όπως:

- Ποια είναι τα θετικά σημεία του προγράμματος EDC/HRE; Να συνεχίσουμε με τον τρόπο που εργαστήκαμε ως τώρα;
- Ποιες είναι οι αδυναμίες του προγράμματος EDC/HRE; Τι χρειάζεται να αλλάξουμε ή να βελτιώσουμε; Με ποιον τρόπο;

(οι παρακάτω ερωτήσεις μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως επέκταση του φυλλαδίου για τους μαθητές 6.3.)

- Σε τι συνίσταται η προσωπική μου ευθύνη; Πώς μπορώ να συνεισφέρω προσωπικά στην επιτυχία μας;
- Ως μαθητής, τι θα ήθελα να μάθω στη συνέχεια; Τι με ενδιαφέρει ή θα με βοηθήσει περισσότερο;

Οι μαθητές και ο/η εκπαιδευτικός αποφασίζουν –ίσως και μαζί- ποια από τα αποτελέσματα της ανατροφοδότησης θα χρησιμοποιηθούν στον μελλοντικό σχεδιασμό των μαθημάτων. Ένα από τα σπουδαιότερα σημεία που θα πρέπει να καταλάβουν οι μαθητές –και ίσως και ο/η εκπαιδευτικός- είναι ότι ο/η εκπαιδευτικός και οι μαθητές για να πετύχουν ως επαγγελματίες ή ως μαθητές, εξαρτώνται αντίστοιχα ο ένας από τον άλλον.

ΥΛΙΚΟ για εκπαιδευτικούς 6.1

Επεξήγηση του μοντέλου του κύκλου της πολιτικής – προτάσεις για τη μείωση αυτοκινητιστικών δυστυχημάτων

Έννοιες και βασικά ερωτήματα	Σημειώσεις
0. Θέμα Ποιο είναι το ζήτημα;	Τρόποι μείωσης των αυτοκινητιστικών δυστυχημάτων
1. Πρόβλημα Ποιος διαμορφώνει την ατζέντα; Ποιο είναι το πρόβλημα; Συμφωνούν στον ορισμό του προβλήματος όλοι οι πρωταγωνιστές;	Υπουργός Εσωτερικών: περισσότερα δυστυχήματα. Νέοι οδηγοί – άπειροι, παράτολμοι. Άνδρες κάθε ηλικίας – πάρα πολύ αλκοόλ. Σύνδεσμος αυτοκινητιστών: περισσότερα αυτοκίνητα στους δρόμους - οι φόροι δεν χρησιμοποιούνται για τη βελτίωση του οδικού δικτύου. Περιβαλλοντολόγοι: αύξηση εκπομπών CO2, η εξάντληση των αποθεμάτων πετρελαίου αυξάνει τις τιμές – είναι υπέρ των εναλλακτικών λύσεων στη χρήση του αυτοκινήτου.
2. Διαβούλευση Ποιος εμπλέκεται; Συμφέροντα και αξίες όσων έχουν πρωτεύοντα ρόλο.	Όλοι συμφωνούν για τη μείωση των αυτοκινητιστικών δυστυχημάτων. Στη διαβούλευση εμπλέκονται διαφορετικά συμφέροντα και στόχοι: Ο Υπουργός θέλει να πιέσει τους ασυνείδητους οδηγούς. Οι αυτοκινητιστές θέλουν καλύτερες συνθήκες για τους οδηγούς. Οι περιβαλλοντολόγοι ανησυχούν για την υπερθέρμανση του πλανήτη.
3. Απόφαση Ποιο είναι το αποτέλεσμα; Δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα σε συγκεκριμένα συμφέροντα; Είναι η απόφαση συμβιβαστική;	Η κυβέρνηση αποφασίζει δύο μέτρα: Βαρύτερα πρόστιμα για υπέρβαση ορίου ταχύτητος, αυστηρότερα επίπεδα στο αλκοόλ, περισσότερη αστυνόμευση της κυκλοφορίας. Εθνικές οδοί τεσσάρων λωρίδων κυκλοφορίας σε διάστημα 5 ετών.
4. Εφαρμογή Πώς εφαρμόζονται οι αποφάσεις; Ποιος εμπλέκεται; Ποιος είναι υπεύθυνος; Υπάρχουν προβλήματα ή συγκρούσεις;	Μεγαλύτερος έλεγχος κυκλοφορίας, ιδιαίτερα τα απογεύματα και τα σαββατοκύριακα. Σχεδιάζεται η επέκταση της εθνικής οδού, πρώτα εργοτάξια στους δρόμους.

5. Απόψεις Ποια άτομα, ενδιαφερόμενοι, ομάδες κ.λπ. υποστηρίζουν ή ασκούν κριτική στο αποτέλεσμα; Ποιες αξίες, ιδεολογίες, συμφέροντα έχουν;	Οι αυτοκινητιστές υποδέχονται θετικά το σχέδιο κατασκευών και αμφισβητούν τους ελέγχους (περισσότερα πρόστιμα – περισσότερη χρηματοδότηση;) Οι περιβαλλοντολόγοι απογοητεύονται. Πορείες στην πρωτεύουσα. Συζητήσεις για την ίδρυση πράσινου κόμματος.
6. Αντιδράσεις Πώς αντιδρούν; (ατομικά, συλλογικά) Με ποια μέσα ασκούν εξουσία και πίεση;	Οι περιβαλλοντολόγοι οργανώνουν πορείες στην πρωτεύουσα. Μελετούν την ίδρυση πράσινου κόμματος. Οι οδηγοί φορτηγών παραπονούνται για καθυστερήσεις στις κεντρικές αρτηρίες. Ο Υπουργός δηλώνει: πτώση 15% στα στατιστικά στοιχεία για τα δυστυχήματα μέσα σε έναν χρόνο. Υποστηρίζει πως η επιτυχία αποδεικνύει την ορθότητα της πολιτικής του.
7. Νέο πρόβλημα ή Λήξη της πολιτικής Μια νέα διαμάχη αρχίζει για τον σχεδιασμό της πολιτικής ατζέντας; Πρόκειται για το ίδιο πρόβλημα ή για νέο που συζητείται; Η η απόφαση οδήγησε σε λύση που βάζει τέλος στη διαδικασία;	Υπουργός: δεν χρειάζεται περαιτέρω χειρισμός του ζητήματος. Παρακολούθηση της εξέλιξης και συζήτηση σε 12 μήνες Περιβαλλοντολόγοι: προειδοποιούν για την αύξηση της εκπομπής CO2. Παράπονα από παραγωγούς μπύρας: οι πωλήσεις έπεσαν κατά 10% με κίνδυνο απώλειας θέσεων εργασίας. Οι βιομηχανίες απαιτούν την επιτάχυνση του σχεδίου οδοποιίας. ...

Υλικό για εκπαιδευτικούς 6.2

Βασικές δηλώσεις για το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής

1. Η πολιτική έχει δύο όψεις: την επίλυση προβλημάτων και τον αγώνα για εξουσία. Ο κύκλος της πολιτικής, ως μοντέλο, εστιάζει στην πρώτη πτυχή - την επίλυση προβλημάτων. Εμπεριέχεται και η πτυχή της εξουσίας, καθόσον η διαμόρφωση της ατζέντας εξαρτάται από την πίεση που μπορεί να ασκήσει ο ενδιαφερόμενος. Κύριος στόχος του μοντέλου είναι να περιγράψει την πρακτική πλευρά της πολιτικής – όπως λέει ο ο Max Weber, «να διανοίξει οπές σε χοντρές σανίδες αργά και δυνατά, με πάθος και δικαιοκρισία». Αυτό σημαίνει πως ενώ η προπαγάνδα που θα γίνει για την άγρα ψηφοφόρων –που εμπεριέχει προσωπική κριτική σε πολιτικούς αντιπάλους, λαϊκισμό και σκανδαλολογία- μπορεί να θολώσει το τοπίο. Φιλτράρεται, όμως, με τη χρήση του μοντέλου.
2. Το μοντέλο προσφέρει μια ενδιαφέρουσα οπτική στην έννοια του κοινού καλού. Σε μια δημοκρατία, κανείς από τους πρωταγωνιστές δε γνωρίζει τι είναι καλό για όλους –αυτή είναι η μεγάλη διαφορά ανάμεσα στη δημοκρατία και τη δικτατορία. Αντίθετα, πρέπει να το βρούμε όλοι μαζί, να διαπραγματευόμε, να παζαρέψουμε, να διαφωνήσουμε και τελικά να συμβιβαστούμε. Αν κάνουμε λάθος ή αν η λύση είναι άδικη, θα το μάθουμε σύντομα και πρέπει να προσπαθήσουμε πάλι. Σε μία ανοικτή κοινωνία, είναι απαραίτητο να έχουμε ρεαλιστική και κονστρουκτιβιστική προσέγγιση στο ζήτημα του κοινού καλού.
3. Σχεδιασμοί, όπως ο κύκλος της πολιτικής, είναι μοντέλα. Δείχνουν ξεκάθαρα κάποιες πτυχές της πραγματικότητας, αλλά το επιτυγχάνουν μόνο αν αποκλείσουν κάποιες άλλες πτυχές. Το μοντέλο του κύκλου της πολιτικής χρησιμεύει ως χάρτης που απαντάει στο ερώτημα: σε ποιο στάδιο, μπορούμε, ως πολίτες, να παρέμβουμε και να γίνουμε ακουστοί; Αν δεν είμαστε μέλη του κοινοβουλίου ή της κυβέρνησης, δεν θα λάβουμε μέρος στη δημόσια διαβούλευση που θα καταλήξει στη λήψη αποφάσεων – αυτή είναι η **εξωτερική πλευρά** του πολιτικού συστήματος. Οι άλλες φάσεις χαρτογραφούν την **εσωτερική πλευρά**, τα σημεία όπου μπορούμε να ενεργοποιηθούμε. Μπορεί να σχολιάζουμε μια απόφαση, να είμαστε υπέρ ή εναντίον της, μπορεί να λαμβάνουμε μέρος σε δημόσιες συζητήσεις για τη διαμόρφωση πολιτικής ατζέντας. Τα πολιτικά προβλήματα δεν είναι αυθύπαρκτα, αλλά χρειάζεται να προσδιοριστούν και να γίνει αποδεκτό ότι είναι πολιτικά προβλήματα. (βλ. το θέμα του μαθήματος 4).

ΕΝΟΤΗΤΑ 7

ΙΣΟΤΗΤΑ

Για το λύκειο

**Είναι δίκαιος ο νόμος της πλειονότητας;
Πώς μπορούμε να διευθετήσουμε
το ζήτημα της πλειονότητας/μειονότητας
στη δημοκρατία;**

7.1 Πάντα κυβερνάει η πλειονότητα. Εντάξει;

Παράδειγμα με μια ιστορία

7.2 Πώς εξισορροπούμε τα συμφέροντα της πλειονότητας και της μειονότητας;

Δημιουργία καταστατικού για μια μικρο-κοινωνία

7.3 Σχέδιο καταστατικού

Σύγκριση ιδεών θεσμικού σχεδιασμού ως λύση για το ζήτημα της πλειονότητας/μειονότητας

7.4 Τι σημαίνει καλός τρόπος διακυβέρνησης μιας δημοκρατικής κοινότητας;

Τι είναι δίκαιο και τι λειτουργικό;

Προέκταση: έρευνα

Τι συμβαίνει στη χώρα σας με το ζήτημα της πλειονότητας/μειονότητας και πώς κανονίζεται;

Ενότητα 7

Ισότητα

Είναι δίκαιος ο νόμος της πλειονότητας;

Εισαγωγή για εκπαιδευτικούς

Στη δημοκρατία, η πλειονότητα αποφασίζει και η μειονότητα πρέπει να αποδεχτεί τις αποφάσεις της. Επειδή, στα δημοκρατικά συστήματα, οι αποφάσεις είναι προσωρινές και ανοικτές για αναθεώρηση, η μειονότητα αποδέχεται ότι μειοψήφησε. Τι συμβαίνει, όμως, αν η μειονότητα γίνει «επίμονη μειονότητα»; Αν μειοψηφεί συνεχώς; Οι κριτικοί ονομάζουν αυτή την κατάσταση «τυραννία της πλειονότητας».

Το πρόβλημα αυτό είναι βασικό στη δημοκρατία, γι' αυτό του αφιερώνεται ολόκληρη η ενότητα. Απαιτεί λύση, διότι αν κάποιες ομάδες της κοινωνίας έχουν την εντύπωση πως τα συμφέροντά τους αγνοούνται συστηματικά, η κοινωνική συνοχή τίθεται σε κίνδυνο.

Οι μαθητές αναλύουν μια ιστορία που σχετίζεται με ένα αθλητικό σωματείο όπου δύο ομάδες, μια μεγάλη και μια μικρή, διαφωνούν για τον τρόπο που θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα χρήματα του προϋπολογισμού τους. Αν και αυτό το πρόβλημα είναι λιγότερο σύνθετο απ' ότι στην πραγματική κοινωνία, το βασικό ζήτημα είναι το ίδιο. Οι μαθητές προσπαθούν να βρουν λύση, σχεδιάζοντας ένα καταστατικό. Προτείνονται διάφορες προσεγγίσεις, όπως συμβαίνει στον σχεδιασμό ενός συντάγματος – για παράδειγμα, αν δοθούν δικαιώματα αυτονομίας στις μειονότητες (ομοσπονδιακό σύστημα ή σύστημα καντονιών) και αν θεσπιστούν πρότυπα ανθρώπινης αξιοπρέπειας και αμοιβαίας αναγνώρισης, η άσκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων περιορίζει την έκταση των αποφάσεων της πλειονότητας. Παρ' όλα αυτά, κανένα σύνολο κανόνων δε μπορεί να διασφαλίσει ότι οι μειονότητες αντιμετωπίζονται δίκαια και ότι τηρείται η πλειοψηφία. Οι δημοκρατίες εξαρτώνται από μια κουλτούρα υπευθυνότητας και αλληλοσεβασμού, δηλαδή, από τον τρόπο που χειρίζονται οι πολίτες ο ένας τον άλλον με τη δική τους ελεύθερη βούληση.

Οπότε, τα εργαλεία που θα έχουν αναπτύξει οι μαθητές τούς προσφέρουν τη δεξιότητα να κατανοούν καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται το ζήτημα της πλειοψηφίας/μειοψηφίας στη χώρα τους. Η καταληκτική εργασία προτείνεται ως επέκταση και εφαρμογή.

Ανάπτυξη ικανοτήτων: σύνδεση με άλλες ενότητες αυτού του τόμου

Τι δείχνει αυτός ο πίνακας

Ο τίτλος αυτού του τόμου, *Συμμετέχουμε στη δημοκρατία*, εστιάζει στις ικανότητες του ενεργού πολίτη στη δημοκρατία. Ο πίνακας που έπεται παρουσιάζει τη δυνατότητα να συνδυάσουμε τις ενότητές του. Στη σκιασμένη σειρά, φαίνονται οι ικανότητες που αναπτύσσονται στην Ενότητα 7. Στη σήλη με έντονο περιθώριο φαίνονται οι ικανότητες της πολιτικής λήψης αποφάσεων και δράσης, διότι συνδέονται στενά με τη συμμετοχή στη δημοκρατία. Οι άλλες σειρές υποδεικνύουν συνδέσεις με άλλες ενότητες αυτού του τόμου, και συγκεκριμένα με ικανότητες που ενισχύουν τους μαθητές στην ενότητα 7.

Πώς χρησιμοποιείται ο πίνακας

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν τον πίνακα ως εργαλείο για τον σχεδιασμό ενός μαθήματος στην EDC/HRE με διαφορετικούς τρόπους.

- Βοηθά εκείνους που διαθέτουν λίγες ώρες για EDC/HRE: κάποιος μπορεί να επιλέξει μόνο αυτή την ενότητα και να παραλείψει τις άλλες, διότι κάποιες βασικές ικανότητες αναπτύσσονται, σε κάποιον βαθμό, σε αυτή την ενότητα (όπως για παράδειγμα, ανάληψη ευθύνης, ανάλυση προβλήματος, δεξιότητες διαπραγμάτευσης).
- Ο πίνακας βοηθά τους/τις εκπαιδευτικούς να συνδέουν τα θέματα των ενοτήτων, ώστε να ασκούν τους μαθητές τους επανειλημμένα σε βασικές δεξιότητες, μέσα από διαφορετικά πλαίσια και με ποικίλους συνδυασμούς.

Ενότητες	Διαστάσεις ανάπτυξης ικανοτήτων			Στάσεις και αξίες
	Πολιτική ανάλυση και κριτική ικανότητα	Μέθοδοι και δεξιότητες	Εφαρμογή πολιτικών αποφάσεων και δράσεων	
7 Ισότητα	Το βασικό ζήτημα της ισορρόπησης των δικαιωμάτων της πλειονότητας και της μειονότητας στη δημοκρατία. Τα ανθρώπινα δικαιώματα πραστατεύουν μειονότητες και άτομα. Οι ομοσπονδιακοί θεσμοί και τα καντόνια προστατεύουν τα δικαιώματα των μειονοτήτων.	Ανάλυση και λύση πολιτικών προβλημάτων.	Παρουσίαση και υποστήριξη ιδεών και λύσεων. Λήψη απόφασης.	Αμοιβαία αναγνώριση.
2 Υπευθυνότητα				Αμοιβαία αναγνώριση.

1 Ταυτότητα			Επιλογή και ορισμός προτεραιοτήτων.	
4 Σύγκρουση	Σύγκρουση συμφερόντων.			
5 Κανόνες και νόμος	Στη δημοκρατία, το θεσμικό πλαίσιο ενισχύει την ειρηνική επίλυση συγκρούσεων.		Σχεδιασμός θεσμικού πλαισίου με σκοπό την επίλυση συγκρούσεων στην κοινωνία.	Αποδοχή της επίλυσης συγκρούσεων με ειρηνικό τρόπο.
3 Ετερότητα και πλουραλισμός	Η πλουραλιστική κοινωνία αποτελείται από μειονότητες με διαφορετικά συμφέροντα.		Διαπραγμάτευση.	

ΕΝΟΤΗΤΑ 7: Ισότητα - είναι δίκαιος ο κανόνας της πλειονότητας; Πώς διαχειρίζομαστε το ζήτημα της πλειονότητας/μειονότητας στη δημοκρατία;

Θέμα του μαθήματος	Άσκηση δεξιότητας/ μαθησιακός στόχος	Δραστηριότητες για τους μαθητές	Πηγές και υλικό	Μέθοδος
Μάθημα 1 Η πλειονότητα κυβερνάει πάντοτε – εντάξει;	Ανάλυση προβλήματος. Το πρόβλημα της «επίμονης πλειονότητας».	Οι μαθητές προσδιορίζουν το πρόβλημα της «επίμονης πλειονότητας» και προτείνουν λύσεις.	Φυλλάδιο για τους μαθητές 7.1, (παράδειγμα με μια ιστορία), χαρτί σεμιναρίου και μαρκαδόροι.	Ατομική εργασία, εργασία σε ομάδες, ολομέλεια, συζήτηση.
Μάθημα 2 Πώς εξισορροπούμε τα συμφέροντα της πλειονότητας και της μειονότητας;	Εργασία σε ομάδες, διαχείριση χρόνου, λύση προβλήματος. Οι κανόνες, οι νόμοι και τα συντάγματα είναι εργαλεία επίλυσης προβλημάτων και σχετίζονται με πηγές συγκρούσεων στην κοινωνία. Αυτή είναι η δικαιολογία της κυβέρνησης και της εξουσίας. Όμως, μπορεί και να εξυπηρετούν συγκεκριμένα συμφέροντα.	Οι μαθητές σχεδιάζουν ένα καταστατικό που σχετίζεται με το ζήτημα της πλειονότητας/ μειονότητας σε μια μικροκοινωνία.	Φυλλάδιο για τους μαθητές 7.1 – 7.3. Χαρτί παρουσίασης και μαρκαδόροι.	Εργασία σε ομάδες.
Μάθημα 3 Σχέδιο καταστατικών	Σύντομες παρουσιάσεις που συγκρίνουν και κρίνουν ιδέες και επιχειρήματα. Ο θεσμικός σχεδιασμός περιλαμβάνει κριτήρια όπως η δυνατότητα υλοποίησης, η ισότητα και η σταθερότητα.	Οι μαθητές εξερευνούν κριτήρια θεσμικού σχεδιασμού. Παρουσιάζουν και συγκρίνουν τις ιδέες τους.	Φυλλάδιο για τους μαθητές 7.4. Υπόδειγμα για τις παρουσιάσεις των μαθητών (για πίνακα ή πίνακα σεμιναρίου). Χαρτί σεμιναρίου. Φύλλα Α4. Μαρκαδόροι. Κόλλα ή σελοτεϊπ.	Παρουσιάσεις ομάδων, συζήτηση στην ολομέλεια.
Μάθημα 4 Ποιος είναι ένας καλός τρόπος διακυβέρνησης μιας δημοκρατικής κοινότητας;	Κρίση: κριτήρια εξισορρόπησης. Διαλεκτική ανάμεσα στη δημοκρατία, τη δικαιοσύνη και την αποδοτικότητα.	Οι μαθητές κρίνουν και σχεδιάζουν καταστατικά και εξηγούν την επιχειρηματολογία τους.	Πίνακας τοίχου ή σεμιναρίου.	Παρουσιάσεις, συζήτηση.

<p>Επέκταση:</p> <p>Έρευνα: το ζήτημα της πλειονότητας και των μειονοτήτων στη χώρα μας.</p>	<p>Εργασία.</p>	<p>Ερευνητική εργασία:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Παραδείγματα μειονοτήτων που καταπιέζονται. 2. Προστασία μειονοτήτων στο σύνταγμά μας. 	<p>Σύνταγμα, πρόσθετο υλικό (εκτυπωτής, μέσα επικοινωνίας, στατιστικές, διαδίκτυο).</p>	<p>Ατομική εργασία, εργασία σε ομάδες, παρουσίαση εργασιών.</p>
--	-----------------	---	---	---

Μάθημα 1

Η πλειοψηφία κυβερνάει πάντοτε; Παράδειγμα για μια ιστορία

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η άσκηση στις ικανότητες αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Ανάλυση προβλήματος.
Μαθησιακός στόχος	Το πρόβλημα της «επίμονης πλειονότητας»: σε ένα δημοκρατικό σύστημα αποφασίζει η πλειοψηφία. Η μειονότητα αναμένεται ότι θα δεχθεί αυτή την αρχή και τις αποφάσεις της ψήφου της πλειονότητας. Τι συμβαίνει, όμως, όταν μονίμως μια μειονότητα μειοψηφεί;
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές προσδιορίζουν το πρόβλημα της «επίμονης πλειονότητας» και προτείνουν λύσεις.
Πηγές και υλικό	Φυλλάδιο για τους μαθητές 7.1: παράδειγμα με μια ιστορία (ένα αντίγραφο ανά μαθητή), μαρκαδόροι, χαρτί παρουσίασης.
Μέθοδος	Ατομική εργασία, εργασία σε ομάδες, συζήτηση σε ολομέλεια.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Εισαγωγή: αναφορά στο πρόβλημα. (15 λεπτά) 2. Προσδιορισμός εργασιών. (20 λεπτά) 3. Εργασία σε ομάδες. (10 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Το μάθημα βοηθάει τους μαθητές να προσεγγίσουν το ζήτημα της πλειονότητας/μειονότητας. Στη φανταστική ιστορία, το πρόβλημα παρουσιάζεται με τον απλούστερο δυνατό τρόπο. Ένα αθλητικό σωματείο παίρνει τη θέση μιας μικρο-κοινωνίας που αποτελείται από δύο ομάδες, μια μεγάλη και μια μικρή. Η λύση του προβλήματος – δηλαδή ο τρόπος εξισορρόπησης των δικαιωμάτων της πλειονότητας και της μειονότητας – προσομοιάζει στην κοινωνία και στην πολιτική κοινότητα.

Περιγραφή του μαθήματος

1. Εισαγωγή: Θέτοντας το πρόβλημα

Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι το μάθημα θα ξεκινήσει με μια ιστορία. Μοιράζει το φυλλάδιο για τους μαθητές 7.1. Ένας μαθητής διαβάζει δυνατά την ιστορία. Είναι προτιμότερο να γίνει έτσι, γιατί οι μαθητές έρχονται πιο κοντά από το να διαβάσουν την ιστορία μόνοι τους, σιωπηλά.

Ο/η εκπαιδευτικός θέτει το ερώτημα:

«Ποιο είναι το πρόβλημα;»

Ζητάει από τους μαθητές να σκεφτούν το ερώτημα για μερικά λεπτά και να γράψουν την απάντηση. Με αυτό τον τρόπο, δίνει στους μαθητές που το χρειάζονται χρόνο για να σκεφτούν ή στους εσωστρεφείς μαθητές την ευκαιρία να συνεισφέρουν στη συζήτηση.

Με τη σειρά, στην ολομέλεια, οι μαθητές δίνουν τις απαντήσεις τους με βάση τις σημειώσεις τους. Ο/η εκπαιδευτικός ακούει και προτρέπει τους μαθητές να επεξηγήσουν με ακρίβεια τις ιδέες τους (ενεργητική ακρόαση). Μετά από περίπου 10 λεπτά, ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει στον πίνακα τις πιο βασικές από τις ιδέες που ακούστηκαν. Είναι αναμενόμενο, οι μαθητές να αναφερθούν στη βασική αρχή της δημοκρατίας, που φαίνεται πως λειτουργεί για χάρη της μεγαλύτερης ομάδας, ενώ για τη μικρή ομάδα, είναι πιθανόν να γίνει αναφορά στην αρχή της μη-διάκρισης (ισότητα). Ο/η εκπαιδευτικός συνδέει τις ιδέες των μαθητών με αυτές τις κατηγορίες ώστε να δομήσει και να διευκολύνει τη συζήτηση.

Μια μικρή κοινωνία: το αθλητικό σωματείο	
Το πρόβλημα	Προτεινόμενες λύσεις
Παραβίαση των ίσων δικαιωμάτων	Πρέπει να γίνονται σεβαστά και τα συμφέροντα της μειονότητας (συμβιβασμός)
Αίσθηση διακρίσεων (παραβίαση των ίσων δικαιωμάτων)	Οι παίκτες του σκάκι εγκαταλείπουν το σωματείο (σενάριο αποτυχίας)
Νικητές και ηττημένοι πάντοτε οι ίδιοι («επίμονη πλειονότητα»)	
Η δημοκρατία τίθεται σε αμφισβήτηση	Αλλαγή του ορισμού της πλειονότητας
Η πλειονότητα αποφασίζει – οι χαμένοι διαφωνούν	

Οι μαθητές θα πρέπει να γνωρίζουν πως αυτού του είδους οι συγκρούσεις απαιτούν κάποιο είδος διακανονισμού. Η έξοδος των παικτών του σκάκι είναι δυνατόν να βλάψει τα συμφέροντα του συνόλου. Για παράδειγμα, κάθε σωματείο θα πρέπει να διαχειριστεί περισσότερα έξοδα. Οπότε, αξίζει τον κόπο να βρεθεί λύση που να λαμβάνει υπόψη τις αρχές της δημοκρατίας, αλλά και της ισότητας.

2. Προσδιορισμός εργασιών

α. Το πρόβλημα

Οι μαθητές θα έχουν αντιληφθεί, ήδη, πως η ιστορία παρουσιάζει προβλήματα που συναντάμε στην κοινωνία και πως το ζήτημα της πλειονότητας/μειονότητας έχει πολιτική διάσταση. Μελετώντας ένα παράδειγμα, αντί για την πραγματικότητα, το πρόβλημα γίνεται πιο ξεκάθαρο και οι εργασίες ευκολότερες. Τα αποτελέσματα αυτού του παραδείγματος μπορούν να εφαρμοστούν ή να συγκριθούν με την πραγματικότητα. Ο/η εκπαιδευτικός υπογραμμίζει τη σύνδεση ανάμεσα στην ιστορία και την πραγματικότητα, εξηγώντας τον σκοπό αυτής της εργασίας.

Πρέπει να τηρηθούν δύο αρχές: **δικαιοσύνη και δημοκρατία.**

Αφενός μεν, πρέπει να λυθεί με δικαιοσύνη το ζήτημα των αναγκών της πλειονότητας/μειονότητας – η μειονότητα δεν θα αποδεχθεί να εξουσιάζεται μονίμως και να βλέπει να συμφέροντα και τις ανάγκες της να αγνοούνται. Αφετέρου, δημοκρατία σημαίνει πως η πλειονότητα δίκαια επιμένει να έχει το δικαίωμα απόφασης στα χέρια της. Άρα, οι μαθητές θα πρέπει να σχεδιάσουν ένα καταστατικό που να συνδέει αυτές τις δύο αρχές.

Ο/η εκπαιδευτικός διανέμει τα φυλλάδια για τους μαθητές 7.2 και 7.3, και δίνει τους χρόνο να διαβάσουν το φυλλάδιο 7.2 σιωπηλά. Σε ένα σύντομο γύρο στην ολομέλεια, οι μαθητές συνδέουν τις βασικές προσεγγίσεις που αναφέρονται στο φυλλάδιο για τους μαθητές 7.2 με τις ιδέες που έχουν καταγραφεί στον πίνακα.

β. Η αναμενόμενη λύση

Οι μαθητές πρέπει να γνωρίζουν τι πρέπει να παραδώσουν. Σε μικρές ομάδες, θα επεξεργαστούν ένα σχέδιο καταστατικού που να περιέχει κανόνες, και να δίνει λύσεις στο σενάριο μιας «επίμονης πλειονότητας» που μονίμως πλειοψηφεί. Μπορούν να προτείνουν κανόνες λήψης αποφάσεων ή ακόμη και κανόνες κατανομής πόρων. Οι μαθητές δεν θα πρέπει να λησμονούν πως το αθλητικό σωματείο είναι μία μικρο-κοινωνία και πως το καταστατικό τους προσομοιάζει το σύνταγμα του κράτους. Εκπαιδευτικός και μαθητές αναφέρονται στο φυλλάδιο για τους μαθητές 7.3, όπου, αν είναι απαραίτητο, διευκρινίζονται κάποια ερωτήματα.

γ. Η διαδικασία

Τέλος, ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί τις τεχνικές πλευρές της εργασίας. Οι μαθητές φτιάχνουν ομάδες. Οι διαχειριστές υλικού εξασφαλίζουν μαρκαδόρους και χαρτί, ο/η εκπαιδευτικός δίνει οδηγίες στους διαχειριστές χρόνου, ώστε να φροντίσουν να είναι έτοιμες οι ομάδες ως το τέλος του δεύτερου μαθήματος.

Ο/η εκπαιδευτικός έχει αντιγράψει τη λίστα των βασικών ερωτημάτων του φυλλαδίου για τους μαθητές 7.3 σε ένα μεγάλο χαρτί (βλ. παρακάτω Μάθημα 3). Εξηγεί ότι αυτά τα βασικά ερωτήματα θα λειτουργήσουν ως λίστα ελέγχου βάσει της οποίας θα κρίνουν και θα συγκρίνουν τις ιδέες των μαθητών.

3. Εργασία σε ομάδες

Οι μαθητές σχηματίζουν ομάδες των 4 έως 6 μελών. Χρησιμοποιούν τον χρόνο που απέμεινε από το πρώτο μάθημα και συνεχίζουν στο δεύτερο μάθημα.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει από τους προέδρους των ομάδων να τον συναντήσουν στο τέλος του μαθήματος και να τον ενημερώσουν για την πρόοδο των εργασιών της ομάδας τους.

Μάθημα 2

Πώς μπορούμε να εξισορροπήσουμε τα συμφέροντα της πλειονότητας και της μειονότητας; Προσχέδιο καταστατικού για μια μικρο-κοινωνία

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Εργασία σε ομάδες, διαχείριση χρόνου. Λύση ενός προβλήματος.
Μαθησιακός στόχος	Οι κανόνες, οι νόμοι και τα συντάγματα είναι εργαλεία επίλυσης προβλημάτων και αντιμετωπίζουν πηγές συγκρούσεων στην κοινωνία. Αυτή είναι η δικαιολογία της κυβέρνησης και της εξουσίας. Όμως, μπορεί να εξυπηρετούν συγκεκριμένα συμφέροντα.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές σχεδιάζουν ένα καταστατικό που να αντιμετωπίζει το ζήτημα της πλειονότητας/μειονότητας σε μια μικρο-κοινωνία.
Πηγές και υλικό	Χαρτί σεμιναρίου και μαρκαδόροι. Φυλλάδιο για τους μαθητές 7.1 – 7.3.
Μέθοδος	Εργασία σε ομάδες.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	(40 λεπτά)

Περιγραφή του μαθήματος

Οι μαθητές συνεχίζουν την εργασία τους σε ομάδες.

Ο/η εκπαιδευτικός τους παρατηρεί καθώς εργάζονται, σημειώνοντας τις μεθόδους και τις δεξιότητες που χρησιμοποιούν καλά κι εκείνες στις οποίες χρειάζονται περισσότερη εξάσκηση και βοήθεια. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να θέσει ερωτήσεις και να δώσει ανατροφοδότηση για τους τρόπους συνεργασίας των μαθητών στη διάρκεια της τελικής συζήτησης (μάθημα 4). Οι ομάδες θα πρέπει όσο το δυνατόν περισσότερο να εργαστούν μόνες τους, και ο/η εκπαιδευτικός σίγουρα δεν θα πρέπει να παρεμβαίνει όταν οι μαθητές «κάνουν λάθη». Θα μάθουν περισσότερα αν τους δοθεί η ελευθερία και η ευθύνη να ανακαλύψουν μόνοι τους τα λάθη τους, και αν είναι απαραίτητο, η ίδια η τάξη θα διορθώσει τα περισσότερα λάθη στη διάρκεια της ολομέλειας.

Ο/η εκπαιδευτικός θα πρέπει να αποφύγει τις παρεμβάσεις και όταν μια ομάδα προτείνει «πολιτικά μη ορθές» λύσεις, όπως για παράδειγμα να αναθέσει τη λήψη αποφάσεων σε ένα μόνο πρόσωπο (“δικτατορική λύση”). Ακόμη και σ’ αυτή την περίπτωση, προσφέρεται η δυνατότητα για ενδιαφέροντα θέματα προς συζήτηση. Αρκετά συχνά οι μαθητές θα προκαλέσουν με επισφαλείς και μη αποδεκτούς συλλογισμούς. Ο/η εκπαιδευτικός αξιολογεί τα επιπτεύγματα των μαθητών στην ανάπτυξη ικανοτήτων και εξάγει συμπεράσματα για τις μαθησιακές τους ανάγκες.

Μάθημα 3

Σχέδιο καταστατικού

Σύγκριση απόψεων θεσμικού σχεδιασμού για τη λύση του ζητήματος της πλειονότητας/μειονότητας

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η άσκηση στις ικανότητες αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι μαθησιακός στόχος υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι δραστηριότητες για τους μαθητές, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση Ικανοτήτων	Σύντομες παρουσιάσεις με σκοπό τη σύγκριση και κριτική απόψεων και επιχειρημάτων.
Μαθησιακός στόχος	Ο θεσμικός σχεδιασμός συμπεριλαμβάνει κριτήρια, όπως η δυνατότητα υλοποίησης, η δικαιοσύνη και η σταθερότητα.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές εξερευνούν κριτήρια θεσμικού σχεδιασμού. Παρουσιάζουν και συγκρίνουν τις απόψεις τους.
Πηγές και υλικό	<p>Φυλλάδιο για τους μαθητές 7.4.</p> <p>Φόρμα για τις παρουσιάσεις των μαθητών (πίνακας ή χαρτί σεμιναρίου).</p> <p>Πέντε φύλλα A4, μαρκαδόροι για κάθε ομάδα, σελοτεϊπ.</p>
Μέθοδος	Παρουσιάσεις από τις ομάδες, συζήτηση σε ολομέλεια.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	<p>1. Παρουσιάσεις: σχέδιο καταστατικού για το αθλητικό σωματείο. (30 λεπτά)</p> <p>2. Σύγκριση των σχεδίων καταστατικού. (10 λεπτά)</p>

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Δίνεται αρκετός χρόνος στους μαθητές ώστε να εκφράσουν τις απόψεις τους (συμμετοχή) με την προϋπόθεση ότι είναι έτοιμες οι παρουσιάσεις τους και οι ομιλητές τηρούν τον χρόνο που τους έχει δοθεί (αποδοτικότητα). Η συμμετοχικότητα στηρίζεται στην αποδοτικότητα. Η αποδοτικότητα στην εργασία είναι προϋπόθεση για τη συμμετοχή στη δημοκρατία. Γι' αυτό, στην EDC/HRE είναι απαραίτητη η άσκηση σε μεθοδολογικές δεξιότητες.

Περιγραφή του μαθήματος

1. Παρουσιάσεις των μαθητών

Ο/η εκπαιδευτικός σχεδιαγραφεί την ατζέντα: τα μέλη που έχουν επιλεγεί από κάθε ομάδα παρουσιάζουν, λαμβάνοντας υπόψη τις βασικές ερωτήσεις του φυλλαδίου για τους μαθητές 7.3. Οι ερωτήσεις εμφανίζονται και στη φόρμα. Αναφέρονται σε κριτήρια θεσμικού σχεδιασμού: δυνατότητα υλοποίησης, δικαιοσύνη, σταθερότητα.

Ο/η εκπαιδευτικός σχεδιάζει τη φόρμα σε τρία χαρτιά ή στον πίνακα. Για οικονομία χρόνου, ο/η εκπαιδευτικός τοποθετεί φύλλα A4 στη φόρμα με τις βασικές ερωτήσεις. Με τον ίδιο τρόπο θα παρουσιάσουν και οι μαθητές.

Βασικές ερωτήσεις	Ομάδα 1	Ομάδα 2	Ομάδα 3	Ομάδα 4	Σύγκριση
Κατανομή κονδυλίων: Πώς;					
Ποιος αποφασίζει για την κατανομή;					
Αυτονομία των ομάδων;					
Καμία διάκριση;					
...					

Κάθε ομάδα έχει στη διάθεσή της έξι λεπτά για την παρουσίαση. Οι ομάδες παρουσιάζουν το αποτέλεσμα της εργασίας τους στη σειρά. Ο/η εκπαιδευτικός συντονίζει. Οι μαθητές δεν αρχίζουν τη συζήτηση πριν ακούσουν όλες τις παρουσιάσεις. Οι παρουσιαστές θα πρέπει να εξηγήσουν τους λόγους που οδήγησαν στις προτάσεις τους.

Ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει τους παρουσιαστές να απευθύνονται στην τάξη και όχι στον ίδιον.

Ένα δεύτερο μέλος κάθε ομάδας έχει την ευθύνη να καταγράφει τις πληροφορίες. Ο μαθητής αυτός κρατάει σημειώσεις στον πίνακα, ή καλύτερα σε χαρτί σεμιναρίου (ή διαφάνεια, αν χρησιμοποιείται επιδιασκόπιο). Οι μαθητές κρατούν σημειώσεις στο φυλλάδιο για τους μαθητές. Οι σημειώσεις θα χρησιμοποιηθούν στη συζήτηση του επόμενου μαθήματος.

Ο/η εκπαιδευτικός προτρέπει τους παρουσιαστές να εξηγούν τα επιχειρήματα των προτάσεων τους.

2. Σύγκριση των σχεδίων καταστατικών

Οι μαθητές πριν προχωρήσουν σε κριτική, συγκρίνουν τις προτάσεις τους. Στις παρουσιάσεις, οι ομάδες έγραφαν τις απαντήσεις τους κάθετα, απαντώντας στις βασικές ερωτήσεις. Τώρα, αλλάζουν προοπτική και διαβάζουν τη φόρμα οριζόντια και διαγώνια, ώστε να συγκρίνουν τις απαντήσεις των ομάδων σε μια συγκεκριμένη βασική ερώτηση. Ο/η εκπαιδευτικός, που συντονίζει αυτή τη φάση του μαθήματος, σημειώνει τα πορίσματα των μαθητών στην τελευταία στήλη.

Οι μαθητές κρατούν τις δικές τους σημειώσεις στο φυλλάδιο για τους μαθητές 7.4.

3. Εργασία για το σπίτι – προετοιμασία για τη συζήτηση

Ο/η εκπαιδευτικός ενημερώνει τους μαθητές ότι το επόμενο μάθημα θα ξεκινήσει με τις δικές τους ιδέες. Ποιο από τα σχέδια καταστατικών είναι κατά τη γνώμη τους πιο πειστικό και για ποιους λόγους;

Στο φυλλάδιο για τους μαθητές 7.4 υπάρχουν βασικές ερωτήσεις κριτικής του καταστατικού, καθώς και οδηγίες για τη χρήση των ερωτήσεων. Εκεί, επίσης, εξηγείται η σχέση των ερωτήσεων με την EDC/HRE.

Μάθημα 4

Ποιος είναι ο καλύτερος τρόπος διακυβέρνησης μιας δημοκρατικής κοινωνίας;

Τι είναι δίκαιο και τι λειτουργικό;

Ο πίνακας συνοψίζει τις πληροφορίες που χρειάζεται ο/η εκπαιδευτικός ώστε να σχεδιάσει και να διδάξει το μάθημα.

Η **άσκηση στις ικανότητες** αφορά άμεσα την EDC/HRE.

Οι **μαθησιακός στόχος** υποδεικνύει όσα γνωρίζουν και κατανοούν οι μαθητές.

Οι **δραστηριότητες για τους μαθητές**, με τη **μέθοδο**, συγκροτούν το βασικό στοιχείο της διαδικασίας μάθησης.

Ο πίνακας για επιλογή **υλικού** υποστηρίζει την προετοιμασία του μαθήματος.

Ο **προσδιορισμός του διαθέσιμου χρόνου** δίνει ένα αδρό περίγραμμα για τη διαχείριση του χρόνου.

Άσκηση ικανοτήτων	Κριτική: κριτήρια εξισορρόπησης.
Μαθησιακός στόχος	Διαλεκτική μεταξύ δημοκρατίας, δικαιοσύνης και αποτελεσματικότητας.
Δραστηριότητες για τους μαθητές	Οι μαθητές κρίνουν τα σχέδια καταστατικού και αιτιολογούν τις αποφάσεις τους.
Πηγές και υλικό	Πίνακας ή χαρτί σεμιναρίου.
Μέθοδος	Παρουσιάσεις, συζήτηση.
Προσδιορισμός διαθέσιμου χρόνου	1. Οι μαθητές γνωστοποιούν και παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της ομάδας τους. (20 λεπτά) 2. Συζήτηση. (10 λεπτά) 3. Συμπεράσματα. (10 λεπτά)

Επιπρόσθετες πληροφορίες

Οι μαθητές μοιράζονται τα αποτελέσματα της εργασίας της ομάδας τους και σχεδιάζουν μια κοινή δήλωση (με την τεχνική της «χιονοστιβάδας», δηλαδή, πρώτα σχεδιάζει καθένας μόνος του μια δήλωση, μετά μία κοινή με τον διπλανό του, στη συνέχεια το ένα ζευγάρι με το άλλο, και καταλήγουν σε ένα κείμενο). Με αυτό τον τρόπο εμπλέκονται όλοι οι μαθητές. Η τεχνική της χιονοστιβάδας εξασφαλίζει ότι αντί να μιλούν μερικοί και η πλειοψηφία απλά να ακούει, δηλαδή να αγνοείται, συμμετέχουν όλοι.

Περιγραφή του μαθήματος

1. Οι μαθητές μοιράζονται και ανακοινώνουν τα αποτελέσματα

Στην αρχή ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές να ψηφίσουν κάποιο καταστατικό (ή κανένα), με ανάταση της χειρός. Στη συνέχεια, οι μαθητές που ψήφισαν το ίδιο καταστατικό σχηματίζουν ομάδες των τεσσάρων ή πέντε μελών. Μοιράζονται τα αποτελέσματα και σχεδιάζουν μια δήλωση. Έπειτα, οι ομάδες παρουσιάζουν μια σύντομη δήλωση για τους λόγους της επιλογής τους (βλ. και φυλλάδιο για τους μαθητές 7.4).

2. Συζήτηση

Οι μαθητές έχουν ψηφίσει διαφορετικά καταστατικά, άρα έχουν διαφορετικές απόψεις και κρίνουν με διαφορετικό τρόπο τα μοντέλα. Σ' αυτή τη συζήτηση, θέτουν κριτικές ερωτήσεις για τις επιλογές τους.

3. Συμπέρασμα

Ο/η εκπαιδευτικός ανακοινώνει τον σκοπό της καταληκτικής φάσης: οι μαθητές σ' αυτή τη φάση παρατηρούν τη διαδικασία και το αποτέλεσμα της σκέψης τους από διαφορετική οπτική ώστε να επανεκτιμήσουν τη σημασία της.

Ο/η εκπαιδευτικός θέτει ένα ερώτημα: με ποιον τρόπο η υπόθεση εργασίας του αθλητικού σωματείου παραπέμπει στην πολιτική;

Οι μαθητές ανταλλάσσουν απόψεις μεταξύ τους και με τον/την εκπαιδευτικό. Ο/η εκπαιδευτικός ακούει και σημειώνει τις ιδέες που συμφωνούν ή έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους.

Στην πολιτική, οι συζητήσεις για τέτοια σύνθετα ζητήματα δεν είναι ακαδημαϊκές, είναι πρακτικές. Μια κοινότητα είναι ανάγκη να επιλέξει – ως θεσμικό πλαίσιο, χρειάζεται ένα καταστατικό. Έτσι, αφού έχουν ληφθεί υπόψη διαφορετικές δυνατότητες και εναλλακτικές λύσεις, με τα θετικά και τα αρνητικά τους, πρέπει να ληφθεί μια απόφαση –ιδεατά με ομοφωνία ή με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη πλειοψηφία. Στην πολιτική, η συζήτηση για ένα τέτοιο θέμα αντιστοιχεί με τη νομοθετική διαδικασία ή ακόμη και με τις συνταγματικές αποφάσεις.

Επέκταση: ερευνητική εργασία

Σε αυτή την ενότητα, οι μαθητές απέκτησαν ένα μοντέλο ανάλυσης ενός βασικού στοιχείου του συνταγματικού και νομοθετικού συστήματος, και ασχολήθηκαν τόσο με το ζήτημα της σύνθεσης, όσο και με τη λειτουργία του σε πραγματικές καταστάσεις. Μπορούν να συνεχίσουν την έρευνα για τα παρακάτω ερωτήματα:

1. Τι παραδείγματα ζητημάτων πλειονότητας/μειονότητας έχουμε στην κοινωνία μας;
2. Υπόθεση εργασίας: με ποιο τρόπο αντιμετωπίζει το συγκεκριμένο ζήτημα το σύνταγμά μας ή το νομικό μας σύστημα;
3. Πώς κρίνουμε αυτή την αντιμετώπιση;